

Riksdagens protokoll

Nr 92

18 maj 1973

Debatter m. m.

Fredagen den 18 maj

Svar på interpellationer:

nr 62 av herr Carlsson i Vikmanshyttan (c) ang. Islands fisketerritorium	3
nr 85 av herr Takman (vpk) ang. situationen i Indokina	20
nr 11 av herr Björck i Nässjö (m) ang. lokaliseringen av ett fredsförband till Arvidsjaur	23
nr 86 av herr Måbrink (vpk) ang. den s. k. informationsbyråns verksamhet	40
nr 67 av herr Möller (fp) ang. behandlingen av de s. k. särskilt vårdkrävande inom mentalvården	56
nr 70 av herr Pettersson i Kvänum (c) ang. landstingens kostnader för ambulanstransporter	64
nr 65 av herr Gustafsson i Uddevalla (s) om åtgärder för rening av vattnet i Idefjorden	66
nr 73 av herr Lothigius (m) ang. olägenheter vid genomförande av reformer berörande bilismen	73
nr 74 av herr Sellgren (fp) ang. överlastavgifterna	76
nr 77 av herr Strömberg (fp) om ett säkerhetssystem med automatisk fjärrkontroll för järnvägstrafiken i Stockholms län	88
Meddelande ang. enkla frågor:	
nr 229 av herr Håkansson (c) ang. av lantbruksnämnd lämnade förvärvstillstånd för kompletteringsköp	92
nr 230 av herr Blomkvist (s) om åtgärder mot ambulera fiskhandel	92
nr 231 av herr Magnusson i Kristinehamn (vpk) om rabatter för förtidspensionärer vid resor med postverkets diligenslinjer	93
nr 232 av herr Wikström (fp) om förlängning av remisstiden med anledning av U 68:s huvudbetänkande	93
nr 233 av herr Wijkman (m) om åtgärder mot arbetslösheten bland akademiker	93
nr 234 av herr Strindberg (m) ang. användningen av AMS-medel	93

Fredagen den 18 maj

Kl. 10.00

Fredagen den
18 maj 1973

---

*Ang. Islands
fisketerritorium*

§ 1 Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

§ 2 **Ang. Islands fisketerritorium**

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr Carlssons i Vikmanshyttan (c) den 22 mars framställda interpellation, nr 62, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Carlsson i Vikmanshyttan har frågat statsministern om regeringens principiella uppfattning om fiskegränser och om regeringen är beredd att skyndsamt vidtaga åtgärder för att Islands beslut om utvidgning av sin fiskegräns till 50 nautiska mil vinner internationellt erkännande. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Låt mig till en början i all korthet något beröra den faktiska bakgrunden till den nuvarande fiskerikonflikten kring Island.

I juni 1958 beslöt isländska regeringen att flytta ut sin fiskegräns från 4 till 12 sjömil med verkan från den 1 september 1958. Åtgärden föranledde skarpa protester från främst Storbritannien och Västtyskland. Sedan följde en tid med många incidenter mellan utländska fiskare och isländska bevakningsfartyg. Förhandlingar inleddes och resulterade först år 1961 i överenskommelser mellan Island samt Storbritannien och Västtyskland i vilka de senare länderna godtog den isländska 12-milsgränsen. Den isländska regeringen säger sig i överenskommelserna komma att fortsätta sina strävanden att ytterligare utsträcka sin fiskerijurisdiktion.

Sedan Islands regering beslutat att från den 1 september 1972 utvidga sin fiskegräns till 50 sjömil drogs frågan av Storbritannien och Västtyskland inför Haagdomstolen, som i augusti 1972 meddelade interimistiska beslut. I dessa uppmanas bl. a. parterna att avstå från åtgärder som förvärrar situationen, och Storbritannien och Västtyskland åläggs att inte fånga mer fisk kring Island än medelfångsten under 1960-talet, 170 000 ton respektive 119 000 ton. De förhandlingar mellan parterna som förts sedan förra året har ännu inte lett till någon uppgörelse. Enligt senaste uppgifter skall man på brittisk sida ha gått med på att begränsa fångsten till 145 000 ton per år medan man på isländsk sida inte skulle godtaga mer än 117 000 ton.

Fiskegränsfrågan har diskuterats vid flera nordiska utrikesministermöten, senast i Oslo i mars i år. De nordiska utrikesministrarna har därvid uttryckt förståelse för motiven bakom Islands beslut att utvidga fiskegränsen och uttryckt förhoppningen att Förenta nationernas förestående havsrättskonferens skall nå fram till en lösning som tillgodoser både Islands och andra kuststaters intressen.

Vad så angår regeringens principiella uppfattning om fiskegränser, alltså herr Carlssons i Vikmanshyttan första fråga, vill jag först nämna att krav från kuststater på ensamrätt till fisket utanför territorialgränsen är en relativt ny företeelse. Det var först vid havsrättskonferensen i Genève år 1960 som ett förslag så när hade antagits om att kuststaterna hade rätt till ett 6 sjömil brett territorialhav med en lika bred fiskezon utanför.

Enligt 1964 års Londonkonvention om fisket, vilken Sverige biträtt, kan konventionsstaterna inrätta fiskezoner ut till 12 sjömil från kusten, varvid dock främmande stats traditionella fiske mellan 6 och 12 sjömil skall få fortsätta.

Sverige inrättade år 1968 en fiskezon utanför Västkusten. Som framgår av jordbruksministrarnas svar den 6 februari i år på en enkel fråga undersöker regeringen förutsättningarna för samförstånd med Östersjöstaterna om utvidgning av den svenska fiskegränsen också i Östersjön.

Någon enhetlig praxis i fråga om fiskezonernas bredd har inte utvecklats, och inte heller formerna för fastläggande av sådan praxis. Det är uppenbart att andra intressen än kuststaters berörs av fiskezonerna. Det gäller särskilt de stater, vilkas fiskare riskerar att förlora traditionella fångstplatser.

Fångstteknikens utveckling nödvändiggör effektiva åtgärder för att bevara havets levande resurser på en hög avkastningsnivå. Regionala fiskerikommissioner har här en betydelsefull funktion att fylla. Inom ramen för den nordostatlantiska fiskerikommissionen söker Sverige verka för att erforderliga internationella åtgärder vidtas till skydd för fiskbestånden i denna för oss viktiga del av Atlanten. Vi har också aktivt arbetat för tillkomsten av en motsvarande organisation för Östersjön, i vilket syfte Polen tänker anordna en konferens inom en nära framtid.

Utvecklingen har härutöver också aktualiserat allvarliga fördelningsproblem. Teknologiskt avancerade fiskeflottor från högt industrialiserade länder bedriver i dag ett omfattande fiske på alla betydande fångstplatser i världen. Den enorma fångstkapaciteten hos dessa långdistansfiskande flottor har på många platser haft en förödande inverkan på kuststaternas möjlighet att tillgodogöra sig havets levande tillgångar utanför de egna kusterna. Främst gäller detta u-länderna. Men effekterna kan vara lika kännbara för de andra stater, för vilkas ekonomi fisket har en avgörande betydelse. Island är ett sådant land. Alla dessa länder har därför berättigade anspråk på företrädesrätt till fisket i vattnen utanför sina kuster, längre ut än 12-milsgränsen.

Den bristande enhetligheten i rådande praxis och de starkt grundade krav som föreligger gör en internationell reglering utomordentligt angelägen. För att lösa bl. a. just dessa problem har Förenta nationernas generalförsamling sammankallat en tredje havsrättskonferens, vars procedurdel börjar mot slutet av året och vilken sedan hålls i Santiago i april-maj nästa år.

Multilaterala regleringar brukar emellertid erfarenhetsmässigt ta lång tid i anspråk. I de fall rådande tillstånd inte utan allvarliga återverkningar kan bestå i avvaktan på en multilateral reglering, får man tillgripa provisoriska lösningar.

På herr Carlssons andra fråga får jag svara att regeringen har förståelse

för det rimliga i att en stat som för sin existens är så beroende av fiskerinäringen som Island tillerkänns företrädesrätt till fisket även utanför territorialgränsen.

Regeringen beklagar att motsättningarna mellan Island och Storbritanien lett till incidenter. Vi vädjar till båda parter att göra stora ansträngningar för att finna en provisorisk uppgörelse, baserad på parternas legitima intressen för att få ett slut på den akuta konflikten. En sådan uppgörelse behöver inte bli prejudicerande för en slutlig lösning.

I konsekvens med vad jag nyss sagt om den svenska inställningen till behovet av företrädesrättigheter för vissa kuststater kommer den svenska delegationen vid havsrättskonferensen att instrueras att verka för att de isländska behoven av företrädesrätt till fisket kring Island skall bli allmänt erkända och godtagna. Självfallet kommer regeringen också att verka för de svenska fiskarnas rätt att få fortsätta att bedriva sitt traditionella fiske i Nordsjön.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min interpellation. Jag ber också att få framföra ett tack för de redovisningar över sakläget kring fiskeriproblemen och den isländska fiskerikonflikten som statsrådet gjorde.

Skälen till min interpellation var flera.

Island är ju en del av den nordiska gemenskapen. Vi har samma kulturbakgrund, de första invånarna i sen tid utvandrade från Norge och Skandinavien år 874 till Island. Vi kan i den isländska litteraturen hämta mycket av kunskap om vår tidigare historia. Detta sammantaget gör att Island och dess folk kommit att stå oss nära i många avseenden.

Det har sagts om Island att det är isens och eldens rike. Belägenheten ute i Nordatlanten ger sin särskilda prägel åt Island och dess folk. Hur många har tänkt på att av Islands areal är 1 procent odlad mark, 23 procent betesmarker och resten bergs- och jökeldområden? Skog saknas praktiskt taget helt. Mineraltillgångar förekommer inte, även om stora områden är täckta av lava och sand som en följd av de många vulkanutbrott som man varit utsatt för.

Jag skall inte fördjupa mig i detta. Jag vill bara erinra om vulkanen Laki som vid sitt utbrott år 1783 åstadkom väldiga skador på Island. Vid det tillfället dukade 80 procent av alla landets får under, 75 procent av hästarna samt drygt 50 procent av nötkreatursstammen. Förlusten i människoliv blev också fruktansvärd – mer än 9 000 människor förlorade livet. Detta vulkanutbrott varade i fyra månader. Hela Island täcktes av aska, och molnen av askan drog också in över hela Europa och in över delar av Nordafrika och Asien. Mest känd är väl vulkanen Hekla som i historisk tid haft 23 utbrott, det senaste 1947–1948. Utbrottet sydväst om Västmannaoarna 1963, som pågick i tre och ett halvt år, medförde att en ny ö, Surtsey, reste sig ur havet. Med bävan och sorg har vi också det här året följt verkningarna av utbrottet på Heimøya – efter 6 000 år av tystnad vaknade krafterna till liv i vulkanen den 23 januari 1973. Utbrottet pågår fortfarande och har gjort 5 300 människor hemlösa – var 40:e islänning. Det kan få räcka med dessa kortfattade uppgifter om

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

---

*Ang. Islands
fisketerritorium*

Island – detta stormpiskade land uppe i Nordatlanten som för sin utkomst och framtid är hänvisat till vad havet kan ge. Islands möjligheter, dess framtid och standard är i stort sett beroende av fisket. 90–95 procent av exporten utgörs av fisk och fiskprodukter.

Här finns också bakgrunden till min interpellation – Islands totala beroende av tillgången på fisk och vad fisket kan ge. Det är mot den bakgrunden som man har att se den isländska regeringens, det isländska folkets kamp för att värna om möjligheterna för ett tillräckligt stort fiskeområde.

Så till mina frågor och svaren på dessa. På frågan om regeringens principiella uppfattning angående fisketerritorialgränser konstaterar utrikesministern att någon enhetlig internationell praxis inte finns utvecklad på detta område. Som jag redovisat i interpellationen finns inga enhetliga bestämmelser om fiskegränser. Det framgår närmast av hur fiskegränserna varierar. En rad länder, främst i Sydamerika men också i Afrika, har fiskegränser ända upp till 200 nautiska mil från kusten. För Island är det fråga om att flytta fiskegränsen från nuvarande 12 till 50 nautiska mil ut.

Det har i något sammanhang hänvisats till Haagdomstolen för lösning av tvister av detta slag som uppstått när ett land flyttat sin fiskerättsgräns. Andra har hänvisat till den havsrättskonferens som skall hållas i Santiago i början av 1974. Den verklighet som råder på detta område visar att varje land tydligen måste ta sitt ansvar i dessa frågor. Förhoppningarna om att nå enighet om en lösning av detta problem på havsrättskonferensen i Santiago nästa år måste nog tyvärr bedömas som små.

Sydamerikanska och afrikanska länder kommer säkerligen att hävda den rätt till 200 nautiska mil som är proklamerad. Inom parentes sagt, herr utrikesminister, finns det säkerligen skäl för det också. En rad europeiska och andra länder kommer med hänsyn till sina intressen att hävda att de nationella fiskeområdena måste begränsas i största möjliga omfattning och att utvidgningar skall undvikas. Island och andra länder kommer att hävda sin suveränitet att själva få avgöra frågan om sina fiskegränser.

Man gör sig nog inte skyldig till någon överdrift om man säger att det blir svårt att finna en för alla deltagande länder gemensam och godtagbar lösning av frågan om fiskegränserna.

Utrikesministern har i sitt värdefulla svar utvecklat en rad synpunkter omkring dessa frågor, som verkligen behöver beaktas, t. ex. hur det med modern teknik bedrivs ett fiske – man kan väl säga nära nog rovfiske på en del håll – som äventyrar den framtida tillgången på fisk. Utrikesministern säger också att fisket för många länders ekonomi har en helt avgörande betydelse. Herr utrikesministern nämner Island som exempel.

I svaret sägs vidare att alla dessa länder "har därför berättigade anspråk på företrädesrätt till fisket i vattnen utanför sina kuster, längre ut än 12-milsgränsen".

Jag tackar för denna principiella förklaring, som också utgör inledningen till svaret på min andra fråga, om den svenska regeringen är beredd att skyndsamt vidtaga åtgärder för att Islands beslut om en

utvidgning av landets fisketerritorium till 50 nautiska mil vinner internationellt erkännande.

Herr utrikesministern säger här att regeringen har förståelse för det rimliga i att Island tillerkänns företrädesrätt till fisket även utanför territorialgränsen.

Vi rör oss ju här på känsliga områden, där orden måste vägas.

Skälen till att Island utvidgat sina fiskegränser är ju flera. Till 90–95 procent är, som jag sagt tidigare, Island för sin ekonomi beroende av fisket – procenttalen gäller exportinkomsterna. Utan fisket har Island ingen framtid – det är ju den enkla och kalla verkligheten. Från den utgångspunkten måste islänningarna också värna om fisktillgångarna inför framtiden. Enligt marinbiologerna måste här ett skydd till för fisket, så att en uppbyggnad kan ske av fiskstammen. Någon har sagt att de 50 sjömilerna är lika mycket en livsnödvändighet för fisken som för islänningarna själva. Jag tror att det ligger väldigt mycket av sanning i detta uttalande.

Låt mig i detta sammanhang bara konstatera att det blir en morgondag också – vi behöver och Island behöver även då tillgång till fisk i närliggande farvatten.

Får jag till slut säga att det gamla uttrycket, att man skall bistå en broder i nöd, verkligen är tillämpligt här. Island tillhör den nordiska kulturkretsen, den nordiska gemenskapen. Vi har verkligen all anledning, herr utrikesminister, att på allt sätt stödja Island och dess folk i dess kamp för sin framtid. Det har varit – och är – utsatt för många prövningar. Island är en liten nation med sina 203 000 invånare. Vi är också en liten nation i världen. Men vi är störst i Norden. Vi har all anledning att hävda de små folkens rätt att leva och forma sin egen framtid.

Det finns skäl att säga detta just i dag, när radionyhetererna förtäljer att engelsmännen inte respekterar Islands beslut om fiskegränser – att man under örlogsskydd avser att inte respektera Islands fiskegräns och de erbjudanden om överenskommelser Island ändock gjort. Vi får inte och kan inte godtaga att makt är rätt när en stormakt söker hävda sina intressen på detta sätt.

Låt mig till slut, herr talman, citera några ord ur det nyårstal som den isländske presidenten höll vid det senaste årsskiftet. Han uttalade sig i fri översättning på följande sätt:

När jag denna gång omnämner Islands förhållande till omvärlden tänker jag i synnerhet på de nordiska länderna och våra förbindelser och vårt samarbete med dem, och då inte mindre på Färöarna och Grönland än på de övriga nordiska länderna. Folken i dessa länder är våra naturliga vänner och vi samarbetar med dem på grund av kultursläktskap och ländernas liknande geografiska belägenhet, som har till följd att våra intressen på olika sätt är gemensamma, t. ex. när det gäller de människor som bygger sin existens på att fiskbestånden i Nordatlanten bevaras framöver. Norska fiskares, färöingars och grönländares solidaritet med oss på detta område har framträtt med stor klarhet just under den senaste tiden, och det kan förväntas att detta kommer att fortsätta. Folk i dessa länder har liksom kommit att stå varandra närmare. Vår sak har många

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. Islands
fisketerritorium

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. Islands
fisketerritorium

talesmän i Norden, däribland Finlands president. Detta är av oerhört stor betydelse för oss, och det bör vi vara på det klara med, även om man av och till hör den meningen uttalas att våra grannländers regeringar ger sig något för liten tid till överläggningar. Men det finns säkerligen många hänsyn att ta i detta sammanhang. Emellertid kan man icke fördölja att man ofta hör nordiskt samarbete omtalas med liten respekt.

Låt mig säga, herr utrikesminister, att vi kan öka respekten för det nordiska samarbetet genom att stödja Island i dess kamp för sina framtida möjligheter. Jag vill, herr utrikesminister, uttala den förhoppningen att Sveriges regering på allt sätt ställer sig bakom Island i dess kamp för en tryggad framtid.

Jag ber, herr utrikesminister, att än en gång få tacka för det svar jag fått på min interpellation.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Låt mig med detsamma förklara att jag inte tvivlar på den goda viljan hos herr Carlsson i Vikmanshyttan när han har interPELLERAT utrikesministern i den här frågan. Jag kan hålla med honom när han säger att vi här rör oss på känsliga områden där orden måste vägas, och jag skall göra mitt bästa för att inte i onödan säga någonting som sårar vare sig den ene eller den andre.

Jag kan också hålla med om att man måste förstå Islands speciella förhållanden. Island har ett beroende av fisket som ingen annan nation i våra områden. Men det finns också områden inom andra stater, exempelvis inom Sverige, som är kolossalt beroende av fisket. Därför tycker jag att såväl interPELLANTEN som herr utrikesministern har tagit litet grand för lätt på konsekvenserna för *svenska medborgare* av det som håller på att hända.

Jag vet att många har invänt: Har förhållandena uppe vid Island någon betydelse för de svenska fiskarna? Vi har ju inte på senare år haft några fiskare runt de isländska kusterna. Det är därför egentligen inte med tanke på den saken jag har tagit till orda i frågan, utan därför att jag under ganska många år har haft möjlighet att följa vad som händer på det här området, jag vågar säga över hela världen. Jag har lagt märke till hur oerhört "smittosam" en sådan här sak är. En utflyttning av fiskegränserna inom ett område har ofelbart följts av utflyttningar också inom andra områden. Det är på den punkten som mina farhågor på ett alldeles särskilt sätt kommer in.

Både interPELLANTEN och herr utrikesministern har pekat på att havsrättskonferensen i Genève år 1960 slutade mer eller mindre i ett kaos, vilket är livligt att beklaga. Därigenom uppstod den laglöshet, eller vad man vill kalla det, som råder i dag. Sedan dess har våra fiskare oroligt frågat sig: Vad kommer att hända?

En av orsakerna till att särskilt Västkustens fiskare frågat detta är vad som inträffade med räkfisket i norra Bohuslän – 1950 var det väl – när ett tidigare internationellt vattenområde, där våra fiskare under sekler hade fiskat, helt plötsligt överlämnades till norrmännen och våra fiskare efter en övergångstid på 12 år stängdes ute och fick backa därifrån. Vad kommer nu att ske, undrar de, när man också på andra håll ute i

Nordsjön utvidgar gränserna mycket kraftigt?

Mot den bakgrunden aktualiserade jag den här frågan redan innan Island hade flyttat ut sina gränser. När islänningarna började resonera om eventuella utflyttningar interpellade jag nämligen här i riksdagen. Det var i november 1971, alltså nära ett år innan utflyttningen var ett faktum. De frågor jag då ställde var:

”1. Är regeringen uppmärksam på de ytterst stora risker det nuvarande svenska fisket på internationellt vatten löper om Island planenligt flyttar ut sin fiskegräns från nuvarande 12 till 50 sjömil?

2. Om så är fallet, vilka åtgärder ämnar regeringen vidtaga för att söka stoppa denna olyckliga utveckling?

3. Om utflyttningen inte kan stoppas, vilka åtgärder ämnar regeringen då vidtaga för att skydda de svenska yrkesfiskarnas intressen?”

Tre veckor senare, den 6 december 1971, gav statsrådet Lidbom på denna interpellation ett svar som jag då tyckte var mycket tillfredsställande. Han uttalade samma oro som jag hade givit uttryck för i interpellationen, och jag citerar något av vad han sade:

”I det rådande läget måste man hälsa med tillfredsställelse Förenta nationernas generalförsamlings beslut att till 1973 inkalla en ny havsrättskonferens som bl. a. skall ta ställning till frågan om fisket på det fria havet. Lösningar på dessa problem som vinner en bred uppslutning bland FN:s medlemsstater är den bästa garantin mot att den rådande situationen försämras som följd av att allt flera kuststater tar avgörandet i sina egna händer genom ensidiga beslut. Frågan om kuststaternas särskilda fiskerättigheter rör alla de stater som fiskar i området och bör därför lösas i samförstånd mellan berörda stater.”

Det är ju rätt klara besked, och tyvärr måste jag här konstatera en ganska kraftig svängning i regeringens inställning. Under tiden sedan denna interpellation framställdes, alltså i november 1971, har jag många gånger måst lugna de svenska fiskarna. Jag har sagt att det här är den svenska regeringens inställning och att jag inte tvivlar på att regeringen kommer att beakta de svenska fiskarnas intresse och hålla på det enda rimliga — att man multilateralt löser sådana frågor på ett för alla parter vettigt sätt. Jag kunde säga det inte minst därför att statsrådet Lidbom då förklarade: ”Vi är i Sverige väl medvetna om hur beroende Island är av sitt fiske och vi har full förståelse för den oro man i Island hyser för den minskade tillgången på fisk.”

Därutinnan hade han fullständigt rätt. Men så säger han: ”Vi tar emellertid avstånd från ensidiga åtgärder av den natur som övervägs i Island. Det finns tyvärr exempel i det förgångna på att ett sådant tillvägagångssätt kan skapa internationella spänningstillstånd och konflikter. Enligt vår uppfattning bör dessa problem lösas vid den stundande havsrättskonferensen, — — —.”

Det var, som jag sade förut, ett som jag tycker klart svar, och det har lugnat fiskarna. Tyvärr måste jag säga att jag i fortsättningen nog får väldigt svårt att lugna dem på den här punkten efter att ha tagit del av utrikesministerns svar i dag. Jag är också rätt förvånad över interpellantens brådska när han uppmanar regeringen att skyndsamt hjälpa till med Islands ensidiga utflyttning av fiskegränserna. Det kanske verkar

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. Islands
fisketerritorium*

konstigt, men jag ber interpellanten, herr utrikesministern och övriga att göra klart för sig att detta kan bli ett dråpslag mot svenskt fiske. Särskilt Västkustfisket är ju beroende av hela Nordsjön.

Det kan, som jag tidigare sade, visa sig att fiskegränserna kommer att utflyttas. Jag vet att det redan förs mycket avancerade diskussioner i Norge. Tidigare skedde det på fiskerierorganisationsplanet, men nu sker det också högre upp. Fiskeridirektören Klaas Sunnanå sade helt nyligen att det är fullt korrekt – Norge bör arbeta på att få en 50 sjömilis fiskegräns. Under sådana förhållanden måste man fråga sig hur det kommer att se ut när samtliga länder vid Nordsjön – Norge, Storbritannien, Västtyskland, Holland och Danmark – har 50 sjömilis gränser.

På TV-skärmen visar jag nu en karta över Nordsjön där jag har lagt in 50 sjömilis gränser och där de olika ländernas kuster framgår.

Det svenska fisket i Nordsjön bedrivs i mycket stor utsträckning på de områden som ligger mellan nuvarande 12-miligränsen och 50-miligränsen – det rör sig naturligtvis hela tiden om nautiska mil eller sjömil. Utanför 12-miligränsen i Sydvästnorge har vi en hel del fiske. Öster om Shetlandsöarna har vi vårt långafiske och vissa tider också ett rätt givande sillfiske. Längre ner, utefter skotska kusten och ner mot engelska kusten, förekommer det också att våra fiskare under vissa tider helt och hållet frekventerar vattnen utanför 12-miligränsen. Naturligtvis är de någon gång också i det område som skulle bli kvar efter en utflyttning av gränsen till 50 sjömil. På kartan finns emellertid en del prickar inlagda i mitten av Nordsjön – det är de oljetorn som fanns färdiga när jag gjorde den här kartan för snart två år sedan. I dag finns där många fler. Det är områden som är nära nog omöjliga för några fiskare att tråla i därför att botten är fördärvad.

Allt detta gör att det är med mycket, mycket stor oro som jag ser framtiden an för fiskarnas del.

När utrikesministern mycket riktigt nämnde de diskussioner som fördes beträffande 12-miligränsen runt Island 1958 och 1960 glömde han en mycket viktig sak i sammanhanget. Det träffades ett avtal mellan Storbritannien och Västtyskland å ena sidan och Island å andra sidan enligt vilket man, om Island senare skulle vilja ytterligare flytta ut sina gränser, skulle hänskjuta frågan till Haagdomstolen. Endera parten skulle ha rätt att så göra. Dessutom skulle Island minst sex månader i förväg lämna meddelande till de övriga staterna. Denna del av överenskommelsen – alltså att lämna meddelande i förväg – uppfyllde Island men däremot inte den andra delen. Man vägrade hänskjuta frågan till Haagdomstolen, vägrade godkänna Internationella domstolens i Haag rätt att över huvud taget ta upp frågan.

När Storbritannien den 17 april 1972 vände sig till Haagdomstolen i ärendet försökte man där nå en kompromisslösning. Island ombads givetvis att också inställa sig till förhandlingar inför domstolen, men i ett brev från den isländske utrikesministern den 29 maj 1972 förklarades bara att Haagdomstolen icke är kompetent att fatta beslut i de här frågorna.

Tiden gick. Island fasthöll vid att Internationella domstolen inte skulle handlägga frågan, och då hördes England ensidigt den 5 januari i år. Den

2 februari i år uttalade sig Internationella domstolen i frågan huruvida den kunde anses vara kompetent eller inte att besluta i frågan. Med 14 röster mot 1 – Internationella domstolen består som bekant av 15 ledamöter, varav en svensk, ambassadör Sture Petrén – beslöt domstolen uttala att den anser sig vara kompetent i ärendet. Den enda som gick emot beslutet var Mexicos representant, som senare har avgått ur domstolen.

Man måste fråga sig: När nu Haagdomstolen har givit ett så pass entydigt besked om att Island borde försöka klara ut dessa frågor och vänta till dess havsrättskonferensen var över, vad är det då som gör att man på svensk sida har svängt som man gjort? Jag tror mig kunna utläsa svaret på den frågan i utrikesministerns uttalande att fiskegränsfrågan har diskuterats vid flera nordiska utrikesministermöten, senast i Oslo i mars detta år. Jag vill på intet sätt fördöma att man försöker komma fram till lösningar i sådana sammanhang – det är ju rätt naturligt – men jag måste djupt beklaga om man då kommer fram till lösningar som i det långa loppet blir ett dråpslag mot den svenska yrkesfiskarkåren.

På tal om möjligheterna att skydda fiskbestånden inom de områden som är aktuella säger utrikesministern sedan: ”Inom ramen för den nordostatlantiska fiskerikommissionen söker Sverige verka för att erforderliga internationella åtgärder vidtas till skydd för fiskbestånden i denna för oss viktiga del av Atlanten.” Där gäller det alltså nordostatlantiska fiskekonventionen. Och det anförda är helt riktigt. Det kan jag vitsorda, eftersom jag har haft regeringens förtroende att under rätt många år sitta med i den fiskekommission som behandlar dessa frågor. Jag har där ingenting att anklaga regeringen för. Men jag måste peka på det faktum att det händer saker och ting som är ganska tråkiga.

I kommissionen har man inom konventionens ram arbetat på att söka få till stånd fångstkvoterings mellan länderna som skulle lösa frågorna på ett rättvist sätt. I maj månad förra året, när den årliga konferensen hölls, trodde man sig vara framme vid en lösning, och artikel 7:2 i konventionen skulle då ut på ratificering för att man skulle kunna börja arbeta med kvoterings staterna emellan. Samtliga de 14 länder som tillhör konventionen förklarade sig villiga att delta i detta arbete. Alla har också i dag ratificerat artikeln utom Belgien och Island. Belgarna har förklarat att det är en fråga om deras legislation; det är en tidsfråga när de ratificerar. Islänningarna däremot tycks luta åt att det för deras del inte kan bli fråga om att stå fast vid det löfte de gav i maj förra året, utan de kommer först att vilja se hur det går med hela deras fiskegränsfråga.

Jag kan i det sammanhanget också peka på en liten sak som jag nämnde då jag tackade för interpellationssvaret för två år sedan. Island har framställts som den nation som man på allt sätt bör hjälpa. Därutinnan har jag heller ingen annan uppfattning än att vi bör hjälpa Island så långt det går, utan att stjälpa för andra. Men jag vet att hösten 1971, när Island började diskutera utflyttningen av sin fiskegräns från den 1 september 1972, reste representanter för isländska alltinget runt och försökte få folk att hysa en förutfattad mening inför den kommande havsrättskonferensen. Alltingsman Hermansson deltog på hösten 1971 i afrikanska vetenskapsrådets möte i Nigeria, där han inför representanter

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. Islands
fisketerritorium*

för 41 stater dels redogjorde för Islands ståndpunkt, dels uppmanade de afrikanska staterna att upprätta en 200 mils fiskegräns på samma sätt som en del latinamerikanska stater gjort. Detta gjorde han givetvis i akt och mening att försöka få ett så brett underlag som möjligt för en 50-milsgräns, som på det sättet skulle förefalla relativt blygsam i förhållande till den han talat om.

Det har talats om nordiskt samarbete här i dag. Det är väl riktigt att ha sådant samarbete, det vill vi ha allihop. Men man måste fråga sig: Hur rimmar talet om nordiskt samarbete med att en av de nordiska staterna reser till Afrika för att hämta styrka och kraft gentemot andra nordiska stater? Den formen av nordism har jag inte mycket till övers för, det måste jag göra klart för kammaren!

Utrikesministern säger att man i sådana här situationer kanske får tillgripa provisoriska lösningar. Ja, det får man måhända göra, men då måste jag fråga: Menar utrikesministern med detta unilaterala beslut i stil med det som Island här har fattat? I så fall beklagar jag att man använder den formen av provisorium.

Sedan säger utrikesministern: "Regeringen beklagar att motsättningar mellan Island och Storbritannien lett till incidenter. Vi vädjar till båda parter att göra stora ansträngningar för att finna en provisorisk uppgörelse, baserad på parternas legitima intressen för att få ett slut på den akuta konflikten."

Jag är helt enig med utrikesministern om det, men sedan anför han: "En sådan uppgörelse behöver inte bli prejudicerande för en slutlig lösning." – På den punkten har jag en annan uppfattning. Erfarenheterna från de år som gått talar ett helt annat språk.

När de incidenter nämns som inträffat måste man se litet grand på hur bestämmelserna som sådana har uppkommit. Herr Carlsson i Vikmanshyttan nämnde de brittiska trålarnas och brittiska örlogsfartygens roll i sammanhanget. Jag måste ändå peka på den för mig mycket egendomliga roll som en gammal kulturnation som Island spelade när det gällde början till dessa incidenter. Det förhöll sig på det sättet att den isländska regeringen – när de brittiska trålarna började fiska innanför den gräns som Island ansåg vara riktig och inte fann sig i att Island unilateralt hade flyttat ut gränsen – gav sina bevakningsfartyg order om att gå ut på fiskefältet och kapa vajrarna till trålarnas redskap.

Jag kan förklara för kammaren att det här kommer litet känsla in i bilden för mig själv, eftersom jag råkar ha närmare 20 år på sjön, varav ett tiotal år som aktiv skeppare på en trålare, bakom mig. Det finns nämligen ingenting på havet som är så avskyvärt för en fiskare som att förstöra någon annan båts redskap. Det är en oskriven lag på havet att man skall hjälpa varandra i alla situationer. Det har hänt att båtlag, trålarbesättningar som varit nära nog dödsfiender, i en situation när redskap har varit i fara ändå har hjälpt varandra.

Här ger en regering i en gammal kulturstat sina båtar order om att gå ut och kapa linorna till redskap! Att redskapen för varje trålare kostar mellan 20 000 och 30 000 kronor bryr jag mig mindre om i sammanhanget, för den engelska fiskeflottan är i ganska stor utsträckning stöttad av staten, men risken för liv och lem för människorna ombord på en

trålare när en annan båt går akter om den och klipper av vajrarna kan inte negligeras. Det var efter dessa kapningar av vajrarna, detta förstörande av redskap som britterna satte in sina örlogsfartyg. Jag talade i början av denna vecka med den man som inom det brittiska jordbruks- och fiskeridepartementet handlägger denna fråga, och han sade att sådana kapningar nu redan gjorts vid ett trettiofemtal tillfällen. Därför blev jag förvånad när jag i det senaste numret av Nordisk kontakt under rubriken Island läste: "De isländska uppsyningskeppen har stadigt måst hota med att gripa till kanonerna på grund av trålarnas och hjälpskeppens grova försök till påsegling." Om det har gjorts och görs sådana försök, så försvarar jag på intet sätt det, men jag måste säga att detta är en alltför ensidig bild av vad som har hänt. När dessa fartyg skyndat trålarna till undsättning, har det varit för att ett isländskt bevakningsfartyg försökt kapa vajrarna, och då kommer saken i ett annat ljus.

Jag ber om ursäkt för att jag blivit litet mångordig, men detta är en sak som ligger inte bara mig själv utan hela svenska fiskarkåren så varmt om hjärtat att jag har varit tvungen att ta upp en del tid med det.

Jag vill sluta med ett par frågor. Som vi alla hörde i radio och TV i går har ett isländskt statsråd inför Europarådet förklarat att det nu är 70 sjömil man vill utvidga fiskegränsen till. Jag vill då fråga herr Carlsson i Vikmanshyttan om hans uppmaning till regeringen att skyndsamt vidta åtgärder för att få till stånd ett erkännande av Islands fiskegräns gäller den på 50 sjömil, som han talade om i sin interpellation, eller den på 70 sjömil enligt de nya isländska propåerna.

Jag vill till herr utrikesministern ställa frågan: Gäller den välvillighet som lyst igenom i svaret i fråga om en utvidgning av Islands fiskegräns till 50 sjömil också en utvidgning till 70 sjömil?

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Låt mig börja där herr Åberg slutade och säga att min interpellation gällde en utvidgning av fiskegränsen från 12 till 50 nautiska mil. Självfallet har jag ingen anledning att ändra uppfattning på den punkten; den meningen står jag för att det bör ske en utvidgning.

Herr Åberg säger att jag tar lätt på dessa frågor och att jag haft alltför bråttom. Det finns då anledning att erinra om ett par saker.

Som jag sade i mitt tack för svaret är Islands framtid helt beroende av vad havet kan ge. Självfallet har Island också viss inkomst av sitt jordbruk och sin turism, men av exportinkomsterna kommer 90–95 procent från fisket. Det innebär att detta är en utomordentligt stor och väsentlig fråga för Islands framtid. Eftersom Island är en del av den nordiska gemenskapen är det självklart att det inte är likgiltigt för någon av oss – inte heller för herr Åberg, tror jag – vilka Islands framtida möjligheter blir.

Det här är inte någon lätt fråga. Det har heller inte varit någon lätt fråga för mig. Jag hade tillfälle att 1971 på Färöarna och på Island ta del av problematiken kring dessa frågor. Färöingarna var då ytterst bekymrade inför möjligheterna att Island skulle utvidga sin fiskegräns till 50 nautiska mil och på det sättet utestänga Färöarna. De färöingar jag hade tillfälle att diskutera med sade att om detta skulle bli en realitet, så skulle

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. Islands
fisketerritorium*

det ge Färöarna mycket stora bekymmer för framtiden.

Vi vet emellertid nu, att när man har utvidgat fiskegränsen har ett avtal träffats mellan Färöarna och Island som innebär – det intrycket har jag fått av samtal med representanter för Färöarna – att färöiska fiskare får fiska i vanlig ordning omkring Island. Det är alltså en insats i gemenskapen nordiska länder och fiskare emellan, som jag tror att det är utomordentligt viktigt att man kan bevara i framtiden.

Herr Åberg hänvisade till de avtal som fanns mellan England, Tyskland och Island sedan fiskegränsen utvidgades förra gången. I det avtalet sägs att man skall dra eventuella tvister inför Haagdomstolen. Man hävdar i dag – och jag tror jag vågar säga: med all rätt – att det ändå har inträtt en del nya förhållanden sedan den tiden genom den starka utfiskningen på de isländska fiskebankarna som innebär att fiskets möjligheter i framtiden äventyras. Jag skall strax återkomma till detta.

Jag vill egentligen inte ta upp en diskussion här om Haagdomstolens kompetens – här finns utrikesministern och hans rådgivare, som kan bedöma den frågan betydligt bättre än vad jag kan göra som lekman. Jag vill ändå hävda, som man har sagt från isländsk sida, att det inte finns några regler i folkrätten som innebär att Haagdomstolen har rätt att bedöma och döma i dessa frågor. Vidare hävdar man från isländsk sida att eftersom Förenta nationerna – jag tror det är sedan 1949 – haft ett uppdrag att genom havsrättskonferenser finna lösningar på dessa problem, måste man rimligen gå fram den vägen. Dessutom hävdar Island att Haagdomstolen inte kan döma i sådana frågor där ett folks rätt att leva och överleva i sitt eget land kan äventyras. Om herr Åberg funderar inte minst på detta sista, kanske också han får litet förståelse för Islands synpunkter. Och som sagt: Haagdomstolen var icke enig om huruvida man hade kompetens att fälla ett avgörande i den här frågan.

Herr Åberg säger vidare att en sådan här utvidgning av fiskegränsen kan bli smittsam, så att andra följer efter. Jag tolkade herr utrikesministerns svar så – och mitt anförande gick också ut på det – att man måste ta hänsyn till de speciella förhållanden som råder när det gäller fiskegränser. I Sydamerika och i Afrika, med de speciella förhållanden som råder där, kan det finnas skäl för att ha fiskegräns vid 200 nautiska mil. Jag förmodar – som jag också sade här – att det blir svårt för havsrättskonferenser att finna enhetliga regler för detta. Island, som är helt beroende av fisket, hävdar ju att om man skall kunna värna om de fiskebankar som ligger invid kusten där behöver man en gräns vid 50 sjömil. Inte minst marinbiologerna hävdar att man måste ha denna begränsning för att man skall kunna få kontroll över i vilken omfattning fiske bedrivs.

Självfallet anser jag att det i Östersjön och i Norrdsjön inte kan bli tal om någon gräns vid 50 nautiska mil, eftersom länderna där har helt andra möjligheter att få sin utkomst än vad Island har, som till största delen är beroende av fisket. Man måste ta hänsyn också till sådana särskilda förhållanden.

Jag skall ett litet ögonblick utveckla detta, att man måste ta hänsyn till Islands situation. Jag redovisade förut att det inte bara är fråga om exportmöjligheterna, utan att det också gäller möjligheterna att bevara

fisket i framtiden. Modern fångstteknik innebär att det inte bara är den vuxna fisken som fiskas, utan också småfisk. Det äventyrar definitivt – det har både marinbiologerna och andra givit klara besked om – det framtida fiskbeståndet. Vi har exempel på det från fiskebankarna utanför USA och från andra håll; man är på väg mot samma utveckling även utanför Island. Det förhållandet har skapat en väsentlig del av den oro som man i dag hyser på Island för de framtida möjligheterna att få ett tillräckligt omfattande fiske där.

Jag tror att herr Åberg har anledning att fundera litet på den aspekten också. Vi skall inte låta stundens bekymmer skyla över det långa perspektivet när det gäller dessa frågor. Och det långa perspektivet är hur man skall kunna leva i morgon och i övermorgon också. Detta gäller också på fiskets område, herr Åberg, och man har verkligen anledning att beakta det i detta sammanhang.

Sedan måste jag med visst bekymmer säga att jag är litet förvånad över att herr Åberg som representant för fiskarna i Sverige vill föra en diskussion som måste försvåra det nordiska samarbetet fiskarna emellan. Island är ju en väsentlig del av den nordiska gemenskapen, och till den gemenskapen måste vi också räkna in de isländska fiskarnas möjligheter att skaffa sig utkomst. Finns det då inte anledning för herr Åberg och även för de svenska och norska fiskarna att medverka till att Islands fiskare får möjlighet att skaffa utkomst för sig själva, och för de människor som lever och verkar på Island?

Herr Åberg säger att han är förvånad över att Island som kulturnation kan uppträda på det här sättet. Jag är ännu mer förvånad över att England som kulturnation kan uppträda på detta sätt. Förlåt att jag säger det, men jag har faktiskt den uppfattningen. England har dock helt andra resurser, helt andra möjligheter än Island – men självfallet också en helt annan makt bakom sig. Det är beklagligt att man utnyttjar den makten så att man försöker sätta sig på en liten nation, på ett litet folk som det här är fråga om. Detta måste också vara med i bilden om man skall få rätta proportioner på den här frågan.

När jag framställde interpellationen var det med kännedom om Islands problem och förhållanden i dag, om fiskets betydelse för Island, om oron inför hur man skall kunna hitta lösningar på de mycket ömtåliga och besvärliga problem som självfallet ligger i frågan om internationellt samarbete. Ambitionen bakom interpellationen var också att vi på allt sätt måste försöka värna de små. Och till de små i världen hör också Island. Vi har anledning att här i Norden försöka värna våra gemensamma intressen. Och i våra gemensamma intressen här i Norden ligger också omtanken att stödja Islands folk i en besvärlig situation.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Denna diskussion mellan herr Åberg och herr Carlsson i Vikmanshyttan, som dessutom råkar vara en diskussion mellan folkpartiet och centerpartiet, är i viss mån upplysande för kammarens ledamöter genom att illustrera komplexiteten i den fråga som interpellationen gäller. Jag tror emellertid att vi borde kunna vara rätt överens om de grundläggande principer som bör gälla för vårt ställningstagande. Med

”vårt” menar jag i första hand regeringens ställningstagande, men det bör också kunna vinna en allmän anslutning här i kammaren.

Den nordiska solidariteten, det nordiska samarbetet, gör det för oss självklart att tillmäta Islands ansträngningar att hävda för landet vitala intressen en avgörande vikt. Jag behöver inte närmare utveckla bakgrunden – det är delvis gjort i interpellationssvaret, och sedan har herr Carlsson i Vikmanshyttan också utförligt skildrat Islands mycket beträngda läge.

Såsom vår första princip gäller alltså det nordiska samarbetet och den nordiska solidariteten. Det var inte minst herr Carlsson i Vikmanshyttan i sitt andra inlägg här inne på. Det gäller ju en liten nation, som möter problem som gäller nationens möjlighet att i rimliga former leva vidare.

Den andra grundläggande principen för oss i detta sammanhang är att hålla fast vid vår tradition att hävda folkrättsliga principer. De principerna ger vi inte upp i det här fallet heller. Det betyder i praktiken att den form och de medel med vilka vi uttrycker vårt stöd för Island självfallet måste anpassas så att de står i överensstämmelse med hävdandet av för oss grundläggande folkrättsliga principer. Med denna andra punkt sammanhänger delvis den tredje viktiga riktlinjen för vårt handlande, och här riktar jag mig speciellt till herr Åberg.

Det är alldeles självklart att den svenska regeringen i sitt ställningstagande och i sina rekommendationer till en lösning av problemen också tillmäter lösningarnas effekt på svenska fiskares intressen mycket stor betydelse – ja, så stor att vi icke kommer att rekommendera någon lösning som kan misstänkas på ett allvarligt sätt kunna komma att skada de intressen som herr Åberg med all rätt talar för.

Jag vill gärna till herr Åberg i detta sammanhang säga att det finns ingen grundläggande skillnad i regeringens inställning, såsom den kom till uttryck i herr Lidboms svar för nu ett och ett halvt år sedan och som den uttrycks i det svar som jag lämnat i dag. En skillnad har inträffat i verkligheten, nämligen att det nu har utlösts en akut konflikt kring Island. Jag anser att det är den konflikten som vi i dag i första hand har att ta ställning till mot bakgrund av de principer jag har angett.

Vi står fortfarande fast – det behöver jag kanske inte upprepa – vid att den slutliga lösningen av dessa utomordentligt svåra problem hör hemma i en multilateral reglering. Det är en sådan reglering vi hoppas skall komma till stånd vid havsrättskonferensen nästa år.

Å andra sidan vore det fel – det tror jag att herr Åberg håller med mig om – att vara alltför optimistisk och tro att den lösningen kommer lätt och snabbt. Det kommer att bli en mycket besvärlig konferens. Det är inte heller säkert att man vid den konferensen når den slutliga lösningen, utan det kan hända att vi också i fortsättningen får leva i ett tillstånd som inte uppfyller de krav på internationell reglering som vi har starka skäl att ställa.

Det är denna situation vi har att ta ställning till. Vi inser att det inte är möjligt att passivt avvakta den multilaterala regleringen och förlägga hela lösningen till havsrättskonferensen. Det vore självfallet idealiskt om man kunde göra så. Men den utveckling som för närvarande pågår av fisket kring Islands kusten och den tid som det tar för havsrättskonferensen att

komma fram till en balanserad lösning av de problem det gäller nödvändiggör att nu uppnå en provisorisk lösning. Det är det som är det nya läget. Därför finns inte den skillnad som herr Åberg ser i mitt svar i dag i förhållande till herr Lidboms svar för ett och ett halvt år sedan. Vad vi kan göra i dag – det framgår klart av interpellationssvaret – är att rikta en stark vädjan till parterna att finna en, som vi tidigare har kallat det, provisorisk lösning. Det är, herr Åberg, självfallet inte fråga om att rekommendera några unilaterala åtgärder utan det är fråga om en förhandlingslösning som tillgodoser de båda parternas legitima intressen. Att vi i vårt uppträdande i denna fråga – vilket jag finner är naturligt – har särskild anledning att understryka de legitima intressena på den isländska sidan är ett uttryck just för den nordiska solidariteten.

I dag kan vi inte göra annat än att med all kraft uttrycka denna vår uppfattning och upprepa den vädjan vi har gjort i olika sammanhang, och som alltså återkommer i dagens interpellationssvar.

Läget är utomordentligt kritiskt, och det är självfallet vår förhoppning att detta skall förmå parterna att nu nå en överenskommelse som tillgodoser Islands legitima intressen. Jag kan inte som svensk regeringsmedlem definiera de legitima intressena och säga att en viss teknik är det enda riktiga för att tillgodose dem, utan det är det materiella innehållet i dessa intressen som det här gäller och som vi har gett vårt stöd.

Vi kan till slut bara hoppas att det nu, med den eskalering av situationen som äger rum, ändå i sista stund skall bli möjligt att nå en sådan överenskommelse som vi alla hoppas på.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag vänder mig först till herr utrikesministern och vill med tacksamhet notera att han inte satte likhetstecken mellan provisoriska åtgärder och unilaterala.

Vad som emellertid inte berördes var hur regeringen nu ser på de nya propåer som har kommit. Det kan kanske vara svårt att svara på den frågan, eftersom detta meddelades i massmedia så sent som i går kväll, men om jag kunde få ett svar skulle jag vara tacksam och kanske bli lugnad även på den punkten.

Herr utrikesministern sade att det i princip inte är någon skillnad på det svar som regeringen gav för ett och ett halvt år sedan och svaret i dag. Jag får nog väldigt svårt att övertyga våra fiskare om att innehållet är ungefär detsamma, inte minst med tanke på det sista stycket i utrikesministerns svar där det sägs:

”I konsekvens med vad jag nyss sagt om den svenska inställningen till behovet av företrädesrättigheter för vissa kuststater kommer den svenska delegationen vid havsrättskonferensen att instrueras att verka för att de isländska behoven av företrädesrätt till fisket kring Island skall bli allmänt erkända och godtagna.”

En svensk fiskare måste i detta läsa in att även länder som Norge, Storbritannien, Västtyskland, Danmark – alltså de länder som omringar Nordsjön – bör ha exakt samma rätt som Island. Det är beträffande detta som den svenske fiskaren känner sig oerhört orolig. Han kommer att ta det som ett klart besked att en vacker dag är svenskt fiske i Nordsjön

särskilt illa ute. Jag är rädd för att han inte har riktigt lika stor tilltro till beskedet att regeringen också självfallet kommer att ”verka för de svenska fiskarnas rätt att få fortsätta att bedriva sitt traditionella fiske i Nordsjön”.

Vi får inte heller glömma att de svenska fiskarna på Västkusten – de som ännu har sina större trålare kvar – har oerhört stora bekymmer. I Nordsjön har vi sillfiskestoppet på fyra och en halv månad. Det har gjort att en del av dessa båtar dragit sig in i Östersjön och där mötts av stort motstånd från våra egna fiskare. Massmedia har utmålat dem som fruktansvärda rovfiskare. Att det sedan ligger stora flottor från andra länder har inte tillnärmelsevis fått samma plats som att några Västkustbåtar har varit där. Man får väl så småningom räkna med att det kommer att bli trångt för dem även där. Då är en oro för framtiden berättigad.

Jag vill sedan ge utrikesministern rätt i att konferensen i Santiago i början av 1974 kommer att bli mycket besvärlig. Jag har samma svaga tro som utrikesministern när det gäller att uppnå något verkligt resultat där eftersom så mycket är involverat. Men jag skall inte gå in närmare på det nu. Under alla förhållanden anser jag att de nordiska länderna borde lugna sig till denna konferens. Det är min principiella inställning i den här frågan.

Sedan vill jag säga några ord till herr Carlsson i Vikmanshyttan. Jag tar ingalunda lätt på Islands bekymmer. Jag har varit, som jag sade tidigare, yrkesfiskare i ett 20-tal år. Jag vet vad det livet innebär. Jag har varit på Island och jag vet hur de isländska fiskarna har det. Jag vet också hur de känner det. Jag har full förståelse för att de på allt sätt vill slå vakt om havets resurser för att ett fiske även i framtiden skall kunna bestå. Men det är ju därför vi har den nordostatlantiska fiskerikonventionen, där såväl Island som Sverige och tolv andra stater är anslutna. Det är där, på detta multilaterala plan, som frågorna om överfiskning skall lösas. Där har Sverige, som jag nämnde tidigare, spelat en mycket positiv roll. Jag vill ge vår regering det erkännandet. Dessa frågor skulle inte ha lösts genom unilaterala bestämmelser som nu skett på Island.

Det är ingalunda så, herr Carlsson i Vikmanshyttan, att jag försvarar Storbritanniens sätt när det bär sig dumt åt – när det, om det nu är rätt som det har sagts, har försökt att ramma isländska bevakningsfartyg. Det är lika illa som någonting annat. Det kan icke försvaras. Jag ville bara ge bakgrunden till varför dessa örlogsfartyg kom upp till Island. De kom inte dit förrän islänningarna började att förstöra redskap och kapa redskap och därmed utsätta manskapet ombord på trålarna för faror till liv och lem. Man måste ha den historieskrivningen klar för sig för att förstå det hela.

Herr Carlsson sade att det råder speciella förhållanden på Island. Men det gör det även på andra håll, t. ex. i Bohuslän. Där finns samhällen som är lika beroende av fisket som samhällen på Island. Vi har fått mycket dåliga erfarenheter av detta under de senaste åren. Regeringen har även känt av det sedan fiskekrisen satte in och kunnat konstatera att hela samhällen är oerhört beroende av fisket. Jag hade väntat mig att herr Carlsson i Vikmanshyttan, som företräder ett parti som i allra högsta grad tar landsbygden på entreprenad och mer än andra framhåller landsbyg-

den, skulle ha sagt någonting om fiskarna runt om våra kuster och de bekymmer som de har. Men det gjorde han inte. Han talade om USA och överfiskning utanför dess kuster och han höll sig runt Island, men han sade ingenting om de bekymmer som utan tvivel finns runt våra kuster, inte minst i Bohuslän. Jag vill återigen nämna om alla de bekymmer som vi fick när den regering som satt 1950 gav bort en del av norra Skagerack till Norge. Det resulterade i att en del fiskare måste sälja sina båtar, flytta därifrån och ytterligare bidra till avfolkningen av ett område som redan förut hade det besvärligt i detta avseende. Jag hade väntat mig att herr Carlsson i Vikmanshyttan skulle ha någon förståelse för detta.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Jag tänkte inte återkomma i den här debatten, men i anledning av vad herr Åberg senast sade vill jag bara påminna om att interpellationen gällde principsynpunkten på fiskegränserna för Island och Islands fiskeproblem. Men, herr Åberg, jag sade att när det gäller att lösa frågan om fiskegränser fick man ta hänsyn till de särskilda förhållanden som var rådande och att Sydamerika och Afrika kunde behöva sina fiskegränser, Island kunde behöva sin. I denna fråga har tydligen den nordatlantiska havsfiskekommissionen inte lyckats klara frågan om överfiskningen, och man har haft oerhört svårt att komma överens i fråga om den utfiskning som sker i dag.

Jag sade också att när det gäller fisket i Östersjön och Nordsjön så har man länder bakom sig med helt andra resurser. Självfallet är problemen för dem inte desamma som för Island, och man kan väl därför behålla de betingelser och gränser för fisket som hittills gällt.

Herr utrikesministern har avslutningsvis sagt i sitt svar att självfallet kommer regeringen också att verka för de svenska fiskarnas rätt att fortsätta att bedriva sitt traditionella fiske i Nordsjön. Jag har tolkat detta så, att i den delen har herr utrikesministern utvidgat debatten och att man också skall tillgodose de svenska intressena, och det kan jag ställa mig bakom.

Till slut ber jag bara att få tacka för de klarlägganden som herr utrikesministern gjorde i sitt sista inlägg. Jag tror de gav en klar bild av att vi befinner oss på samma linje i omtanken och omvårdnaden om den nordiska gemenskapen – inklusive de svenska fiskarna, om det nu skall sägas.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Nu säger herr Carlsson i Vikmanshyttan att han har talat om förhållandena för Island och inte om svenska förhållanden. Jag har hela tiden i varje fall försökt att tala om fiskegränser och deras inverkan på fisket på olika håll ävensom på svenska förhållanden. I motsats till herr Carlsson har jag inte alls ägnat mig åt vulkaner eller åt Islands historia, som herr Carlsson inledde sitt första anförande med. Men jag finner av herr Carlssons senaste yttrande att han – och det kanske inte är så märkvärdigt i och för sig – inte förstår hur nordostatlantiska fiskekonventionen verkar. Konventionen gäller hela Nordostatlanten med klart avgränsade områden, som kommissionen arbetar inom. Det går alltså inte att säga att beträffande Nordsjön och Östersjön kan man

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. situationen
i Indokina*

komma fram till vissa överenskommelser, medan frågor som berör Island kan lösas på annat sätt. Det är icke så denna konvention fungerar, utan man måste ha hela nordostatlantiska fiskekonventionens område i blickfånget när man arbetar med dessa frågor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. situationen i Indokina

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Takmans* (vpk) den 27 april framställda interpellation, nr 85, och anförde:

Herr talman! Herr Takman har frågat mig om jag är beredd att lämna en redogörelse för svenska regeringens uppfattning om läget i Indokina och dess inställning till det sexpunktsprogram som den 25 april 1973 framlades av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering för en lösning av den allvarliga situation som uppstått genom USA:s regering och Saigonadministrationens allvarliga och systematiska kränkningar av Parisavtalet om ett slut på kriget och återupprättandet av freden i Vietnam.

Regeringen har i sin deklaration inför riksdagens utrikesdebatt den 21 mars utförligt redovisat sin syn på läget i Indokina efter undertecknandet av Parisavtalet den 27 januari i år. Vidare har jag i ett svar på en fråga av herr Takman den 26 april redogjort för regeringens syn på utvecklingen i Cambodja.

I regeringsdeklarationen framhölls att avtalet mellan de krigförande samt Parisdeklarationen ger en politisk och juridisk ram för freden i Vietnam och det övriga Indokina. Men ramens fasthet beror på parternas vilja att noggrant iaktta avtalets bestämmelser. Detta gäller både de militära och de politiska delarna av avtalet. De sydvietnamesiska parterna har åtagit sig att garantera demokratiska fri- och rättigheter inklusive frihet att bedriva politisk verksamhet i Sydvietnam. Om avtalet följes, kommer den fortsatta kampen i Sydvietnam att föras inte med militära utan med politiska medel.

I dag måste det konstateras, att båda sidor anmält ett stort antal kränkningar av avtalets militära bestämmelser, att demokratiska fri- och rättigheter ännu inte garanterats och att problemet med de civila fångarna ännu inte lösts. Det finns sålunda anledning att hysa stark oro för den fortsatta utvecklingen.

En politisk lösning förutsätter att de politiska grupperingarna i Sydvietnam får möjlighet att verka fritt. En av de självklara betingelserna för demokratiska val i Sydvietnam är att de politiska fångarna frigges.

De två parterna i Sydvietnam skall enligt avtalet göra sitt yttersta för att inom 90 dagar från vapenvilans ikraftträdande träffa överenskommelse om lösande av landets inre politiska problem. Avtalet stadgar i detta sammanhang att parterna skall upprätta ett nationellt råd för försoning och endräkt bestående av tre lika delar. En viktig uppgift för detta råd är att organisera de fria och demokratiska val som avtalet

föreskriver. Rådet skall även verka för nationell försoning och skydd för de demokratiska fri- och rättigheterna.

Förhandlingar i detta syfte har under våren förts i Paris. Den 25 april, alltså två dagar före 90-dagarsfristens utgång, framlade de båda parterna var sitt förslag till överenskommelse om genomförande av de nyss nämnda bestämmelserna. Båda sidor förkastade motpartens förslag, men förhandlingarna fortsätter.

Det är regeringens förhoppning att parterna skall kunna enas om en procedur som ger ett skydd för de demokratiska fri- och rättigheterna och därigenom skapa reella möjligheter att verka för nationell försoning. Viktiga element i en sådan procedur finns angivna i Parisavtalet och i det av herr Takman åberopade förslaget från den provisoriska revolutionära regeringen.

Alternativet till en politisk lösning är att kampen i Sydvietnam fortsätter med militära medel.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min interpellation.

Parisavtalet av den 27 januari i år skulle till väsentliga delar ha genomförts i specificerade etapper inom 90 dagar. Åtminstone i fyra hänseenden överensstämmer verkligheten med avtalet:

1. Det har såvitt jag vet inte förekommit bombningar mot Demokratiska republiken Vietnam.
2. USA:s trupper, i varje fall de som fått behålla uniformen på, har lämnat Sydvietnam.
3. Flygare och andra militärer från USA som blivit tillfångatagna i Syd- och Nordvietnam och även i Laos har frigivits.
4. Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering håller betydande delar av Sydvietnam, dock inte i kraft av Parisavtalet utan enbart genom sin förmåga att slå tillbaka de ständiga angreppen av Saigonjuntans flygvapen och markstridskrafter.

Nixonadministrationen fortsätter kriget i Indokina i öppna och i förtäckta former. Den "peace with honor", den "fred med äran i behåll", som president Nixon så sentimentalt och så ofta har talat om, var som bekant förknippad med vissa villkor. Han beordrade krigets utvidgning till Cambodja och den för marionettstyrkorna katastrofala invasionen i Laos för att – som han åtskilliga gånger sade – "spara amerikanska och allierade liv i Sydvietnam".

Nu finns officiellt – inte denna gripande humanitära förevändning för en utrotning av liv som är icke-amerikanska och följaktligen inte mycket värda. En annan Nixonsk skiva handlade om de tillfångatagna USA-piloterna. Innan dessa ädla riddare var fria kunde det inte bli tal om fred, i alla händelser inte den fred med äran i behåll som varit en sådan hjärtesak för hedersmannen Richard Nixon och den moraliska elit som han hade fyllt Vita huset med.

De tillfångatagna flygarna och annan militär personal frigavs, som alla vet, inom den 60-dagarsperiod som Parisavtalet angav. Men USA:s krig fortsätter sedan de gamla förevändningarna inte längre kan användas och Nixon blivit alltför upptagen av annat för att hitta på nya. "Det finns

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. situationen
i Indokina*

inte mycket fred kring Saigon och inte mycket ära i behåll kring Washington", skrev Emmet John Hughes, en av Eisenhowers gamla medarbetare, i Newsweek den 14 maj.

USA:s kränkningar av Parisavtalet om Vietnam och Vientianeavtalet om Laos har utförligt behandlats i deklamationer från PRR, DRV, Laos patriotiska front och Cambodjas lagliga regering. Med den 6-punktsplan som lades fram den 25 april och som jag införde i riksdagens protokoll som en del av interpellationstexten den 27 april sökte PRR få ett slut på den allvarliga situationen, men hittills har ingen ändring till det bättre förekommit.

Den internationella fredsorganisationen ICDP i London har i april-maj-numret av sin bulletin Vietnam International lämnat en mycket utförlig och väldokumenterad redogörelse under rubriken "Varken fred eller ära - Kränkningarna av avtalen". Och nu i dagarna, närmare bestämt den 10 maj, har DRV:s utrikesministerium utgivit en vitbok med titeln "Allvarliga kränkningar av Parisavtalet om Vietnam av USA och Saigonadministrationen". Jag har inte fått den fulla texten ännu, men de allvarligaste av de kränkningar som anges tycks vara:

1. Att 200 000 å 300 000 politiska fångar alltjämt hålls fängslade under barbariska förhållanden i Sydvietnam och att Saigonjuntan intensifierat förtrycket och terrorn.

2. Att USA formellt överlämnat militärbaserna till Saigonjuntan i stället för att, som Parisavtalet föreskrev, nedmontera dem.

3. Den illegala införseln av stora kvantiteter vapen och krigsmateriel.

4. Närvaron av mellan 10 000 och 20 000 "rådgivare" från USA, draperade i civila kläder och tjänstebeteckningar. Enligt Jack Anderson, den numera berömde Washingtonkorrespondenten, skall det finnas minst 20 000 s. k. rådgivare från USA i Sydvietnam.

5. Underlåtenheten att röja undan minfältet i DRV:s farvatten.

6. Många tusental s. k. polisoperationer i Sydvietnam och Laos.

7. Bombningarna av Laos och Cambodja.

USA:s operationer i Indokina fortsätter liksom på egen hand även sedan Nixon i Watergateskandalens belysning fått begränsade möjligheter att fortsätta pacificeringsoperationerna i Washington. Den enda skillnaden tycks vara att det nu kläms fram en del fakta som annars skulle ha blivit kända långt senare. Men man kan fråga sig vad fakta hjälper, om kriget och avtalskränkningarna fortsätter som förut. Och vad hjälper det att några avsnitt av det snaskiga spelet om och med regeringsmakten i USA exponeras, när det aldrig har krävts några trovärdiga argument alls, inte heller nu, för att fortsätta med förstörelsen och utrotningen av folken i Indokina?

Den 9 maj underkastades biträdande försvarsministern Dennis J. Doolin en utfrågning inför House Armed Services Committee, ett av representanhusets försvarskommittéer. Han uppgav då, enligt International Herald Tribune den 10 maj, att USA under 90-dagarsperioden från Parisavtalets undertecknande den 27 januari till den 30 april hade fällt 82 837 ton bomber över Cambodja. Detta hade åstadkommits genom 12 136 s. k. strikes - "strike" är en bombfällning med ett plan - till en kostnad av 159,5 miljoner dollar, dvs. omkring 750 miljoner svenska

kronor. Doolin uppgav samtidigt att USA under samma 90-dagarsperiod hade fällt 63 082 ton bomber över Laos till en kostnad av 99,2 miljoner dollar, alltså bortåt en halv miljard svenska kronor.

Omfattningen av dessa bombningar över Laos är en överraskning även för många av oss som med alla tillgängliga data sökt följa utvecklingen där efter Parisavtalet och Vientianeavtalet. Där har ju pågått ett hemligt bombkrig sedan snart 10 år, och det tycks fortsätta i stor skala även efter Parisavtalet och Vientianeavtalet.

Nu har det också kommit en utförlig officiell rapport om hur bombningarna av Cambodja leds från USA:s ambassad i Phnom Penh. Det är ett underutskott till senatens utrikesutskott som gjort en undersökning. Två av underutskottets sekreterare, James G. Löwenstein och Richard Moose, har på ort och ställe undersökt hur ordergivningen och koordineringen går till. Med en vanlig kortvägsradio kunde de avlyssna kommunikationerna mellan bombflygarna och den personal som officiellt kallas flygattachéer men i realiteten alltså leder bombningarna från USA:s ambassad i Phnom Penh, huvudstaden i ett land som USA officiellt skall bistå och försvara, inte förstöra.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. lokaliseringen av ett fredsförband till Arvidsjaur

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Björcks i Nässjö (m) den 12 januari framställda interpellation, nr 11, och anförde:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö har i en interpellation redan i januari till mig ställt frågor rörande ett fredsförband i Arvidsjaur. Jag är ledsen att svaret dröjt, men jag har önskat invänta vissa kompletterande utredningar.

Försvarets fredsorganisationsutredning har i sina delbetänkanden angående förutsättningarna för att förlägga ett nytt förband i norr påvisat att det inte innebär några militära utbildningsproblem om ett fredsförband lokaliseras till Arvidsjaur. Överbefälhavaren som är ansvarig för krigsorganisationen och chefen för armén som ansvarar för arméns fredsorganisation har från sina utgångspunkter varit kritiska till en sådan lokalisering.

Regeringen måste emellertid väga in även andra faktorer vid sitt ställningstagande. Det är t. ex. helt klart att fredsförbanden får svårigheter att på sikt ligga kvar i expansiva områden. De regional- och sysselsättningspolitiska effekterna är andra viktiga faktorer.

Undersökningar visar på att sysselsättningseffekten av ett förband i Arvidsjaur överstiger de siffror som nämns i interpellationen. Under en uppbyggnadsperiod på fem år kommer ca 250 personer att sysselsättas, främst i byggnads- och anläggningsarbeten. När förbandet är i drift kommer 450 till 500 nya arbetstillfällen att erbjudas i förhållande till nuläget. I dessa siffror ingår verksamheten på förbandet samt arbetstillfällen i kommunal och annan civil följdverksamhet. Några alternativa civila projekt som ger samma sysselsättningseffekt föreligger inte. I detta

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

sammanhang kan också nämnas att arbetsmarknadsstyrelsen tillstyrkt lokaliseringen.

Inom försvarsdepartementet har vi gjort två ekonomiska kalkyler för det nya förbandet i Arvidsjaur. Den totala statsfinansiella belastningen för förbandet uppgår till ca 150 miljoner kronor i 1972 års prisläge. Vid en samhällsekonomisk kalkyl uppgår kostnaden till mellan 40 och 75 miljoner kronor.

Finansiellt betyder förbandsetableringen i Arvidsjaur att vissa andra förutsedda investeringar inbesparas. Därtill kommer inkomsterna från markförsäljningen i Uppsala. Dessa poster motsvarar cirka en tredjedel av investeringskostnaden. Resten tas utanför försvarsramen.

I en proposition som läggs fram före riksdagens höstsession kommer regeringen att föreslå att K 4 i Umeå flyttas till Arvidsjaur. Vidare föreslås att S 1 i Uppsala flyttas till Enköping där P 1 nedläggs. Antalet värnpliktiga i Umeå kommer att vara oförändrat.

Olika möjligheter undersöks för att lösa de sociala problem som är förenade med att värnpliktiga måste utbildas på platser som ligger långt från deras hemorter. Vidare sker viss försöksverksamhet bl. a. med en sådan förläggning av utbildningstiden att de värnpliktiga kan få längre sammanhållen ledighet. Dessutom räknar vi med en ökning av antalet fria permissionsresor till i slutet av 1970-talet då den första kontingenten kommer till Arvidsjaur.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation.

Svaret har dröjt väldigt länge. Det är ovanligt när det gäller svar från försvarsministern — de brukar normalt komma mycket snabbt — men den långa väntetiden har på intet sätt gjort det här svaret bättre. Det är ett ur många synpunkter upprörande besked som försvarsministern i dag har lämnat. Det är upprörande från såväl skattebetalarnas som de värnpliktigas synpunkt.

Ingen har självfallet någonting emot att Arvidsjaur får ett rimligt lokaliseringsstöd, så att denna ort kan fortsätta att utvecklas. Men det är en sak för sig, och den saken skall inte kopplas ihop med försvarets fredsorganisation på det sätt som nu har skett.

Om det militära värdet av ett fredsförband i Arvidsjaur är de militära experterna så gott som ense. Jag har i min interpellation erinrat om vad överbefälhavaren har sagt om ett förband i Arvidsjaur. Han säger i sammanfattningen av sitt yttrande till försvarsministern för det första "att något nytt utbildningsförband i Norrland inte erfordras" och för det andra "att inga direkta militära skäl talar för ett nytt militärt förband i Arvidsjaur". Vidare säger överbefälhavaren "att om av samhällsekonomiska och lokaliseringspolitiska skäl ett förband skall förläggas till Arvidsjaur alla grundinvesteringarna och följdkostnaderna av dessa samt merkostnaden som blir en följd härav och driften av utbildningsanstalten skall bestridas utanför krigsmaktens ekonomiska ram".

Statsrådet Andersson trycker i sitt svar mycket hårt på sysselsättningen och på den lokaliseringspolitiska effekten. Utan att direkt kunna

ta ställning till hans påstående att det skulle skapas 400 à 500 nya arbetstillfällen vill jag dock påpeka att den här sysselsättningseffekten för Norrbottens del skulle ha blivit lika stor om detta förband hade lokaliserats till de likaledes utflyttningsdrabbade delarna av östra Norrbotten, dvs. Kalix. Om man över huvud taget skulle förlägga ett nytt fredsförband dit upp, så talar de militära skälen klart för Kalix.

Chefen för armén har i den här frågan anfört följande: "Andra alternativ för stöd åt övre Norrland måste undersökas. Jag förordar i första hand utredning om upprättande av fredsförband inom Kalix försvarsområde som är lämpligare än lokalisering till inlandet."

Det är alltså en militär och en lokaliseringspolitisk aspekt som försvarsministern inte har tagit någon hänsyn till.

Kostnaden för detta förband uppskattas i min interpellation till omkring 200 miljoner kronor. Nu kommer försvarsministern med nya siffror, som ligger lägre. Men de siffrorna tror jag ärligt talat inte mycket på. Försvarsministern säger i sitt interpellationssvar att han har gjort en ny utredning om detta. Jag förmodar att den utredning han då syftar på är Fredsförband i Arvidsjaur, som kom militära staber och andra till handa så sent som i går, varför det självfallet är helt orimligt för dem eller för mig att göra en ordentlig utvärdering av materialet. Jag finner också det vara ett upprörande handlingssätt. Jag vill emellertid citera något ur förordet till denna utredning för att belysa vad man kan ge för dessa siffror. Utredningen skriver själv i inledningen följande:

"Det ligger i den samhällsekonomiska analysens komplexa natur att några enkla formler för arbetet ej finns att tillgå." (Ni hör fikonspråket.) "Analytikern är här hänvisad till resonemangsvisa bedömningar utifrån ett ofta ofullständigt informationsunderlag. Varje deluppskattning inom totalanalysens ram kan självfallet ifrågasättas eftersom analyskedjan innehåller en rad antaganden. Därför har vi sett det som ett oeftergivligt krav att explicit redovisa grundläggande antaganden och hypoteser liksom att vidta känslighetsanalyser via variabelvariation på de punkter där osäkerhet bedöms föreligga."

Om man tränger igenom denna kanslisvenska torde man kunna konstatera att härmed menas att dessa siffror är ytterligt osäkra. Och det är alltså de siffrorna som försvarsministern bygger sitt interpellationssvar på.

Ett intressant uttalande i försvarsministerns svar är att man skall finansiera en del av Arvidsjaurförbandet med inkomster från markförsäljning i Uppsala. Enligt vad jag inhämtat är emellertid Uppsala kommun inte intresserad av att köpa ifrågavarande mark. Dessutom har kommunen inga pengar. Och mig veterligt har ett statsråd ännu inga möjligheter att tvinga kommuner att köpa mark som de inte är intresserade av. Det skulle vara ytterligt värdefullt att få höra hur försvarsministern tänker få Uppsala kommun att köpa dessa markområden.

Att flytta S I från Uppsala till Enköping kommer att kosta betydande belopp som inte är redovisade. Om man räknar ihop kostnaderna för själva flyttningen och ombyggnaden av P 1:s kasern i Enköping samt personalkostnaderna, så visar en av de gjorda uppskattningarna att det kommer att kosta ungefär 78 miljoner kronor, en summa som försvars-

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

ministern inte har redovisat i sitt interpellationssvar. Jag frågar varför.

Vidare har de värnpliktiga vid S 1 vid uppvaktningar och liknande sagt klart ifrån att de vill behålla sitt förband där. Detsamma gäller de värnpliktiga vid P 1 vid Göta livgarde, som nu skall läggas ner. Det kan i sammanhanget vara intressant att erinra om att det är tredje gången under 1900-talet som detta förband föreslås läggas ner, men det har varje gång återuppstått. Det tyder inte på någon särskilt konsekvent planering av fredsorganisationen.

K 4 skall alltså till Arvidsjaur. Men K 4 består bara av 300 man, och Arvidsjaurförbundet skall sysselsätta 650 man. Varifrån skall de övriga komma? Det sägs det ingenting om i interpellationssvaret. Men enligt vad man utgått från i tidigare resonemang skulle de komma från I 5 i Östersund, dvs. från halva fältjägarförbundet. Och detta innebär att vi förmodligen får följande rockad: jämtlänningarna får göra sin värnplikt i övre Norrland, i Arvidsjaur, och då får man en brist på värnpliktiga i Jämtland. Därför låter man stockholmarna göra sin värnplikt i Östersund. Allt detta är ur värnpliktsocial synpunkt fullkomligt orimligt.

De sociala problemen för de värnpliktiga kommer att bli betydande om den här lokaliseringen kommer till stånd. Det råder ingen som helst tvekan om det, och det är man också medveten om från departementets sida. Man förutsätter nämligen att man varje eller varannan helg med hjälp av chartrade jetplan skall flyga de värnpliktiga tillbaka till Stockholm. Bara dessa chartrade jetplan kommer att dra en extra kostnad per år av ca 1 miljon kronor enligt en kostnadsberäkning som en resebyrå har gjort. Merkostnaden per år för Arvidsjaurförbundet – jag talar nu bara om driftkostnaderna – kommer att bli ca 3 miljoner kronor utöver denna miljon, alltså 4 miljoner av skattemedel.

De värnpliktiga skall få förbättrade sociala förhållanden, säger herr Andersson i sitt svar. Det låter sig naturligtvis sägas, men de värnpliktiga har klart och entydigt slagit fast – bl. a. vid värnpliktsriksdagarna – att de i första hand begär att få göra sin värnplikt så nära hemorten som möjligt. Det tycker jag är fullkomligt rimligt, bl. a. därför att vi i dag har en betydligt lägre giftermålsålder än tidigare. Många av de värnpliktiga är gifta eller sammanboende när de gör sin första tjänstgöring. En sådan utflyttning som nu skall ske ställer alltså till sociala problem, som vi med hjälp av andra anslag får klara av – alltså via de sociala kostnaderna.

Försvarsministern säger i sitt svar att flyttningen skall ge ett tillskott av arbetstillfällen på mellan 400 och 500. Siffrorna är, som jag sade, osäkra, men jag är övertygad om att de ligger för högt – bl. a. därför att de befäl man nu flyttar till Arvidsjaur av naturliga skäl kommer att medföra hustrur, som kommer att vilja ha sysselsättning i Arvidsjaur. Många av dem kommer att ha väl så goda kvalifikationer som de kvinnor som tidigare finns på orten, och detta kommer självfallet att innebära ett ökat tryck i fråga om sysselsättningen i Arvidsjaur.

Till slut, herr talman: Man kan alltså uppskatta kostnaden till bortåt 200 miljoner kronor – som skall tas av skattepengar – plus extra driftkostnader på 4 miljoner kronor per år för denna lokalisering. Hade det inte varit rimligt att försöka ge Arvidsjaur något annat lokaliseringalternativ, särskilt i ett läge då försvaret har utomordentligt knappt med

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

pengar och vi lägger ned förband undan för undan? Jag tycker att det hade varit rimligt.

Nu säger försvarsministern att man inte har kunnat finna något annat lokaliseringsalternativ. Det förefaller mig också litet märkligt. Regeringen har åtminstone tidigare varit nog så påhittig när det gällt att hitta civila lokaliseringsprojekt. Och nog skulle väl regeringen, om den verkligen hade velat lägga manken till, kunnat klara av detta också för Arvidsjaur del! Så förfärligt många sysselsättningstillfällen blir det ändå inte som det här förbandet kommer att ge. Det kommer inte att röra sig om mer än ett 60-tal civilanställda – för att bara ta ett exempel.

Herr talman! I min interpellation ställde jag tre frågor. Till att börja med frågade jag när vi skulle få ett besked om ställningstagande till Arvidsjaurprojektet. Det har vi alltså fått i dag. Vidare frågade jag om kostnaderna – om detta förband ändå skulle komma till stånd – skulle tas utanför ramen. Det har jag fått besked om när det gäller investeringskostnaderna, men icke när det gäller driftkostnaderna, och därvidlag skulle jag vilja efterlysa ett besked från försvarsministerns sida.

Min tredje fråga var om statsrådet ansåg att frågan om ett fredsförband i Arvidsjaur borde lösas i samband med ett ställningstagande till fredsanslagets utredningens totala bedömning av arméns framtida fredstida organisation. Inte heller en sådan lösning har statsrådet velat säga ja till, vilket jag också tycker är ytterligt beklagligt. Vi kommer att få en rad förbandskaruseller under de närmaste åren, och det är icke av värde vare sig för det militära försvaret, för den svenska ekonomin eller för de värnpliktiga som kommer att drabbas.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! När herr Björck har läst den utredning som han tycks ha fått i går kanske vi kan diskutera de kalkyler och kalkylantaganden som finns där. Jag tror att herr Björck kommer att finna att det är en mycket intressant utredning som gjorts inom departementet.

Är det så att flyttningen till Arvidsjaur inte har tillstyrkts av någon militär expert? Den förste som aktualiserade denna fråga var militärbefälhavaren i Norrland, general Mohlin. Vi utbildar varje år i södra och mellersta Sverige värnpliktiga, som sedan krigsplaceras i Norrlandsförband och som i händelse av mobilisering eller krig skall tjänstgöra där uppe, i en för dem ofta främmande miljö; de har fått sin utbildning under andra geografiska, topografiska och klimatologiska förhållanden. Det har en viss betydelse att så stor del som möjligt av de soldater som skall vara krigsplacerade i Norrland får sin utbildning där.

Vi har dessutom mycket stora svårigheter att skaffa tillräcklig övningsmark i närheten av de samhällen i mellersta och södra Sverige där vi i dag har våra fredsförband. Jag vill bara erinra om den strid vi har här i riksdagen om Remmene skjutfält; motståndet mot att vi där skaffar oss ett riktigt skjutfält fortsätter. Jag förutser att svårigheterna att utvidga våra övningsplatser i södra och mellersta Sverige kommer att öka. Kvar står då möjligheten att i norra Sverige få fram tillräckligt stora övningsfält, övningsfält som på grund av den vapentekniska utvecklingen ständigt måste förstoras.

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

Jag skulle tro att flyttningen av Norrlands dragoner från Umeå till Arvidsjaur kommer att följas av ytterligare flyttning av fredsförband till norra Sverige. Vi har söder om Östersund 33 fredsförband, norr om Östersund 13. Svårigheterna att öva kommer att tvinga upp fler till Norrland.

Till dem som tillstyrker denna flyttning hör, om jag är riktigt underrättad, huvuddelen av personalen på det förband som skall flytta till Arvidsjaur, personalen på Norrlands dragoner, K 4, i Umeå.

Beträffande lokaliseringen till Arvidsjaur av ett förband som skulle flyttas till det inre av övre Norrland vill jag säga att det är arbetsmarknadsmyndigheterna som har bestämt platsen. Det fanns andra samhällen på förslag, men Arvidsjaur ansågs vara det samhälle som bäst hade behov av arbetstillfällen, eftersom befolkningsutvecklingen inom kommunen har varit mycket negativ; befolkningen har minskat med 20 procent på tio tolv år. Där har vi alltså av regionalpolitiska skäl följt rekommendationerna från den myndighet som i första hand har ansvaret för detta.

Jag vill säga att det inre av övre Norrland, som vi här talar om, är en mycket intressant del av vårt land. Den delen är oerhört betydelsefull, inte bara därför att det finns stora naturtillgångar där – skog och mark – utan därför att den också har stort värde från militär synpunkt. Vi måste se till att vi får behålla människor boende i denna del av landet, men det förutsätter, som alla vet, att det inom området finns blomstrande samhällen. Industrin har, trots generösa erbjudanden om statliga bidrag och lån, icke visat villighet att i någon större utsträckning placera sin verksamhet i samhällena i det inre av övre Norrland; vi har fått ett mera positivt gensvar från industrin när det har gällt lokalisering till Norrlandskusten. Men vi kommer att tvingas öka våra ansträngningar att till alla dessa samhällen i det inre av övre Norrland – Arvidsjaur, Arjeplog, Storuman, Vilhelmina, Lycksele m. fl. – föra industriell och samhällelig verksamhet, om vi i dessa orter skall kunna behålla de människor som är bosatta i bygden.

Jag anser att det icke är orimligt att försvaret, som har så stora intressen att bevaka i denna del av landet, drar sitt strå till stacken, och jag hoppas att riksdagen bifaller den proposition som vi skall lägga fram i sommar, för att därmed ge startsignalen för att till denna del av landet få ytterligare verksamhet förlagd. Vi har mycket på gång – och det vet befolkningen där uppe – men det räcker inte till.

Man kan inte som herr Björck i Nässjö säga, att vi i stället för förband skall föra dit annan verksamhet. Det går inte; det är en undanflykt som inte håller. Jag skulle vilja säga att vad som behövs är fredsförband plus annan verksamhet. Jag vill erinra herr Björck om att under 1970 års valrörelse stod moderatledaren på torget i Arvidsjaur och utlovade stöd för att få ett fredsförband förlagt till Arvidsjaur. Andra politiska ledare i denna kammare har gjort samma uttalande. Jag trodde vi var i stort sett eniga om detta.

När det gäller ekonomin har vi räknat ut att kostnaderna för förbandet skulle bli ca 150 miljoner kronor i 1972 års penningvärde. Driftkostnaderna för förbandet när det är i drift blir högre – liksom för alla Norrlandsförband – nämligen ca 2 miljoner kronor eller något mer om året.

Jag kan förstå att man i Uppsala känner en viss besvikelse över det här förslaget. Läget är det, att S 1 i Uppsala verkar i nedslitna lokaler. Det gäller också de skolor som finns i Uppsala. Vi måste ta ställning till om vi skall låta S 1 plus skolor ligga kvar; i så fall måste stora och dyra investeringar göras. Förutsättningen för att vi skall fatta sådana beslut, som är mycket kostsamma, är ju att vi har säkerhet för att förbandet får ligga kvar. Men den säkerheten finns inte. Ända till för två år sedan har jag haft många uppvaktningar av representanter för Uppsala kommun som har begärt att få den mark där framför allt S 1 ligger frigjord för den kommunala expansionen i Uppsala. Jag är medveten om att både länsstyrelsen och ledningen för Uppsala kommun nu gärna skulle önska att vi dröjde med beslutet ett antal år, eftersom Uppsala kommun liksom de flesta stora kommuner i landet under de två senaste åren har råkat ut för en viss stagnation i bostadsbyggande, skolutbyggnader, befolknings-tillväxt osv. Jag betraktar detta som en tillfällig företeelse och kan inte tro annat än att den avbrutna expansionen med våldsam kraft kommer tillbaka under slutet av 1970-talet.

Herr Björck i Nässjö säger: Kalkylen är felaktig eftersom den räknar in försäljning av mark. Jag kan försäkra herr Björck att det är många som vill komma över den mark som vi lämnar i Uppsala. Bl. a. måste staten ha en stor del av den. Akademiska sjukhusets utbyggnad kommer, och i den generalplan som gäller för Uppsala är detta område, sedan kommunen tidigare har begärt att få det frilagt, upptaget icke för militär verksamhet utan för någonting annat. Fredsorganisationsutredningen, som lade fram förslaget om att flytta S 1 till Enköping, hade ju att utgå från de förhållanden som förelåg för ungefär två år sedan när utredningen arbetade med detta, och de förhållandena var då klara. Jag kan försäkra att när den militära verksamheten i Uppsala – om detta beslut tas av riksdagen – under andra halvan av 1970-talet upphör, är situationen den att man i Uppsala mycket väl vet vad man skall använda marken till.

När det sedan gäller P 1 som skall läggas ned är ju situationen den att vi här i Mälardalen har två pansarförband, P 1 och P 10, och dessutom ett stort infanteriregemente, Svea garde. Förhållandena inom pansarvapnet känner riksdagen till; där skall ske en minskning och vissa pansarförband, minst ett, kommer att omvandlas till infanteriförband. Det har då visat sig ur alla synpunkter lämpligt att lägga ned pansarutbildningen i Enköping och på den punkten klart följa överbefälhavaren, som säger att ett signalförband under alla förhållanden behövs i mellersta Sverige. Där följer vi alltså överbefälhavaren genom att behålla signalförbandet i mellersta Sverige, dvs. i Enköping.

Jag är personligen övertygad om att expansionen i Uppsala och andra storstäder – i det här fallet är det Uppsala – är sådan att förbanden icke kan ligga kvar där under hela 1980-talet. Hellre än att nu satsa dyra pengar på en renovering av lokalerna bör vi göra denna förflyttning. Den kommer att – det är jag övertygad om – i framtiden visa sig vara riktig.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådets plädering i den här frågan inrymmer fortfarande en lång rad oklarheter och obesvarade frågor.

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

Jag vill bara peka på att han påstår att det finns ett stort motstånd mot utvidgning av övningsfälten i södra Sverige. Det stämmer inte. Det har rests motstånd mot vissa konkreta projekt, men jag vet att det finns möjligheter till en rimlig expansion där, om den sker i samråd med de kommunala myndigheterna. Man kan inte ta ut enstaka fall och dra sådana generella slutsatser som statsrådet gör.

Det är möjligt att jag borde ha läst utredningen bättre, men det här är inte mitt fel. Om en utredning kommer så sent som denna herr statsrådets departement levererade får man ta konsekvenserna. Går resten av utredningen i den stil som det stycke jag citerade, tror jag inte att ett studium av den gör någon särskilt mycket klokare.

Det stämmer att det från militärt håll längst upp i norr, naturligt nog, har funnits intresse för en utökning av verksamheten där. Det har inte gällt exklusivt Arvidsjaur, herr försvarsminister. Det har gällt Kalix, och det är en helt annan sak.

Jag har ännu inte fått svar på frågan: Varifrån skall man ta de andra värnpliktiga? Det talas om förflyttningen av K 4 från Umeå till Arvidsjaur, men det är bara 300 man. Vi skall ha dit ytterligare 350 stycken. Varifrån kommer de? Skall de tas från Östersund, som jag diskuterade i mitt tidigare inlägg?

Sedan återoppar försvarsministern att Yngve Holmberg vid ett torgmöte i Arvidsjaur hade uttryckt sympati för ett sådant förband. Man kan naturligtvis använda vilka argument man önskar; jag vill dock understryka att när Yngve Holmberg sade detta befann sig det svenska försvaret i en helt annan ekonomisk situation än i dag. Sedan dess har riksdagens socialdemokratiska och kommunistiska majoritet beslutat om betydande nedskärningar, som helt har förändrat situationen i det här avseendet. Det kunde rimligtvis inte Yngve Holmberg känna till vid det tillfället.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Det sista som herr Björck i Nässjö sade är väl alldeles orimligt. Riksdagen har icke beslutat att minska utbildningen av fredsförbanden med en enda man. Och ekonomin påverkas icke alls av det förslag som jag lägger fram någon gång i sommar, eftersom det i sak inte berör den försvarsbudget som vi här talar om.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Herr talman! Nog är det väl ändå så, herr försvarsminister, att försvaret har fått vidkännas betydande ekonomiska nedskärningar. Det är naturligtvis lätt att säga att detta just nu inte kommer att drabba fredsverksamheten utan att det kommer att drabba försvaret totalt. Men blir ramen mindre, tvingas man att göra omDispositioner inom den ramen. Att det inte just nu kommer att påverka fredsförbanden är en sak för sig, men det kan självfallet göra det i framtiden.

När Yngve Holmberg gjorde sitt uttalande i augusti 1970, hade icke det inträffat som sedan skett när det gäller försvarsanslagen. Han kunde rimligen inte känna till detta.

Dessutom vill jag påpeka, att jag fortfarande inte fått svar på min fråga: Vilka 350 nya värnpliktiga skall få åka upp till Arvidsjaur för att

fylla ut förbandskapaciteten där uppe? Varifrån skall de komma? Blir det från Stockholm, Mälardalen eller blir det från Östersund? Det måste man rimligtvis ha med i bilden.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Svaret på den frågan kommer i propositionen. Det är naturligt att det i första hand blir värnpliktiga från mellersta Sverige, som i större utsträckning än i dag kommer att få sin utbildning i förbanden norrut.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! På detta stadium kanske det kan vara tillåtet för en icke-inblandad att gå in i debatten, även om man måste ställa delsboingens gamla fråga: "Ursäkta, är det privat slagsmål eller kan en få vara med?"

Jag känner ett starkt behov av att få uttrycka Arvidsjaurbygdens och hela Norrbottens tacksamhet och tillfredsställelse över att den mycket omskrivna och omdebatterade frågan om ett militärförband till Arvidsjaur nu äntligen får sin lösning. Det gäller här en hel bygds känsla av förtröstan och framtidstro efter år av ovisshet och pessimism. Arvidsjaur är en typisk centralort av inlandsmodell. I de ansträngningar som har gjorts under senare år för att utveckla Norrlands och Norrbottens näringsliv genom aktiva lokaliseringsinsatser av olika slag har som vi alla vet detta i stort sett kommit att beröra kustorterna, medan däremot inlandsorterna fått betydligt mindre del.

För de centralorter vi har i inlandet i Norrlandslänen är situationen i dag mycket bekymmersam. Skall inte hela inlandet bli öde och folktomt fordras det att dessa centralorter görs till livskraftiga centra för service för omlandet och till stödjepunkter för de mindre orterna i deras utveckling. En hel del åtgärder av växlande art har i form av s. k. glesbygdstöd beslutats av regering och riksdag men alltför litet har hittills kunnat göras för att stärka näringslivet och skapa nya arbetstillfällen i inlandet. Det är därför värdefullt att Arvidsjaur nu genom tillkomsten av detta militärförband får ett bättre underlag för uppbyggnad av service och ett värdefullt tillskott av nya sysselsättningstillfällen. Det är helt nödvändigt att den offentliga sektorn och servicesektorn tar sitt ansvar för regionalpolitiken. Industrin kan inte ensam klara av detta.

De många skräckskildringarna om vilken fruktansvärd förvisningsort Arvidsjaur kommer att bli för de värnpliktiga liksom för den fast anställda militärpersonalen, som vi har undfägnats med i massmedia under senare år, är en beklämmande företeelse och de är helt verklighetsfrämmande. Många bland de militärer som skall flyttas upp dit gör detta mer än gärna enligt deras egen uppgift, och de värnpliktiga kommer säkerligen att finna sig väl till rätta där. Orten har mycket att bjuda, och trivseln är där absolut inte sämre än på andra militärorter. Att glädjen och den pånyttfödda optimismen är stark i dag i Arvidsjaur det kan jag försäkra. Jag talade i går i telefon både med kommunstyrelsens ordförande och med många andra där uppe, och jag kan försäkra att glädjen och tacksamheten gäller Arvidsjaurborna över alla partigränser.

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

Jag vill gärna konstatera detta som motvikt och kontrast till många borgerliga här i riksdagen — jag tänker då inte minst på dagens interpellant. De ansluter sig gärna principiellt till talet om att man skall utträta någonting för Norrland och för Norrlands inland, men så fort det gäller konkreta åtgärder — det må vara verksutflyttning eller flyttning av militärförband eller annat går man emot dem. Någonting måste göras. Jovisst, men bara inte det, och inte det och inte nu. Det är de vanliga motiven för den obotfärdige. Men tro bara inte att inte människorna där uppe genomskådar det här dubbelspelet. De vill att någonting görs och att det görs nu. Vackra ord är man inte hjälpt med.

Låt mig sedan säga att det är speciellt en person Arvidsjaurborna hyser uppskattning och tacksamhet mot i dag, och det är försvarsministern. Man är medveten om att han fått kämpa mot starkt motstånd när det gäller lokaliseringen. Hans övertygelse om att Arvidsjaur är en utmärkt ort för militär verksamhet har gett resultat. Hans vilja till en positiv insats för bygden och för inlandet och hans orädda ställningstagande har skaffat honom såväl aktning som respekt och stor uppskattning inte enbart i Arvidsjaur utan i hela Norrbotten. Lokalt har man i Arvidsjaur arbetat mycket för att uppnå dagens resultat. Hela bygden och hela länet har stött det arbetet. I ett valprogram som uppmärksammats mycket och som heter "Politik för Norrbotten" och som antagits av socialdemokraterna i Norrbotten tas bl. a. upp som ett viktigt krav att ett militärförband skall lokaliseras till Arvidsjaur. Det kravet är i dag tillgodosett och det är vi tacksamma för.

Med detta, herr talman, vill jag bara tolka Norrbottens och Arvidsjaur tacksamhet mot försvarsministern och vitsorda den stämning av försiktig optimism som nu börjat sprida sig i Norrbottens län som en följd av flera positiva åtgärder i Norrbotten under de senaste åren och nu senast i Arvidsjaur. Jag vill bara hoppas att försvarsministerns goda exempel skall sporra andra myndigheter, verk och industrier att göra sammalunda.

I detta anförande instämde fru Berglund (s).

Herr Korpås (c):

Herr talman! Jag delar den glädje man rimligen måste känna i Arvidsjaur i dag och alltså även herr Svanbergs glädje över beskedet. Det är en av de gynnsamma förutsättningar som måste till för att lokaliseringen skall lyckas väl. Jag delar därmed också försvarsministerns glädje över att kunna lova ut det här förbandet. Jag behöver kanske inte säga att jag i motsats till herr Björck i Nässjö också delar försvarsministerns uppfattning att svårigheterna att skaffa acceptabla skjutfält är så stora i södra och mellersta Sverige, att det är naturligt att söka sig till glest befolkade bygder.

Men det finns en andra ände på den här linjen och jag beklagar att det förefaller ha skett en låsning där. Det gäller konsekvenserna för Uppsala län som nu får en total omflyttning av sina militära förband. Jag kan inte tro att det sista ordet är sagt i det fallet. Uppsala och Enköping och deras hemmaförband måste kunna veta att konsekvenserna för dem verkligen påverkar frågan då riksdagen i behörig ordning behandlar propositionen.

Jag måste i viss mån beklaga att statsrådets svar på den punkten går propositionen och riksdagens behandling något i förväg. Jag skall här inte ta upp inkomsterna av markförsäljningen i Uppsala, men klart står att i dag eller under den framtid vi här kan överblicka har varken landstinget och därmed Akademiska sjukhuset eller kommunen något intresse av att köpa marken. Självklart finns det andra intressenter som försvarsministern säger, men fråga är om vi är beredda att utan vidare lämna det fina området i spekulanters händer.

S 1 är ett naturligt förband för Uppsala. Det är ett naturligt förband för många studerande. Det gör att det får en för ett signalförband särskilt gynnsam rekrytering som rimligen inte utan vidare följer med till det från andra synpunkter attraktiva Enköping. Det får inte vara fråga om att ta förbandet från Uppsala därför att det är en stor stad som skulle tåla åderlätning. Uppsala är en av de kommuner i Sverige som i dag har den största ungdomsarbetslösheten. Jag vill inte medverka till att göra Uppsala större, men det är angeläget för mig att slå vakt om det som i dag ger staden en social och kulturell balans.

Försvarsministern sade, att S 1 är nedslitet. Vad jag förstår ligger S 1 bland andra förband i tur att upprustas med de särskilda anslag som finns för det.

Även P 1 i Enköping har sin speciella karaktär. De värnpliktiga vid P 1 är närrekryterade. Enligt uppgift från de värnpliktigas företrädare är mer än 60 procent av de värnpliktiga där gifta eller sammanboende eller har annars egen fast bostad. I den senaste värnpliktskullen blev 5 procent pappor under värnpliktstiden, många var det redan tidigare. Mödrarna var unga, i åldern 17–20 år. P 1 är det naturliga förbandet för de fina jordbruksbygderna närmast norr om Mälaren. För många värnpliktiga är det nödvändigt att på ledig tid kunna arbeta på sina jordbruk. Är det av militära skäl att rekommendera att pansarförbandet i Enköping förändras, så bör läget såvitt jag förstår vara gynnsamt för ett infanteriförband.

De värnpliktiga måste ha rätt att förvänta att samhället i olika sammanhang söker göra allt för att de sociala konsekvenserna för dem blir så små som möjligt. Därför måste sådana hänsyn få prioritet när man väljer ut personal från förband som skall skapa detta nya förband i Arvidsjaur. Arvidsjaur är att lyckönska till förbandet och jag skulle också önska att Arvidsjaur får värnpliktiga som kan känna den trivsel och den stimulans – herr Svanberg talade om det – som den intressanta bygden har att erbjuda. Jag vill inte önska Arvidsjaur värnpliktiga som får svårigheter i arbetet och i den sociala kontakten med bygden, därför att de har bekymmer för dem där hemma.

Jag hoppas att man vid förbanden i Uppsala län inte drar några omedelbara konsekvenser av försvarsministerns besked i dag utan inväntar propositionens behandling. Jag frågar mig också om det inte behövs mer tid än så här för att förbandet i Arvidsjaur skall få den från militära, ekonomiska och sociala synpunkter gynnsammaste sammansättningen. Samtidigt har man då tid att bevaka att uttunningen på andra håll inte får negativa konsekvenser.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

Herr JANSSON (s):

Fru talman! Av försvarsministerns svar här framgår att det livligt debatterade förbandet till Arvidsjaur kommer att föreslås i en proposition längre fram i sommar.

Personligen tycker jag att det är en bra lösning. Jag kan inte, i motsats till herr Björck i Nässjö, uppamma någon upprördhet på den här punkten. Då det gäller att lokalisera militära fredsförband får man inte enbart se det som en militär-operativ fråga, även om det självklart är en viktig del i sammanhanget. Man måste också ta hänsyn till den stora regionalpolitiska betydelse ett fredsförband kan ha. I de fall man kan förena detta med en acceptabel militär-operativ förmåga, så tycker jag man skall ta chansen att göra det. Det är ett utmärkt tillfälle som Arvidsjaur här får att förena två viktiga ting till en fördel för bygden. Detta förband kommer säkerligen att bli en mycket värdefull stimulans för en positiv utveckling i stora delar av övre Norrlands inland.

Jag begärde emellertid närmast ordet för att säga att denna lokalisering kommer att få konsekvenser och återverkningar på olika sätt för andra förband i landet. Det kan, som försvarsministern antydde, bli fråga om att exempelvis flytta värnpliktiga från mellersta Sverige upp till dessa bygder. Då ligger det väl nära till hands att förmoda att denna fråga kommer att lösas genom förändringar i fredsorganisationen i Uppsala och Enköping, som också här har berörts av flera talare. I detta sammanhang kommer bl. a. arméns kompaniofficersskola in i bilden. Både de militära myndigheterna, om jag är rätt underrättad, och landstinget i Uppsala län har ansett att denna skola snarast bör omlokaliseras. Nu föreslog som bekant försvarets fredsorganisationsutredning, med Gunnar Gustafsson som utredare, i sitt delbetänkande i december förra året att AKS skulle omlokaliseras till Skövde.

Jag vill ta tillfället i akt att rent ut fråga försvarsministern om man i den proposition som läggs längre fram i sommar kommer att ta upp frågan om AKS i samband med frågan om ett förband till Arvidsjaur. Och kan vi förvänta att försvarsministern följer försvarets fredsorganisationsutrednings förslag på denna punkt, nämligen att arméns kompaniofficersskola lokaliseras till Skövde?

Fröken LJUNGBERG (m):

Fru talman! I den här debatten som egentligen rör frågan om regionalpolitik i Norrland har i hög grad Uppsala och Uppsala län kommit att blandas in. Av den anledningen har jag begärt ordet.

Utgångspunkten är naturligtvis, som flera tidigare talare har åberopat, försvarsministerns bestämda uttalande i interpellationssvaret att inkomsterna från markförsäljningen i Uppsala kommer att täcka en hel del av investeringskostnaden. Dagsläget, herr statsrådet, är att landstinget i Uppsala län har ett behov av den mark som AKS äger för Akademiska sjukhusets framtida utveckling. Men sedan är det stopp. Längre än så har man inga planer, och man har inget intresse av S 1:s mark. Detta har man sagt i dag. För mentalsjukhusets del, som också gränsar till S 1:s område, finns inga behov av S 1:s mark. Uppsala kommun säger likadant, man har inga planer på inköp av S 1:s mark.

Fredagen den
18 maj 1973

---

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

Nu säger försvarsministern att Uppsala kommun tidigare har uppvaktat regeringen. Ja, det är alldeles riktigt, man har gjort en uppvaktning i samband med pågående generalplanarbete. Det känner jag väl till från tidigare år. Men då betingade den ekonomiska situationen ett planeringsarbete av ett helt annat slag än kommunerna kan göra i dag. Man skall komma ihåg att det inte är kommunernas fel att läget har förändrats så. I det kommunala arbetet får man i hög grad strama åt, och den expansionsmöjlighet som försvarsministern talade om för Uppsala kommun, det är en expansionsmöjlighet vars konkreta element inte existerar i verkligheten.

Försvarsministern talade också om 1980-talet med vissa förhoppningar. Kommunalpolitiker kan tyvärr inte arbeta på det sättet utan läget i dag beträffande markfrågan är det avgörande. Skall en markförsäljning ske måste andra spekulanter komma in i bilden, och jag vet inte vilka.

Den andra frågan som jag vill ta upp är sysselsättningsfrågan. Jag vet inte att vi från Uppsalabänken i riksdagen någonsin skulle ha varit uppe och talat om lokala intressen i den regionalpolitiska debatten. Vi har inte haft någon som helst anledning till det. Men vi har det i dag – faktiskt har vi det i dag! Man brukar tala om en toleransgräns, en lägsta gräns för vad en kommun eller en ort behöver i fråga om arbetstillfällen inom tillverkningsindustrin för att arbetsmarknadssituationen skall vara rimlig, och den gränsen ligger vid 15 procent. Uppsala är där och är på väg under den gränsen. På två år har Uppsala i sådana sammanhang förlorat 900 arbetstillfällen. Länsarbetsdirektören har talat om att S 1:s flyttning betyder att ungefär 100–150 – han kan inte säga exakt – sådana arbetstillfällen försvinner. Man kan säga att det är en bagatell i en kommun av Uppsalas storlek. Ja, visst är det det! Men det är inte en bagatell, när man står och balanserar på vägen mot ett minus vilket gör situationen ytterligt besvärlig.

Det går inte för en kommun att i det långa loppet enbart leva på service. Vi kan inte leva på att serva varandra. Det behövs också annat.

Herr Korpås talade med rätta om den stora ungdomsarbetslösheten som vi har. Faktiskt är arbetslöshetssiffrorna över huvud taget högre i Uppsala och Uppsala län än genomsnittssiffran för landet i dess helhet.

Jag ville bara säga det här därför att när det tycks vara så att också försvarsenheter har börjat bli pusselbitar i det regionalpolitiska läggspelet, kan jag få vara en röst som säger att i Uppsala vill vi ha S 1 kvar. Det finns icke från kommunens, landstingets, den lokala statsförvaltningens dvs. länsstyrelsens sida annat än ett enda svar: Vi vill ha S 1 kvar!

Efter vad jag kan förstå finns det ingenting som skulle kunna hindra försvarsministern att få den säkerhet han efterlyste för att man inte skall trycka på när det gäller S 1:s mark; den säkerhet han behövde för att äntligen genomföra den reparation av de nedslitna lokalerna på S 1 som sedan många år verkligen har varit nödvändig.

Det får väl inte, fru talman, bli så till slut att svensk regionalpolitik – som är viktig – får till resultat att man flyttar arbetslöshet från en ort till en annan.

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! Jag ber om tillgift om jag tar kammarens tid i anspråk ytterligare en kort stund. Jag förstår att det är många på pressläktaren som väntar på den stora showen om spionverksamheten, men jag tycker ändå att detta ärende är så viktigt att det förtjänar någon liten ytterligare kommentar.

Herr Svanberg talade mycket om allt vad vi skall göra för Norrlands inland och tyckte att det var orimligt att utmåla Arvidsjaur som ett tråkigt och otrivsamt ställe. Jag vill bara understryka att jag icke har ägnat mig åt detta. Jag har över huvud taget icke kommenterat situationen i Arvidsjaur – jag känner inte till den vad gäller trivselfrågor och liknande, och det är inte det som den här debatten handlar om heller. Men jag tycker att det är orimligt, att vi – efter att ha gjort försvaret till ett konjunkturpolitiskt dragspel – håller på att göra försvaret till ett lokaliseringspolitiskt instrument.

Det finns, fru talman, i denna kammare och runt om i landet mängder av politiker som inte är ett dyft intresserade av försvarets krigsorganisation men som är beredda att höja rösten och hålla långa anföranden när det gäller försvarets fredsorganisation. Det är politiker som i övrigt inte bryr sig ett dugg om försvarsfrågorna. Jag tycker att det är ganska så betänkligt.

Trivseln är säkert inte sämre i Arvidsjaur än någon annanstans. Det är inte det frågan gäller. Det gäller framför allt avståndet för de värnpliktiga. Vad skulle herr Svanberg säga om vi flyttade ungdomen i Kalix ner till Enköping och lät dem göra sin värnplikt där, så att säga vände på steken. Jag tror inte att norrlänningarna skulle vara särskilt förtjusta i en sådan utveckling. Det finns inte heller något militärt behov av att utbilda så många värnpliktiga uppe i Norrland som försvarsministern i dag tycks förutsätta. Att det är avståndet som spelar stor roll visar den utredning som gjorts om trivselförhållandena för de värnpliktiga inom Bodens garnison. Jag rekommenderar kammarens ärade ledamöter att läsa den utredningen.

Jag vill ytterligare understryka att när det gäller lokaliseringsfrågorna har man från militärt håll, herr Svanberg i Kalix, sagt att Kalix är den ort som ur militär synpunkt skulle kunna tänkas för en sådan här lokalisering. Jag tycker att detta har kommit bort i debatten och försvarsministern har inte heller kommenterat det.

Jag lyssnade till herr Korpås med stort intresse. Jag måste erkänna att jag inte riktigt förstod vad han menade. Å ena sidan gratulerar han Arvidsjaur, å andra sidan utgår han tydligen ifrån att man skall kunna behålla förbanden ograverade i hans hemlän. Man kan inte både äta kakan och ha den kvar. Vi måste, och även herr Korpås, se sanningen i ögonen. Det här kommer att innebära att ett förband försvinner från hans hemlän, annars får man leta fram något nytt förband som skall med i den här karusellen. Då tycker jag att herr Korpås i så fall får tala om vilket förband han avser. En sådan hederlighet måste vi ha i det här sammanhanget.

Avslutningsvis, fru talman, skulle jag vilja fråga herr försvarsministern om den siffra jag nämnde för kostnaderna för utflyttning från S 1 i

Uppsala till Enköping på cirka 78 miljoner inklusive personalomställningskostnader är korrekt och varför den i så fall icke är medräknad i interpellationssvaret. Det är nämligen så att man inte bara kan låta förband överta ett annat förbands lokaler när det rör sig om skilda truppslag. Ett signalförband har ett helt annat utbildningsbehov än ett pansarförband. De skiljer sig mycket väsentligt. De militära experterna har slagit fast att vad man i stort sett kan använda är några lektionsrum utan att behöva göra några förändringar. Vi måste alltså bygga om P 1:s kaserner i Enköping ganska avsevärt för att den här ekvationen skall gå ihop. Då vill jag fråga hur mycket det kostar och varifrån de pengarna i så fall skall tas.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara ge några synpunkter i all korthet till herr Björck. Han talar här bl. a. om att det vore vettigare att förlägga det här förbandet till Kalix i Norrbotten. Jag är mantalsskriven och bosatt i Kalix. Men jag vill inte ta upp den här debatten på annat sätt än genom att säga att jag är medveten om alla de orter som varit på förslag och jag känner till militärens synpunkter osv. Men det är inte detta vi diskuterar i dag. Frågan har utkristalliserat sig till att gälla förläggning av ett förband till Arvidsjaur. Jag vill då inte vara med om att försöka spela ut två kommuner i Norrbotten, som båda har besvärligheter, mot varandra och säga att man i stället skulle ha lagt förbandet till Kalix. Nu ligger förslaget om Arvidsjaur och Arvidsjaur behöver detta förband. Arvidsjaur är en lämplig ort. Då skall vi inte på nytt blanda in Kalix, som är avfört ur spelet för länge sedan, och försöka få folk där att säga: Förbandet skall inte ligga i Arvidsjaur när vi inte får det.

Det sättet att resonera tycker jag vi kan lämna därhän. Norrbottningarna har i gemen nu enat sig om att förbandet bör kunna ligga i Arvidsjaur.

Sedan en annan synpunkt. Herr Björck talar litet ironiskt om att nu använder man försvaret som konjunkturpolitisk dragspel, nu skall man använda det som lokaliseringsobjekt också. Hur skall vi kunna genomföra den regionalpolitik som vi har bundit oss för om vi inte låter också den offentliga sektorn, servicesektorn vara med. Industrin ensam kan inte klara av sysselsättningen i de regioner vi talar om. Detta är något som vi inte tycker skall behöva diskuteras.

Slutligen säger herr Björck: Tänk om ungdomarna uppe i Norrbotten skulle vara tvungna att för sin värnplikt åka till Syd- och Mellansverige, vad skulle de säga då? Jag skulle vilja uttrycka det så att de tiotusentals och åter tiotusentals ungdomar i Norrbotten som har tvingats flytta på grund av brist på sysselsättning skulle ha varit själaglada om de endast behövt flytta ned ett år för att göra sin värnplikt. De har varit tvungna att flytta ned för gott för att få någon sysselsättning. Det argumentet från herr Björck tror jag inte väger så tungt där uppe.

Herr Korpås (c) kort genmäle:

Fru talman! Herr Björck i Nässjö hade lyssnat på mitt anförande, där jag för det första sade att jag stöder lokaliseringen av ett förband till

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. lokaliseringen
av ett fredsförband
till Arvidsjaur*

Arvidsjaur, för det andra att vi behöver tid för att få fram objektiva skäl för att placera personal från det ena eller det andra av nu existerande förband vid förbandet i Arvidsjaur. Sådana skäl har ännu inte presenterats som talar för att Uppsala län skall drabbas av den totalomflyttning som nu föreslås. Här tycks det inte i första hand vara fråga om att flytta folk från Uppsala län till Arvidsjaur utan om att göra en totalomflyttning i Uppsala län av andra skäl som inte gäller länet.

Kommer man att ta sig tid att lägga fram bärande skäl för att Uppsala län skall drabbas på detta sätt kommer jag att acceptera dem. I dag finns inga sådana skäl presenterade.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Fru talman! Kalix är avfört ur diskussionen, sade herr Svanberg i Kalix. Det är måhända avfört ur den lokaliseringspolitiska diskussionen, men jag vill understryka – och vi talar ju ändå om försvar – att man från krigsmaktens sida ingalunda har ändrat uppfattning när det gäller lokalisering av ett förband till Kalix. Just försvaret av Kalixlinjen kan behöva stödet av ett fredsförband i Kalix. Några förändringar i de militära förhållandena har icke inträtt som påverkar den bedömningen.

Självfallet är jag medveten om att också försvaret måste komma med i vissa sammanhang i regionalpolitiken. Jag hade exempelvis icke protesterat om man hade beslutat att förlägga några av försvarets verkstäder eller liknande till Arvidsjaur. Då hade det rört sig om en flyttning av människor som själva kunde välja om de ville flytta dit eller inte. Men nu rör det sig inte om det utan nu är det fråga om att med hjälp av värnpliktslagen, som är en tvångslag, låta unga människor mot sin vilja flytta dit upp.

Värnpliktsriksdagar har protesterat. De värnpliktiga på en rad förband har protesterat mot att just de används som brickor i detta spel. Det är också det som jag i sammanhanget har reagerat mot. Jag tycker också att man skulle ha fäst betydligt större avseende vid de värnpliktssociala frågorna. Jag vågar påstå att med detta beslut kommer vi att varje år utbilda några hundra människor som samtidigt blir försvarsnegativa. Det kan inte vara särskilt lätt, herr Svanberg, när man bor i Stockholm, har hustru och barn eller någon man sammanbor med här nere, att under ett års tid förläggas väldigt långt från hemorten. Och detta hade gällt lika väl om de förlagts i något annat väderstreck. När det icke är militärt nödvändigt, när de värnpliktiga vet att man icke kan försvara detta med att de måste göra en insats för att försvara sitt land utan att det är ett lokaliseringspolitiskt medel, förstår jag helt de värnpliktigas inställning.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Fru talman! Låt mig bara säga att jag mycket väl känner till de militära experternas bedömning av Kalix i detta sammanhang. Hur ointresserad av försvarspolitik herr Björck i Nässjö än tror att jag är, råkar jag veta det. Men det hör inte hemma i denna diskussion utan får tas upp i annat sammanhang. Jag konstaterar att Kalix inte nu är aktuellt i denna diskussion och därför kan avföras från den.

Jag vill sedan säga några ord med anledning av talet om hur de

värnpliktiga skall få det i Arvidsjaur, kanske inte – som herr Björck säger – på grund av orten som sådan utan därför att den har en så avlägsen placering. Det gjordes för många år sedan ett slags undersökning av tidningen SE om vilka städer som var de mest impopulära i vårt land, och det var intressant att iaktta att till dessa hörde praktiskt taget alla militära förläggningsorter, såsom Boden, Sollefteå, Eksjö osv. Det ligger väl i sakens natur att man, om man frågar unga människor som just gjort sin värnplikt, finner en aversion mot tvånget i det militära, förknippad med den stad där de varit förlagda. Det var inte värre i Boden, som ligger så långt norrut, än i Eksjö i Småland. Jag tror därför inte att man skall knyta alltför stora förhoppningar till herr Björcks resonemang.

De värnpliktiga har naturligtvis rätt att hävda sina synpunkter. Jag tror inte att de har större aversion mot att fara till Arvidsjaur än mot att förläggas till exempelvis Boden, där det finns många militära förband och ett stort antal värnpliktiga. Jag tror inte ens att de skulle vara särskilt förtjusta över att från Mälardalen fara ned till Eksjö eller någon annan ort, som herr Björck kanske tror har större anknytning till civilisationen.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Fru talman! Med all respekt för tidningen SE tror jag nog inte att dess undersökning av personalvården och trivselförhållandena i försvaret är särskilt korrekt. Det har ändå inom de personalvårdande myndigheterna inom försvaret gjorts en del undersökningar på detta område. Det är inte bara avståndet som inverkar utan även klimat och liknande faktorer.

Herr ÖHVALL (fp):

Fru talman! Rätteligen borde väl denna debatt anstå tills propositionen om det aktuella förbandet kommer. Herr Svanberg gav mig emellertid anledning att säga ett par saker i denna fråga.

Jag kan inte finna detta besked lika heroiskt som herr Svanberg framställde det. Jag har själv haft anledning att vid några tillfällen efterlysa besked om fredsförbandet i Arvidsjaur. De människor som är berörda av den verksamhet som skall komma till stånd i Arvidsjaur har nu under så lång tid hållits på sträckbänken att det finns skäl att säga att det var hög tid att beskedet kom.

För min del hälsar jag beskedet i den positiva form det har fått med tillfredsställelse. Arvidsjaur intar en nyckelposition när det gäller servicen i Norrbottens inland, ett förhållande som vi har haft anledning att konstatera inte minst i glesbygdsutredningen. Det blir nu möjligt att bibehålla servicen på denna ort intakt. Man kan dock beklaga att lokaliserings- och näringspolitiken inte har varit sådan att en mera expansiv verksamhet än ett försvarsförband kunnat åstadkommas i inlandet. Den nu utlovade åtgärden får trots allt hälsas med tillfredsställelse, även om ifrågavarande inrättning såvitt jag förstår inte kan bli särskilt expansiv på sikt.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Fru talman! Detta var en ny aspekt på hela frågan. Jag frågar mig

fortfarande vad herr Öhvall egentligen ville ha sagt i valet mellan att säga att det är bra och att säga att det är dåligt. Jag skulle vilja karakterisera det så, att folkpartistisk politik, i varje fall i den mån den personifieras av herr Öhvall, kännetecknas av uttryckssättet: Än slank han hit och än slank han dit – och nu slank han i diket i Arvidsjaur också.

Herr ÖHVALL (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara säga att herr Ingvar Svanbergs inlägg icke kräver någon kommentar.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Fru talman! Eftersom propositionen kommer i sommar skall jag inte gå in i ytterligare diskussion, men jag vill svara på två frågor.

Den första är ställd av herr Björck i Nässjö, som frågar om det är riktigt att det kommer att bli, skall vi kalla det flyttningskostnader på 78 miljoner. Det är en helt orimlig siffra. Vi känner inte till den. Herr Björck får vänta på propositionen, där dessa kostnader kommer att redovisas.

Den andra frågan är herr Paul Janssons, om fredsorganisationsutredningens förslag om att flytta kompaniofficersskolan från Uppsala till Skövde kommer med i propositionen. Ja, det gör det. Kompaniofficersskolan måste flytta, och regeringen har beslutat att flyttningen skall ske till Skövde. Det kommer alltså också med i propositionen.

Herr JANSSON (s):

Fru talman! Jag vill bara helt kort tacka försvarsministern för det svar som han lämnade på min direkta fråga. Det visar att vi kan räkna med att man i Skaraborgs län kommer att få denna lokalisering av den militära skolenhet som det här är fråga om.

Även om det naturligtvis måste fattas beslut här i riksdagen innan man så att säga kan gå till verket med olika ting i sammanhanget, har det väldigt stor betydelse både för de militära myndigheterna och för berörda kommunala myndigheter att i god tid veta vad som kommer att hända på det här området. Därför ser jag detta besked som mycket positivt, och jag vill gärna tacka försvarsministern för det.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. den s. k. informationsbyråns verksamhet

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Måbrinks* (vpk) den 3 maj framställda interpellation, nr 86, till herr statsministern, och anförde:

Fru talman! Herr Måbrink har ställt ett antal frågor till statsministern om den militära underrättelsetjänstens verksamhet. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Uppgifter som har betydelse för det militära försvarets verksamhet inhämtas på många olika sätt. Med hänsyn till vårt försvars uppbyggnad och organisation – det är ett värnpliktsförsvaret med internationellt sett

endast små insatsberedda styrkor under dagens fredliga och lugna förhållanden — måste vi ständigt inhämta underrättelser om vad som händer i vår omvärld. Noggranna kunskaper om händelserna i vår omgivning, t. ex. militärteknisk utveckling och beredskapsåtgärder inom stormaktsblocken, är nödvändiga om vi skall kunna vara handlingsberedda och genom beredskapsförstärkningar kunna utnyttja de försvarsresurser vi kontinuerligt bygger upp för stora kostnader. 1972 års försvarsbeslut innebar bl. a. ett ytterligare understrykande av behovet av en god förvarning och en allsidig underrättelsetjänst.

För att fylla vårt behov av kunskaper bedriver det militära försvaret en kontinuerlig underrättelseverksamhet. Den särskilda verksamheten vid försvarsstaben är en del av denna underrättelseverksamhet. Riktlinjerna för den särskilda verksamheten dras upp i 5-åriga programplaner vilka upprättas årligen. Programplan samt anslagsframställning för ett budgetår inlämnas av överbefälhavaren till Kungl. Maj:t. Detta underlag genomgår utgiftsprövning och granskning enligt samma grunder som andra utgifter under fjärde huvudtiteln. Kungl. Maj:t gör i statsverkspropositionen eller i särskild proposition på vanligt sätt anslagsframställning hos riksdagen. För närvarande begärs medel för den särskilda verksamheten under anslaget Insatsberedskap m. m. Med hänsyn till ärendets art lämnas emellertid inga upplysningar till statsrådsprotokollet. Information till riksdagen lämnas i stället i en hemlig promemoria som överlämnas till försvarsutskottet. Promemorian redovisar bl. a. riktlinjer för verksamheten, föreslagna utgifter samt personalutnyttjande. Försvarsutskottet kan därefter begära ytterligare upplysningar. Sedan riksdagens beslut erhållits utfärdar Kungl. Maj:t regleringsbrev för verksamheten i fråga. Detta innehåller bl. a. bestämmelser om inriktning och uppgifter för verksamheten, budgeterade resurser, handlingsregler för dessas utnyttjande och personalförteckningar. Verksamheten är föremål för revision genom särskild av chefen för försvarsdepartementet utsedd revisor. Vad som i interpellationen sägs om att riksdagen hållits i okunnighet om den särskilda verksamheten saknar således grund. De eventuella ytterligare upplysningar om riktlinjerna för verksamheten utöver vad jag sagt här som riksdagen anser sig behöva torde i särskild ordning få överlämnas till riksdagens försvarsutskott.

Den särskilda verksamheten vid försvarsstaben bedriver inget avtalsbundet samarbete med underrättelseorganisationer i andra länder. I de flesta avseenden föreligger av naturliga skäl ett konkurrensförhållande mellan svensk och utländsk underrättelsetjänst. Dock förekommer kontakter från fall till fall med underrättelseorganisationer i ett stort antal länder.

Den militära underrättelsetjänsten bedriver ingen verksamhet som avser att granska svenska politiska organisationer eller som på annat sätt är riktad mot sådana organisationer. Den personalkontroll som försvarets myndigheter utför bedrivs enligt personalkontrollkungörelsen. Denna personalkontroll grundas på register vid säkerhetsavdelningen inom rikspolisstyrelsen.

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. den s. k.
informationsbyråns
verksamhet

Herr MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Jag tackar för det formella svaret, som inte ger svar på mina frågor. Jag har ställt frågorna till statsministern, och jag tycker nog att det hade varit på sin plats att han i dag hade besvarat de här frågorna – han är ju ändå chef för regeringen.

Anledningen till min interpellation är det uppseendeväckande avslöjandet i Folket i Bild kulturfront om den svenska underrättelseorganisationen IB som bedrivit spionage riktat mot svenska organisationer samt skickat agenter till andra länder för spionuppdrag.

Låt mig i det här sammanhanget poängtera att vänsterpartiet kommunisterna vill försvara Sveriges nationella självbestämmanderätt. Vi slår vakt om en konsekvent alliansfri politik. Sverige måste värna sig mot militär uppmärksamhet från andra staters krigsmakt. Givetvis vore det naivt att föreställa sig annat än att till varje krigsmakt hör en säkerhetstjänst. Men en svensk säkerhetstjänst får inte bedrivas så att den strider mot den alliansfria politiken. Den får inte heller innebära infiltration och annan inblandning i politiska organisationers verksamhet.

Jag vill nu hävda att IB:s verksamhet, vars högste chef är försvarsministern, för det första bedrivit en verksamhet som strider mot vår deklarerade alliansfrihet, för det andra använt agenter för att spionera på svenska politiska vänsterorganisationer, vilket i sin tur strider mot de demokratiska fri- och rättigheterna.

Försvarsministern förnekar i sitt interpellationssvar att IB gjort sig skyldig till dessa handlingar.

Fru talman! Det är oerhört svårt att hålla reda på försvarsministerns alla turer i den här smutsiga affären. Än har försvarsministern dementerat en uppgift, än har något senare halva medgivanden lämnats och ytterligare en tredje gång har samma uppgift bekräftats.

När det gäller anklagelsen för infiltration av IB-agenter i politiska organisationer så har detta bekräftats av agenterna själva. Trots detta nekar försvarsministern.

Medlemsregister har fotograferats, penningtalonger som funnits på FNL-kontoren och som skänkts av olika personer till Vietnams folk har också fotograferats av IB-agenter.

I vems uppdrag och för vilket ändamål befann sig en av IB-agenterna i Kiruna under gruvarbetarstrejken? Naturligtvis för att registrera de personer som ledde strejken. I det här sammanhanget vill jag att försvarsministern bekräftar eller dementerar agentens närvaro i Kiruna under den här aktuella strejken.

Men jag skall fortsätta och ställa frågan: Av vilken anledning befann sig samme agent på HSB:s bostadskongress i Helsingborg häromåret? Var han möjligen en aktiv HSB:are? Mig veterligt var han det inte. Anledningen till hans besök var tydligen att kartlägga deltagarna och deras aktivitet på denna kongress.

Den verksamhet som här avslöjats, där agenter används för infiltration i politiska organisationer, innebär ett brott mot de demokratiska fri- och rättigheterna. Hur kan yttrande- och organisationsfrihet, hur kan frihet att fritt välja upprätthållas om statliga myndigheter använder sig av agenter i de politiska organisationerna? Detta är det verkligt allvarliga.

Regeringen tycks inte fatta vad det är för slags verksamhet den leder. Eller gör den det? I så fall är det ännu allvarligare.

Fru talman! I USA kritiseras president Nixon för att han beordrat telefonavlyssning. Den svenska opinionen instämmer i detta fördömande. I Sverige säger regeringen att det är lagligt att sända in infiltratörer i politiska organisationer.

Detta gör alltså IB som står under högsta befäl av försvarsministern. Skall vi behöva gå till den amerikanska pressen för att få ta del av en borgerlig-liberal indignation över detta? Frågan ställer jag utan alla jämförelser i övrigt.

I Folket i Bild kulturfront lämnas uppgifter om att IB har intima kontakter med den israeliska underrättelsetjänsten. Försvarsministern har inte förnekat att kontakter från fall till fall förekommer med underrättelseorganisationer i ett stort antal länder.

Men frågan är: Skickar IB agenter till exempelvis något arabiskt land för spionuppgifter som sedan överlämnas till Israel? Används svenska fartygskaptener i samma syften?

Bekräftelse har lämnats på att IB-agenter haft uppdrag i flera arabiska länder. På vilket sätt känner sig Sverige hotat av något land i Mellanöstern? Vad har vårt land för säkerhetsintresse av bevakningssituationen i Alexandrias hamn och vägarna till denna hamn? Kan försvarsministern lämna en förklaring till dessa frågor?

Med all tydlighet framgår på vilken sida svenska generaler och andra ansvariga ställt sig i Mellanösternkonflikten. Det är allvarligt när Sverige med sin deklarerade alliansfrihet engagerar sig för en part på det sätt som gjorts av IB. Det handlar dessutom om ett land som befinner sig i krigstillstånd och som har gjort upprepade anfall mot arabiska städer, byar och civilbefolkning.

Det är också betecknande att när bevisen haglat över försvarsministern och ÖB har man gått till personliga angrepp mot en av de journalister som bidragit till att dra fram IB i ljuset för granskning. Jag tänker då på insinuationerna om att Jan Guillou haft kontakter med palestinier, att han inte är svensk medborgare osv. Det är också avslöjande att personer, som av IB sänts som agenter till bl. a. solidaritetsrörelsen för Palestinas folk, där försökte införa antisemitisk propaganda. Det är sådana provokatörer som sedan utnyttjas i propagandan av samma krafter som skickat in agenterna i denna solidaritetsrörelse.

Att underrättelseorganisationen IB har goda kontakter med västvärldens spionorganisationer råder det inga tvivel om.

I Sverige har vi en militärmakt som är uppbyggd som en kopia på ett stormaktsförsvar. Denna militärapparat är väl sammansmält med NATO och västvärldens krigsmaskineri. Ett omfattande samarbete pågår. Viggen är ett exempel. Det är inte för intet som NATO betecknar Sverige som västvärldens nordostliga flank. De svenska generalerna är överens om detta. Jag kan som exempel nämna den så omtalade "Operation Jonas". Det var en övning i psykologiskt försvar, och naturligtvis kom fienden från öster. I förutsättningarna ingick också att vänsterfolk demonstrerade mot den svenska militären. Dessa vänstermänniskor skulle hållas efter och fångslas.

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. den s. k.
informationsbyråns
verksamhet

Försvarsministern och ÖB har anklagat dem som avslöjat IB:s smutsiga verksamhet för att vara fiendligt inställda mot Sverige. Jag vill fråga: Vem är fiendlig mot vårt land, de som avslöjar en smutsig spionverksamhet som i längden kan skada Sverige eller de som bedriver och försöker dölja denna smutsiga verksamhet? Försvarsministern påstår att riksdagen har fått information om IB. Jag tillbakavisar detta. För det första har IB och dess verksamhet dolts under rubriken Insatsberedskap m. m. Vad detta har stått för får riksdagens ledamöter veta först när min interpellation besvaras. Enligt pressuppgifter har inte ens alla ledamöter i försvarsutskottet känt till IB, trots att försvarsministern nu påstår motsatsen.

För det andra har inte summan till IB angivits. Vill försvarsministern nu tala om hur stor summa som har anslagits för IB:s verksamhet?

För det tredje sade försvarsministern den 22 april 1971 som svar på en enkel fråga av min partikamrat Lars Ove Hagberg huruvida militär registrering av arbetare i s. k. kuppberedskapsplan fortfarande ägde rum följande: "Det förvånar mig att herr Hagberg förklarar sig icke vara nöjd med ett svar där jag alldeles klart säger att en sådan registrering inte förekommer. Den förekommer inte av flera skäl. För det första får åsiktsregistrering icke ske i Sverige numera. För det andra finns det ingen militär säkerhetspolis och har aldrig funnits. Det finns bara *en* polis i Sverige, och det är rikspolisens. Det finns ingen militär organisation som på något sätt övervakar svenska medborgare." Men nu säger försvarsministern att IB finns och har ett register på mellan 4 000 och 5 000 personer. Det är enligt försvarsministern ett s. k. sökarregister. Man söker namn där. Det gäller egen personal, utländska agenter och andra personer som man kan söka. Även misstänkta personer finns där, allt enligt försvarsministern. Hur kunde då försvarsministern inför riksdagen 1971 förneka existensen av en militär underrättelseorganisation?

Även vid värnpliktsriksdagen förra året uppträdde militära säkerhetspoliser. Den affären känner vi också till.

Till sist, fru talman, är det två krav som jag vill föra fram. Ett oavvisligt krav är att den militära säkerhetstjänsten står under parlamentarisk kontroll. Riksdagen måste ha möjlighet att klart veta till vilka ändamål medel anslås och hur dessa medel används. Det räcker inte att försvarsutskottet, där för övrigt alla partier ej är representerade, får vissa informationer. Anslagen till informationsbyrån har smusslats undan på ett sådant sätt att det icke framgått hur stora anslag som begärts till denna verksamhet. Någon parlamentarisk insyn i verksamheten finns inte. Detta smussel kan inte accepteras.

Vad som hittills framkommit är av så pass allvarlig karaktär att en parlamentarisk kommission också bör tillsättas, i vilken skall ingå representanter för de fem riksdagspartierna. Kravet på en sådan kommission har t. ex. också förts fram av Aftonbladet, Dagens Nyheter och Norrländska Socialdemokraten. Det är en märklig ordning att de två som har ansvaret för IB:s verksamhet skall fungera som utredare. Tycker försvarsministern att detta är klädsamt? Stämmer det överens med normal rättstradition att de anklagade skall utreda anklagelser mot sig själva?

Jag vill nu fråga: Är försvarsministern beredd medverka till att en

parlamentarisk kontroll av den militära säkerhetstjänsten kommer till stånd och att representanter för samtliga fem riksdagspartier ingår i ett sådant kontrollorgan?

I detta anförande instämde herrar Hermansson, Berndtson i Linköping och Claeson, fru Ryding, herrar Magnusson i Kristinehamn, Hallgren, Israelsson, Hagberg och Lorentzon, fru Marklund samt herr Lövenborg (samtliga vpk).

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Fru talman! Jag förstår att herr Måbrink hellre skulle ha velat diskutera de här frågorna med herr statsministern. Men det är jag som är parlamentariskt ansvarig för den här verksamheten, och därför är det också naturligt att jag svarar på dessa frågor. Herr Måbrink går i sitt anförande in på en mängd detaljer, som man rimligen inte kan begära att statsministern skall ha reda på – och som kanske inte heller jag i alla delar känner till.

Om jag fattade herr Måbrink rätt var det i första hand tre stora frågor han tog upp. Han utgår från Folket i Bild kulturfronts artiklar, och han utgår från att dessa artiklar innehåller sanningen om den här verksamheten.

Till att börja med är den militära underrättelseverksamheten sådan att den strider mot den alliansfria politiken och skadar den, säger herr Måbrink, utan att – så långt jag förstår – ge oss några skäl. Han säger att vi genom den militära underrättelseverksamheten har ett samarbete med Israel, och han tolkar det så att det skulle vara ett samarbete som är riktat mot arabstater. Detta är helt felaktigt. Vi har också kontakter med underrättelseverksamheter i arabstaterna, men inte innebär det att samarbetet är riktat mot Israel! Dessa felaktiga påståenden i Folket i Bild kulturfront borde inte ha förts in i riksdagsdebatten.

Nästa beskyllning mot den militära underrättelseverksamheten var att den skulle ha till uppgift att övervaka svenska medborgare och svenska organisationer och alltså inte håller sig till det som är dess uppgift, den militära underrättelseverksamheten. Här lägger herr Måbrink in en tolkning av verksamheten som är felaktig, samma felaktiga tolkning som görs i Folket i Bild kulturfront.

Man säger att IB haft infiltratörer inom vänsterorganisationerna för att övervaka dem. Jag medger att beskyllningarna låter bestickande när man tar del av den nyligen utpekade göteborgarens verksamhet i olika organisationer i Göteborg. Men hans uppgift var icke att övervaka organisationernas verksamhet eller skaffa myndigheterna tillgång till dessa organisationers medlemsregister. Den allvarliga bakgrunden till hans verksamhet var en helt annan.

I de organisationer där han var medlem rör sig också utländska medborgare. De kan vara helt all right, och de flesta utländska medborgarna i detta sammanhang är också helt all right. Men tyvärr har där funnits utlänningar som man av olika anledningar måste försöka hålla under kontroll. Bl. a. har polisen tvingats följa palestinaaktivisternas kontakter med de palestinska befrielseströrelserna och de i Europa

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. den s. k.
informationsbyråns
verksamhet

verksamma terroristorganisationerna. Tillresande medlemmar ur dessa organisationer har, så gott det nu går, kontrollerats. Vi måste ju ge svenska medborgare ett skydd mot den ohyggliga terror som konflikten Israel-Palestina eller arabstaterna fört in i den europeiska tillvaron. Vi måste förhindra att Sverige blir ett slagfält för de blodiga uppgörelserna mellan de båda sidorna i Mellersta Östern-konflikten. De svenska ungdomar som leker med den elden måste hejdas i tid.

Det var denna högst allvarliga uppgift – att skydda vårt land från sådan terror och att skydda israeler och judar från gerillahämnd på svensk mark -- som det var fråga om.

De svenska vänsterorganisationerna har vi i detta sammanhang inte haft intresse av. Vad FNL-rörelsen, SDS eller kfml har för sig kan vara intressant ur andra synpunkter men inte ur dessa, för medborgarsäkerheten högst allvarliga synpunkter.

Jag kan förstå den indignation som väckts inom FNL-rörelsen inför påståendena att den varit övervakad. Men det är inte sant. Hade det varit sant, hade jag självfallet här i dag medgivit det och tagit itu med det – inte bara tagit avstånd från det, för det hade varit självklart.

Nej, FNL-rörelsen har inte varit övervakad av svenska myndigheter – det har aldrig funnits någon som helst anledning till det. Jag har följt FNL-rörelsen under hela dess verksamhetstid med stor sympati. Det har varit en ungdomsrörelse – och *är* det – i fredens tjänst, en sund ungdomsprotest mot kriget, med det starka engagemanget i kampen mot kriget i Vietnam. De flesta i denna kammare har väl haft samma sympatier.

För mig är då FNL-rörelsen de tiotusentals ungdomar som jag flera gånger har sett marschera här i Stockholm för att protestera mot kriget i Vietnam. Jag har lugnat många oroliga föräldrar, bl. a. riksdagskamrater, som har kommit till mig och talat om sina barns och ungdomars engagemang i FNL-rörelsen, och jag har alltid sagt: Ni skall vara tacksamma för det. Det visar att era ungdomar har hjärtat på rätta stället. De engagerar sig för de svaga, de engagerar sig för de oskyldigt krigsdrabbade.

Nej, en sådan rörelse behöver inte övervakas av myndigheterna, och detta har inte heller skett.

Vad som har skett är att i en kontroll och övervakning av *utländska infiltratörer* i vänsterorganisationerna i Göteborg har någon del av ett register kommit med och fotograferats. Det har skett av misstag, och om det lilla registret kan bara berättas att det ju inte alls hörde hemma hos IB – det lämnades till polisen, som har förstört materialet över de fotograferade blanketterna. Det finns inte längre. Polisen har inga åsiktsregister, försvaret har inga åsiktsregister, det finns inga FNL-register hos myndigheterna!

Eftersom jag har betraktat FNL-rörelsen som en tämligen opolitiskt sammansatt ungdomsrörelse, med ungdomar från praktiskt taget alla politiska åsiktsriktningar inom sina led – i varje fall i samband med demonstrationer – vill jag gärna tillfoga en rent personlig kommentar: Jag hoppas att, om kriget i Indokina helt tar slut och därmed förutsättningarna för rörelsen ändras, FNL-rörelsen, om den skall finnas

kvar, i fortsättningen blir en ungdomsprotest mot krig och våld, och att FNL-rörelsen förmår stå emot de krafter som nu försöker vinna över den för helt andra syften — detta skulle vara förödande för en fredsrörelse av FNL:s karaktär.

Herr Måbrink försökte bevisa att det finns en militär åsiktsregistrering och en organisation för en sådan registrering. Han tog exempel från Folket i Bild, och han påstod att det här har försvarsministern förnekat. Han hänvisade till det svar som jag lämnade på en interpellation av herr Hagberg 1971 och den diskussion som följde. Jag har läst igenom den diskussionen.

Herr Hagberg frågade mig om systemet med militär registrering av arbetare i s. k. kuppberedningsplan fortfarande äger tillämpning. Jag svarade att sådan registrering inte förekommer. Jag svarade vidare att det finns ingen militär säkerhetspolis — det var inte fråga om militär underrättelsetjänst — och att sådan polis aldrig har funnits. Det finns bara en polis, sade jag, och det är rikspolisen. Det finns ingen militär organisation som övervakar svenska medborgare. Detta var vad jag sade. Jag har sett att Ny Dag har slagit upp det här och sagt att jag i denna fråga är en lögnare, och Ny Dag har citerat vad jag nu har återgivit.

Men låt oss klara upp detta med registren och frågan om huruvida det finns en militär säkerhetspolis. Av debatten med herr Hagberg framgår att före 1946 fanns det en sådan säkerhetspolis. Under kriget skedde en uppsamling av namn på personer som både militär och polis ansåg vara opålitliga. Det samlades ganska mycket material även om svenska medborgare. Jag skulle tro att Tage Erlander i andra delen av sina memoarer, som kommer ut i höst, kommer att berätta om detta.

Detta inhämtningsarbete upphörde 1946 då regeringen förbjöd det, och registren försvann — hur vet jag inte.

Så kom Pragkuppen 1948. Då ändrades regeringens bedömning, och åsiktsregistrering återupptogs 1948 och pågick sedan i 20 år fram till 1968, då den åter förbjöds.

Under den här 20-årsperioden fick, som JO i sin utredning som kom förra hösten offentligen har redovisat, de militära myndigheterna på förfrågan hos rikspolisen en mängd handlingar och personuppgifter ur åsiktsregistret. Inhämningen av dessa personuppgifter skedde hos rikspolisen. Någon militär polis vid sidan om rikspolisen fanns inte. Av de handlingar med personuppgifter som polisen överlämnade till olika militära myndigheter behöll de militära myndigheterna kopior. En del av polisens register, som endast rikspolisen svarade för och inhämtade uppgifter till, fanns alltså i kopia hos militära myndigheter; det rörde framför allt värnpliktiga.

Under 10–12 år av den här 20-årsperioden hade, som jag sade på en presskonferens den 4 maj i år, den militära underrättelsetjänsten också en annan uppgift; den hade i vissa av våra industrier i landet uppgiften att försöka uppdateda eller förhindra industrispionage. Det var fråga om nyckelindustrier, tekniskt avancerade industrier och våra krigsindustrier. Det sammanhänger med att det vällde in i landet hundratusentals människor, arbetskraft som vi behövde från alla möjliga håll. Vi fick upplysning utifrån att enstaka personer var ute för att skaffa tekniska

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. den s. k.
informationsbyråns
verksamhet

uppgifter från Sverige; några av dessa personer greps ju också och dömdes för industrispionage. Det gick inte att bygga upp en organisation för att förhindra detta, utan man gjorde i stället så att man sökte kontakt med folk på verkstäder och i forsknings- och konstruktionsavdelningar. Det var fackligt organiserade som man bad hålla reda på den och den som man misstänkte hade kommit in i landet för att skaffa tekniska uppgifter från Sverige.

År 1969, efter beslutet 1968 att verksamheten skulle läggas om, upphörde som bekant – det har varit många debatter i riksdagen om det – polisens åsiktsregister. Det tuggades sönder – registren förstördes alltså. Försvarsstabens dubblettregister, om man vill kalla det så, förstördes på samma sätt. Kvar finns IB:s sökregister, som jag har gått igenom. Det är icke ett åsiktsregister, det är ett nödvändigt register för IB:s verksamhet. Ingen svensk medborgare behöver misstänka att hon eller han befinner sig där på grund av några politiska uppfattningar, det kan jag försäkra.

Det har utfärdats en personalkontrollkungörelse, och reglerna för införande av uppgifter i polisens särskilda register och hur dessa uppgifter får utlämnas har också redovisats här i riksdagen och varit föremål för diskussion. Den militära underrättelseverksamheten lades samtidigt om. Det gjordes en klar gränsdragning mellan den militära verksamheten och den polisiära verksamheten. Resultaten av de utredningar som nu pågår och som framför allt riksåklagaren håller på med kan möjligen komma att påverka denna gränsdragning ytterligare, det får vi se. Det är alltså inte fråga om militär övervakning, och det är inte fråga om någon militär åsiktsregistrering.

Herr Måbrink frågade mig om inte en agent som är anställd vid IB var i Kiruna under gruvstrejken. Det har jag ingen aning om. Jag har sett tidningsuppgifter om det, men IB har ingen agent som skickats till Kiruna. Om IB har skickat någon för att spionera på en HSB-kongress känner jag inte heller till. Jag har väldigt svårt att tro det. Jag har aldrig hört talas om det, och jag utgår ifrån att det är helt felaktigt. Jag var själv i Kiruna under gruvstrejken, men det beror på att jag har en dotter som är gift och bor där och jag ville träffa mina barnbarn.

Storleken av anslaget till den militära särskilda verksamheten vid försvarsstabens kommer jag inte att uppge här. Försvarsutskottet känner väl till det genom de hemliga handlingar som har överlämnats till utskottet, men jag anser inte att jag skall bryta den sekretess som hela tiden har iakttagits i förhållande till riksdagen. Det finns ingen anledning att inför utlandet tala om precis de belopp och det antal människor som finns anställda i denna militära underrättelseverksamhet.

Beträffande frågan om parlamentarisk kontroll är det väl inte i första hand jag som skall yttra mig om den. Tills vidare: Inga initiativ från regeringens sida. Regeringen har behandlat frågan, men vi avvaktar de utredningar som pågår och som utförs av riksåklagaren. Jag har för min del slutfört den uppgift som regeringen gav mig att snabbt försöka skapa klarhet om de beskyllningar som har framkommit i Folket i Bild kulturfront. Jag har påvisat att de flesta av dessa beskyllningar är felaktiga. Jag har vädjat till Folket i Bild att komma med bevis. Om man

inte tror på mig, kan man väl tro på polisen eller på riksåklagaren. Ännu har vi icke fått ett enda bevis från Folket i Bild.

Herr MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Fortfarande står uppgift mot uppgift. Det har lagts fram bevis, herr Andersson, när det gäller infiltrationen i svenska organisationer. Det har agenterna själva trätt fram och berättat. Och om nu någon utlänning, som misstänks för viss terrorverksamhet, går in i en organisation, varför då inte ta kontakt med ledningen för den organisationen i stället för att låta agenter söka medlemskap och sedan husera nästan hur som helst i de här organisationerna? Det är det som är det allvarliga. Detta gör också att misstankarna riktas mot vänsterorganisationerna och att det är dem man skall försöka komma åt. Men om det nu inte är på det sättet, sök då kontakt med ledningen för vänsterorganisationerna.

Det är inte bara det att man har tagit ett medlemsregister på något FNL-kontor, utan man har också tagit talongerna till de inbetalningskort från människor i hela landet som skickat in pengar som skulle gå till Vietnams folk. Vad hade dessa inbetalningskort för intresse och vart har de tagit vägen? Här står uppgift mot uppgift.

SÄPO:s chef Holmér har bekräftat att IB vidarebefordrar vissa uppgifter till SÄPO.

I en radiointervju sade ÖB bl. a.: "Vi har inte haft för avsikt att kartlägga svenska organisationer. Vi har haft helt andra avsikter, och i den mån det inhämtats uppgifter av det slag som nyss nämnts" – det gäller alltså terroristverksamhet – "har vi överlämnat dem till SÄPO."

Vid ett samtal med TT senare på onsdagskvällen förklarade Stig Synnergren vidare: "Allt som inte rört utlandet har vi skickat vidare till SÄPO."

Här är ytterligare en mycket allvarlig sak, som vi menar strider mot de demokratiska fri- och rättigheterna. Vi kan inte komma ifrån det. Det har inte varit någon som helst öppenhet här. Man hade kunnat ta kontakt med ledningen för vänsterorganisationerna.

Vad kan det vara för farligt med att tala om hur mycket pengar som går till IB? På vilket sätt skulle det vara så hemligt? Varför kan inte riksdagens ledamöter – som jag sade tidigare är det inte alla partier som är representerade i försvarsutskottet – få den uppgiften när en motsvarande uppgift lämnas ut när det gäller exempelvis SÄPO? Vi vet ju hur mycket pengar SÄPO får. Det kan väl inte vara farligt att informera riksdagen; det är ändå vi som skall fatta besluten – även de 17 vpk:arna som sitter här -- och då kräver vi att ni skall redovisa hur mycket pengar som går till IB-verksamheten.

När det gäller påståendet om agenter i utlandet säger försvarsministern att det är osanning. Men nu har ju IB-agenten talat om att han skickats till Mellanöstern och arabländerna. I aftonbladet i går kunde vi se mycket avslöjande bilder. Ja förstår att den svenska regeringen måste vara intresserad av de politiska förhållandena i Mellanöstern. Men vad är det för uppgifter om den politiska situationen som den svenska regeringen är så intresserad av, att man inte skulle kunna få dem den diplomatiska vägen i de här länderna. Vad är anledningen till den här agentverksamhe-

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. den s. k.
informationsbyråns
verksamhet

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. den s. k.
informationsbyråns
verksamhet*

ten i arabländerna? Visserligen kan man tycka att den rapport som den här fartygskaptenen lämnade är betydelselös – den saken håller rederierna på att undersöka – men det finns ändå ett par viktiga saker att ta hänsyn till i detta sammanhang. För det första adresserade denne fartygskaptен brevet till en av IB:s chefer. För det andra kan jag inte förstå vad den svenska regeringen har för intresse av att bevaka Alexandrias hamn och vägarna till hamnen. Har vi något säkerhetspolitiskt intresse av det? Det är väl ändå så, försvarsministern, att det är uppgifter som den israeliska underrättelsetjänsten var oerhört intresserad av.

Beträffande den parlamentariska kommissionen tycker jag att det fortfarande står uppgift mot uppgift. Försvarsministern har inte givit tillfredsställande förklaringar på de frågor jag ställde. Som jag sade i mitt inledningsanförande tycker jag att det är mycket otillfredsställande att de anklagade skall sitta som utredare. Om det är som försvarsministern säger, varför kan man då inte tillsätta den parlamentariska kommissionen och skingra alla spekulationer och oriktigheter? Det skulle väl vara väldigt behagligt för försvarsministern också. Då skulle vi få klart besked. Jag tycker att försvarsministern här skall deklarerat att det är nödvändigt att kommissionen tillsättes.

Jag vill i det här sammanhanget citera ett ledarstick ur Västerbottens-Kuriren. Man säger så här: "Skulle anklagelserna mot säkerhetstjänsten om inbrott i FNL-grupper och ett par andra organisationers lokaler i Göteborg för att kunna avfotografera register över bidragsgivare och medlemmar vara riktiga, så förstärks skälen för en ordentlig politisk insyn i verksamheten.

Inte nog med att det är riktigt brottsligt att göra så. Det tyder också på både dumhet och naivitet. FNL-grupperna har sålunda alltid haft full offentlighet kring sin insamlingsverksamhet. Något behov av inbrott för att registrera bidragsgivarna har sålunda inte funnits. Under alla förhållanden bör riksdagens försvarsutskott intressera sig mer för den militära säkerhetstjänstens verksamhet i fortsättningen. Innan alla papper ligger på bordet skall inte heller någon dom falla över de båda FiB-journalisternas arbete. Politiskt befinner sig dessa långt ut på vänsterkanten. Det är då väldigt lätt att söka avfärda hela saken genom att tala om deras vänsterextremism ungefär som Nixons anhängare med liknande argument länge sökte avvisa alla påståenden om Vita husets inblandning i Watergate-affären. Men det skulle vara förödande för vår demokrati om man gör bedömningen av fakta beroende av den politiska kulören hos den som plockar fram dem."

Jag tycker att det här säger en hel del och ytterligare understryker behovet av den parlamentariska undersökningskommissionen. Varför inte också som när det gäller SÄPO ha en parlamentarisk kontroll av den militära underrättelsorganisationen? Det skulle ge en garanti för att just sådana här händelser i fortsättningen inte skall inträffa. Jag tycker att samtliga riksdagspartier borde instämma i de här två kraven.

Sedan talade försvarsministern väldigt vackert om FNL-rörelsen och FNL-grupperna. Det är bra. Men det har man inte gjort hela tiden. Vad hände när FNL-grupperna i det här landet satte i gång sin informations-

verksamhet rörande krigsförbrytelserna som USA-imperialismen begick i Indokina? Det var inte så vackra medel som polisen då använde sig av. Det får inte glömmas bort. Det var först då FNL-grupperna växte och blev starkare som allt fler, även försvarsministern, började engagera sig.

Vi har ett annat exempel, nämligen FNL-gruppen i Hedemora, där man försökte värva agenter för att spionera ut den organisationen.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Fru talman! Det märks att herr Måbrink inte känner mina innersta uppfattningar och mina sympatier. Jag har alltid sympatiserat med dem som har kämpat mot kriget i Vietnam, och jag har hela tiden stått bakom den politik som regeringen har fört i denna fråga. Mina sympatier och mina barns sympatier har också legat hos FNL. Finns det register eller talonger fotograferade just i Göteborg om bidrag till FNL-rörelsen, skulle det inte förvåna mig om man också finner mitt namn där.

Herr Måbrink ansåg att i stället för att på det sätt som nu har skett försöka skaffa uppgifter om vilka avsikter vissa utläningar har när de går in i svenska organisationer och förklarar sig ha samma uppfattning som medlemmarna i dessa organisationer, och sålunda kan dölja sig inom organisationerna, skulle vi tala om direkt för organisationerna vad dessa av myndigheterna kända personer är för folk. Det är ett uppslag. Tyvärr har väl – med undantag för FNL som man har god kontakt med – inte relationerna med några av dessa extremistgrupper varit sådana att det fallit sig naturligt för polisen att ta sådana kontakter. Jag tror att man i dessa organisationer skulle bli mycket förvånad om man tog kontakt med dem och talade om sanningen för dem.

Självklart är den verksamhet som här bedrivs mycket allvarlig. Vi får inte vara så blåögda i Sverige att vi inte inser att det finns en mot dels enskilda medborgare, dels landets säkerhet riktad verksamhet utifrån. Myndigheterna har ständigt bekymmer med detta. Om vi inte – med de små medel som står till buds i ett öppet samhälle – skulle försöka hålla kontroll över sådan verksamhet, skulle vi kunna råka ut för samma elände som har drabbat många europeiska stater, där man mitt inne i landet haft uppgörelser mellan araber och israeler och där fruktansvärda terrordåd har begåtts. Vi har verkligen varit oroliga. Peppar, peppar! Ingenting har hänt, men jag kan försäkra att det har varit en noggrann kontroll, och den kontrollen skall vi bibehålla. Det är emellertid rikspolisstyrelsen som numera svarar för den. Lagg dock märke till tidsperioderna när det gäller den uppdelning mellan den militära underrättelseverksamheten och rikspolisstyrelsen som jag talat om. Denna uppdelning beslöts 1969 men var i praktiken inte klar förrän 1970. Därefter har emellertid alla dessa uppgifter blivit rena polisuppgifter.

Vad har vi för anledning att ha agenter i Arabstaterna? Ja, inte har vi anledning att ha agenter där för att hjälpa Israel. Dessa beskyllningar är horribla. Det har funnits anledning att kontrollera de förbindelser som ständigt finns mellan de svenska palestinaaktivisterna och al Fatah-rörelsen, förbindelser som man nu öppet medger existerar. Måste inte vi ha kontroll över detta? Tyvärr har vi tvingats att använda den metod som har tillämpats. Jag vill försvara den metoden. Det fanns ingen annan

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. den s. k.
informationsbyråns
verksamhet

möjlighet. Vi har i detta sammanhang att göra med folk som man är tvungen att hålla under kontroll.

Den kapten som hade varit i Alexandria skrev inte själv någon rapport. När han kom till Göteborgs hamn blev han uppsökt av en man som han kände, och denne skrev i sin tur en rapport till IB. Om ni vid sidan av det som kaptenen talar om beträffande förhållandena i hamnen lägger det cirkulär som hamndirektören i Alexandrias hamn ser till att varje befälhavare får, finner ni nästan ordagrant samma uppgifter. Det står där var man inte får vistas i hamnen, vilken gata man får gå på osv. Den sjökaptens vilken nu har fått flyttas om till ett annat fartyg som inte går till Arabstaterna lämnade alltså dessa uppgifter till en person som skickade dem till IB. Kallar herr Måbrink det för agentverksamhet?

När det slutligen gäller den parlamentariska kontrollen föreställer jag mig att riksdagen, om den skulle finna att jag inte haft tillräcklig kontroll över läget eller har tillåtit åtgärder som man inte kan acceptera, självfallet kommer att kräva en framtida parlamentarisk kontroll i någon form. Jag har sagt att regeringen tills vidare har beslutat att avvakta riksåklagarens utredningar innan regeringen tar ställning. Men det är bara vänsterpartiet kommunisterna som har uttalat sig. Om övriga riksdagspartier intar samma ståndpunkt, kommer självfallet regeringen och den socialdemokratiska riksdagsgruppen att positivt medverka till att något kontrollorgan införs, men sådana initiativ har hittills bara tagits av vänsterpartiet kommunisterna.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall först rätta till en sak som jag sade i mitt förra inlägg. Jag sade att vi skall ha samma parlamentariska kontroll som över SÄPO:s verksamhet. Det är naturligtvis inte riktigt. I denna parlamentariska kontroll finns bara de fyra s. k. demokratiska partierna representerade. Jag menar självfallet att det i den parlamentariska kontrollkommissionen skall ingå företrädare för de fem riksdagspartierna. Vi är inte nöjda med den kontrollkommission som finns för SÄPO:s verksamhet.

Vidare säger försvarsministern att det hittills endast är vpk som har begärt en kontroll och att man måste vänta på ett eventuellt initiativ från de andra fyra partierna. Jag tror inte att man kan vänta att de tre borgerliga partierna kommer att ta något sådant initiativ. Men om de nu inte tar initiativet, tycker jag ändå att regeringen borde göra det och tillsätta den här parlamentariska undersökningskommissionen. Det ligger ju fortfarande så många graverande uppgifter oemotsagda – uppgifter står mot uppgifter. Det skulle väl då vara i regeringens intresse att snabbt få till stånd den parlamentariska undersökningskommissionen, så att vi får konstatera att här inte har begåtts några oegentligheter. Ännu vet vi inte det med bestämdhet.

Visst finns det människor i det här landet som man måste bevaka, men jag hävdar fortfarande att om de går in i olika vänsterorganisationer skall man inte på hemlig väg smugla in sådana här agenter. Man skall

diskutera med organisationernas ledningar och tala om för dem: Här misstänker vi en person. Har vi möjlighet att gå in och kontrollera? Det är organisationerna som skall fatta beslutet. Det skall inte göras av någon hemlig byrå.

Fortfarande ifrågasätter jag också uppgifterna om registreringen. Försvarsministern har sagt att IB har ett register på 4 000–5 000 personer, men han tillägger att registreringen upphörde 1969. Kan man vara riktigt säker på det, herr försvarsminister? Den här organisationen har ju inte existerat öppet. Den har varit hemlig, och det har inte funnits någon kontroll över den. Kan man då vara säker på att registret har förstörts? Jag betvivlar det faktiskt, eftersom man har hemlighållit organisationen. Och försvarsministern har ändå sagt att det finns ett register på 4 000–5 000 personer och att det bland dem också finns sådana som är misstänkta osv. Vad är de misstänkta för?

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! För några dagar sedan karakteriserades från denna talarstol den senaste tidens händelser i detta avseende som ett IB-jippo. Det är svårt att inte instämma i den karakteristiken. Men det är inte hela sanningen. Detta IB-jippo, om jag får använda uttrycket, har också vållat stor skada – skada för svensk underrättelsetjänst, skada för svensk säkerhetspolitik. Det har oroat allmänheten. Jag tror inte att en detaljdebatt sådan som den som förts i pressen eller här i dag gagnar våra allmänna intressen. Man kan med omkvädet i en känd TV-barnserie fråga: Vem tjänar på detta?

Säkerligen har omvärlden med uppspärade ögon följt en del av denna debatt, och några har väl också glatt sig åt de informationer som på löpande band har serverats. Man kan väl också säga att i debattens spår har följt personliga lidanden. Och även om den kanske är det minst viktiga i sammanhanget: kostnadsaspekten bör man dock inte helt bortse från.

Ändå tror jag att denna debatt och detta jippo har varit till viss nytta. Jag tror att många människor här i landet är glada över att de fått veta att vi har en svensk underrättelsetjänst, att de känner sin trygghet och tillförsikt öka när de har den vetskapen. Jag tror också att det har varit gagnarikt att så många nu har fått i varje fall några exempel på den nytta som denna underrättelsetjänst har medfört. Uppgiften att ett tips, meddelat av denna underrättelsetjänst, bidrog väsentligt till Stig Wennerströms gripande har säkert varit av värde för många. Som bekant ledde detta tips också till att två funktionärer vid den sovjetiska ambassaden, varav en i mycket hög ställning, avlägsnades ur landet relativt snabbt. Så långt har allt detta varit till nytta. Därav följer emellertid inte att man kan vara beredd att utan vidare garantera eller gå i god för – framför allt inte den som står utanför debatten – att allt har varit bra inom IB. Men har något förekommit gentemot svensk lag, om något förekommit gentemot instruktioner, så har regeringen styrt om med en rättslig prövning, och vi får väl avvakta vad som sker där.

Jag har emellertid mycket svårt, herr försvarsminister, att instämma i den skönmålning som försvarsministern gjorde av FNL. Jag instämmer

helt med honom i att det finns starka inslag av idealitet, värme och ungdomlig entusiasm för fredens sak i denna rörelse, kanske periodvis rent dominerande inslag. Men det finns också andra färger i bilden. Det finns också en under senare tid alltmer märkbar dragning från ledningens sida till att identifiera sig med vänsterrörelser till vänster om herr Hermansson vare sig det gäller promenader 1 maj eller det gäller aktiv medverkan för en vänstersamverkan som det så vackert heter på den punkten.

Jag tror inte att man får glömma bort detta, och jag skulle därför i försvarsministerns kläder ha varit försiktigare med mina lovord om en så att säga total uppslutning kring FNL-rörelsen i alla dess detaljer och hela dess verksamhet och under hela den tid den verkat.

Å andra sidan karakteriserade interpellanten herr Måbrink från denna talarstol IB:s verksamhet och den svenska underrättelsetjänsten över huvud taget i det här sammanhanget som smutsig. Man erinrar sig då kanske att vänsterpartiet kommunisterna i sitt nyligen antagna parti-program kallar Sverige för en liten men hungrig imperialistisk stat. För den som vet vad ordet imperialistisk i det språkbruket betyder är det ett mycket talande omdöme för hur man inom det lägret ser på Sverige och svenska intressen. Det var ju en rörande syn när vi efter herr Måbrinks anförande fick se instämmanden från hela det närvarande vänsterpartiets kommunistiska grupp. Kanske en och annan som kombinerar detta med partiprogrammets ord gjorde den reflexionen: det är möjligt att det är stora grupper inom vänsterpartiet kommunisterna som betraktar all svensk underrättelsetjänst som smutsig.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att vi i vårt parti-program säger att Sverige är en liten men hungrig imperialistisk stat. Vi säger vidare: "För att öka sina profiter jagar de svenska storbolagen efter en större del av världsmarknaden. De exporterar kapital och flyttar fabriker och produktion till andra länder. Svenskt kapital sammanflätas med kapital från andra imperialistiska länder. Svensk och utländsk storfinans går samman för att gemensamt plundra folken i Västeuropa, Asien, Afrika och Amerika. Värden som svenska arbetare skapat används för att utsuga andra folk. Med profiterna av denna utsugning söker den svenska storfinansens i sin tur att stärka kapitalismens ställning i Sverige."

Det är en riktig definition, herr Hernelius. Det kämpar vi emot, till skillnad från det parti som herr Hernelius tillhör, som slår vakt om denna utsugning av de fattiga ländernas folks naturrikedomar. Det är en väsentlig skillnad.

Sedan ojar sig herr Hernelius över att IB-historien dragits fram i ljuset. Det skulle inte ha skett. Den skulle ha fortsatt med sin smutsiga verksamhet. Men så blev inte fallet. Herr Hernelius' husorgan är just den tidning som har visat sina talanger från 1940-talet. Den skumma stank som då fanns och hetsen mot kommunister, vänsterorganisationer och radikala arbetare i detta land har även nu krupit fram. Insinuationen om att Jan Guillou är fransk medborgare och därför omedelbart borde utvisas ingår i den sorts politik som moderata samlingspartiet för i detta land.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Måbrink läste ur vänsterpartiet kommunisternas program, och jag skall fortsätta att läsa: "I denna kamp växer basen för en ny politisk makt, vars uttryck är en revolutionär regering."

Jag tycker det är tillräckligt.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Ja, det är riktigt, herr Hernelius -- det är ytterligare ett bevis på vårt demokratiska sinnelag. Vi vill alltså avskaffa de 15 storfamiljernas makt över produktion och kapital i det här landet. Vi vill avskaffa, som jag sade tidigare, utsugningen i den tredje världen.

Och vidare står det i partiprogrammet, herr Hernelius:

"Partiet förpliktar sig att delta i och utveckla varje rörelse som befordrar det arbetande folkets intressen. Det bekämpar varje inskränkning i och slåss för varje utvidgning av folkets demokratiska rättigheter: nationell självbestämmanderätt; rätt att med allmän och lika rösträtt välja folkrepresentation, som väljer och vrakar regering; organisations-, mötes- och demonstrationsfrihet; åsikts-, yttrande- och tryckfrihet."

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Ibland går det troll i ord. Vi känner väl till vad som på sina håll menas med allmän och lika rösträtt -- det behöver jag inte närmare utveckla. Och jag tror att herr Måbrinks tappning ur protokollet lätt skulle kunna kompletteras med andra, där det revolutionära inslaget blir mera markant. Men det är bättre att jag rekommenderar kammarens ledamöter att själva läsa detta program än att jag tynger riksdagens protokoll med att citera det. Programmet är väl värt ett studium.

Programmet ger också en belysning av vad herr Måbrink nu upprepade, nämligen att svensk säkerhetstjänst i det här fallet är en smutsig hantering. Och min fråga kvarstår: Gäller det all svensk säkerhetstjänst, herr Måbrink, och gäller det all säkerhetstjänst bedriven här eller utomlands?

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Måbrink anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! När herr Måbrink talar om smutsig verksamhet vill jag nog säga att man skall inte kasta sten när man sitter i glashus.

Herr Hernelius tyckte att jag var litet för lyrisk och berömande när det gällde den FNL-rörelse vi har. Jag hoppas att herr Hernelius lade märke till att jag sade att jag med FNL-rörelsen i det här fallet menar de tiotusentals ungdomar som jag har sett marschera då och då på Stockholms gator. Jag vet att de som individer har representerat moderata, liberala, kommunistiska och socialistiska åsikter. Det har varit i första hand ett skolungdomarnas starka engagemang mot kriget i Vietnam och det har varit en fredsrörelse.

Det var detta, inte ledningens försök att laborera med denna rörelse, som jag avsåg. Och jag slutade mina ord om FNL-rörelsen med att uttala

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. behandlingen
av de s. k. särskilt
vårdkrävande inom
mentalvården*

en förhoppning om att dessa ungdomar skall kunna motstå försöken från olika politiska krafterns sida att få denna utomordentliga fredsrörelse att i stället syssla med det som kanske har med våld att göra. Det är det jag är rädd för, och jag varnade dem. Jag är också övertygad om att medlemmarna i FNL-rörelsen kommer, om de förstår att det är detta som är på väg, att vända rörelsen ryggen.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det är Ni som sitter i glashus, Sven Andersson!

Till herr Hernelius: Jag instämmer i rekommendationen att läsa partiprogrammet. Gör det, herr Hernelius; läs hela partiprogrammet! Herr Hernelius tror på en del av partiprogrammet. Det andra tror han inte på. Vi tror på hela partiprogrammet.

Vad sedan den allmänna och lika rösträtten beträffar talade herr Hernelius inte så mycket om den, men det fanns en tid då antalet grisar var avgörande om man skulle ha rösträtt här i landet. Det var när högerpartiet satt i regeringen.

Vidare, herr Hernelius, talade jag om vad jag anser vara skumraskaffärer när det gäller säkerhetstjänsten. Det är exempelvis infiltrationen i politiska organisationer. Det trodde jag att herr Hernelius hörde och uppfattade.

Slutligen är det typiskt att när herrarna diskuterar IB-affären för ni undan diskussionen om den saken och kommer in på annat. Det är typiskt att göra så, när man känner att man inte har riktigt rent mjöl i påsen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. behandlingen av de s. k. särskilt vårdkrävande inom mentalvården

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Möllers (fp) den 28 mars framställda interpellation, nr 67, och anförde:

Herr talman! Herr Möller har ställt vissa frågor till mig om vården av s. k. särskilt vårdkrävande patienter inom mentalsjukvården.

De patienter som det här är fråga om utgörs i regel av personer som begått brott men som antingen på grund av mentala sjukdomstillstånd av domstol överlämnats till sluten psykiatrisk vård eller av samma skäl utan lagföring tagits in för sluten psykiatrisk vård. Endast en mindre del av dessa patienter bedöms vara så vårdkrävande att de måste placeras på särskilda vårdenheter. Under år 1972 överlämnade domstolarna ca 450 personer för sluten psykiatrisk vård. Av dessa placerades ca 350 personer på vanliga psykiatriska sjukhusenheter och ca 100 personer på specialenheter för särskilt vårdkrävande patienter.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att frågan om behandlingen av psykiskt avvikande lagöverträdare utreds av en parlamentarisk kommitté. Enligt direktiven skall kommittén allsidigt se över påföljderna och behandlingsmöjligheterna på detta område samt i samråd med åtalsrätts-

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. behandlingen
av de s. k. särskilt
vårdkrävande inom
mentalsvården*

kommittén överväga frågan om en vidgad användning av åtalsunderlåtelse vid brott som begåtts av psykiskt sjuka och därmed jämställda.

Huvudmannaskapet för den psykiatriska sjukvården, till vilken också här ifrågavarande patienter hör, åvilar landstingen och de landstingsfria kommunerna. Vården av dessa patienter är förenad med många problem, inte minst i det praktiska dagliga arbetet, men jag har fått den uppfattningen att huvudmännen är starkt intresserade av att så långt det är möjligt förbättra vårdförhållandena. En inte obetydlig förbättring har skett beträffande den materiella standarden, och planer föreligger på modernisering av vissa specialavdelningar. Ett uttryck för detta intresse är också det förslag som lagts fram av Landstingsförbundets regionvårds-kommitté om en särskild försöksverksamhet på detta område.

Självfallet är jag medveten om att åtskilligt återstår att göra för att förbättra vårdförhållandena för de särskilt vårdkrävande patienterna inom mentalsjukvården. Socialstyrelsen följer också utvecklingen på området och tar initiativ till förbättringar vid inspektionsresor ute i landet och vid kontakter med centrala och lokala organ.

Herr MÖLLER (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation, men denna gång är jag inte alls nöjd med svaret.

En sammanfattning av dagsläget ger det stora reportaget i Göteborgs-Posten den 18 mars, där det står följande: "Hur otroligt det än låter sitter i dagens sociala välfärds-Sverige ett stort antal människor inspärrade på mentalsjukhus på obestämd tid, trots att de inte kan betraktas som mentalt sjuka. Det rör sig om kriminella personer — mestadels tjuvar, bedragare och vanerymmare — som samhället inte kan föra till rätta genom fängelsestraff. 'Vårdtiden' är inte fastlagd. Perioder om 30—40 år är ingen ovanlighet. I humanitetens tecken kallar man dessa personer för 'särskilt vårdkrävande'. I praktiken innebär det att de inte får någon vård alls utan hålls inspärrade under rigorösa säkerhetsmått."

Men man behöver inte enbart gå till reportage för att få en bild av det skrämmande läget. Inom Landstingsförbundets regionsvårds-kommitté framlade den s. k. AÖV-gruppen i juni 1971 en preliminär PM "Med förslag till riktlinjer för försöksverksamhet rörande vården av särskilt vårdkrävande patienter". Det dokumentet kan inte anklagas för någon partiskhet, eftersom det är förankrat inom det delvis ansvariga Landstingsförbundet. Jag har nyss överlämnat ett exemplar till socialministern. Vi kan nu se vad det innehåller.

På s. 16 står det att undersökningar visar: "Det förelåg på avdelningarna för särskilt vårdkrävande en relativ personalbrist, vilken bl. a. haft till följd att mekaniska skyddsanordningar — lås, gallerfönster, murar och liknande — kommit att tillmätas stor betydelse. Denna relativa personalbrist, som är särskilt uttalad under kvällar och nätter, framtvingar på sina håll även inhumana rutiner bl. a. tidig inläsning kvällstid av patienten på rummen. — — — Det bör i detta sammanhang observeras, att tillgripande av inhumana metoder eventuellt kan medföra ökad farlighet."

På s. 17 säger kommittén: "Även sysselsättningen på fritid var som

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. behandlingen
av de s. k. särskilt
vårdkrävande inom
mentalvården*

regel otillräckligt tillgodosedd.”

Ser vi längre fram, på s. 31, heter det: ”Enligt vad arbetsgruppen kunnat konstatera vid sina studiebesök tycks nuvarande vårdmiljöer för de särskilt vårdkrävande patienterna i viss utsträckning snarare innebära en passiv förvaring än ett aktivt behandlingsprogram. Behandlingsmiljöernas utformning har präglats av en pessimistisk inställning, och säkerhets- och skyddsaspekterna har kommit i förgrunden.” Låt oss lyssna på detta igen: ”i viss utsträckning snarare innebära en passiv förvaring än ett aktivt behandlingsprogram”. -- Vilket avslöjande av den inhumanitet som visas vid dessa människors behandling är inte detta!

På s. 32 heter det: ”Som tidigare framhållits saknar patienterna känsla av egenvärde och självidentitet. Vårdmiljön får inte göra det värre för patienten i dessa avseenden och heller inte befordra infantilisering och passivitet.”

Ja, detta är nulläget. Vi vet också mycket mer genom de studier som utförts av psykologiska institutionen vid Stockholms universitet i en serie med överrubriken Särskilt vårdkrävande, del II av Helena Berg m. fl., Preliminär sammansättning av data om patienter vid vissa enheter, del IV av Helena Berg och Elisabeth Björkquist, Karsudden -- en institutionsbeskrivning, ger en rad fakta liksom del V av Thomas Jensfelt och Björn Resare, Fasta paviljongerna vid Sätters och Västerviks sjukhus. Det här är stenciler som givits ut åren 1970, 1971 respektive 1972.

I den senare utförliga rapporten står bl. a. under olika rubriker vad som sker med dessa s. k. särskilt vårdkrävande. Under rubriken Rollberövande heter det: ”En intagen hamnar definitionsmässigt i rollen som patient. -- -- Rollen som äkta man beskärs, vid besök övervakar personal att inga sexuella kontakter får förekomma.” Under rubriken Inskrivningsscen fortsätter man: ”Avklädning av individen både bokstavligt och bildligt. Vid inskrivningen visiteras den intagne, fråntas kläder och personliga tillhörigheter, badas rakas och klipps.” Under rubriken Förlust av ägodelar anföres: ”Möjligheter till egentlig förvaring på en hylla eller i ett skåp vid sängen saknas i regel.”

Herr socialminister! Sådant är läget. Men i svaret ges inget konkret besked om vad socialministern själv och regeringen anser bör göras. ”Socialstyrelsen följer också utvecklingen”, står det i svaret, och det hänvisas till att Landstingsförbundets regionvårdskommitté lagt fram förslag om egen försöksverksamhet. Ja, det låter sig sägas. Men till skillnad från AÖV-gruppen, som i sin PM direkt tar ställning, såsom jag redovisade i början av mitt anförande, för att flera förbättringar måste ske och nämner dessa samt förordar försöksverksamhet, vill socialministern för sin del inte ge något bestämt besked. Åtskilligt återstår att göra för att förbättra förhållandena -- det är allt som sägs.

Hänvisning sker i svaret också till den kommitté under justitiedepartementet som sysslar med påföljder för psykiskt avvikande lagöverträdare m. m., men denna kommitté behandlar ju bara en del av det område vi nu diskuterar.

Socialministern kunde ha sagt en hel del. Han kunde ha sagt att han vill ge socialstyrelsen i uttryckligt uppdrag att söka vidta den rad av smärre förändringar som inte alls hindras av utredningar -- förändringar i

bl. a. dagliga rutiner gällande kontakter, integritet och rättighet att ha med sig sina personliga tillhörigheter vilka har ett stort symbolvärde för de intagna. Vad som nu sker är uppenbart inhumant.

Varför sades inte detta?

Socialministern kunde också ha sagt att allmänt sett har man nu lärt att små avdelningar är att föredra, även om det kan erkännas att viss specialistvård är lättare att ordna på en stor anstalt. Men det får vi inte höra, utan allt är ett vänta-och-se. Låt mig framhålla att riksdagen när det gäller kriminalvården häromveckan fattade ett beslut som innebär att man gått över på linjen med små anstalter och avdelningar. Detta beslut fattades efter kriminalvårdsberedningens betänkande och en proposition av justitieministern om saken. Det gäller visserligen ett långsiktigt program, men själva inriktningen är klar i frågan om kriminalvården. Men om de s. k. särskilt vårdkrävande får vi inte höra någonting.

Och socialministern kunde slutligen ha sagt att det finns en del mycket svåra problem på detta område, såsom att det ibland är verkligt besvärligt att besätta läkartjänsterna. Och så kunde vi ha fått höra något om hur man kanske tänker angripa det problemet.

Herr talman! Därför vill jag nu konkret och återigen fråga socialministern för det första om han anser att åtskilligt av nuvarande regler och praxis på sjukhusen beträffande s. k. särskilt vårdkrävande behöver ändras, för det andra om han själv anser att en genomgripande och tillräcklig förbättring av förhållandena på kort sikt fordrar viss förstärkning och för det tredje om socialministern anser att en gradvis övergång till mindre enheter är ett mål för framtiden.

En sak skall vi också observera i sammanhanget, och den är av stor vikt. Den gäller huruvida intagningen på dessa institutioner är befogad.

En grund för intagning – en åtgärd som är så allvarlig och gäller på obestämd tid – är enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall att vederbörande ”till följd av sjukdomen är farlig för annans egendom eller annat av lagstiftningen skyddat intresse som icke avses under b)”, alltså icke är farlig för annans personliga säkerhet och fysiska eller psykiska hälsa eller för eget liv.

Vad betyder detta i klartext såsom regeln tillämpas i praktiken? Jo, att en hel del människor som är, med ett allmänhetens språkbruk, vanesmåttjuvar sätts in för förvaring i årtal och utan nämnvärd vård och under upprörande avpersonifierade former.

I pockettidningen R nr 1 för i år säger Gerdt Wretmark, professor i psykiatri i Linköping, följande: ”Jag tycker inte att dessa” – det gäller en viss del av ifrågavarande intagna – ”är psykiskt sjuka. Man säger att de medicinskt sett företer sådana avvikelser från det normala att de hör hemma inom psykiatrin. Jag har en känsla av att när en människa har vandrat tillräckligt länge mellan olika vårdinstitutioner så säger man till slut: ’Den här människan begår så många brott att han inte kan vara riktigt klok.’ Det kommer in sociala värderingar på något sätt i detta
- .”

Att det här torde vara fråga om åtskilliga hundra personer, som alltså har begått en rad tjuvnadsbrott och bedrägerier och som så att säga situationsmässigt ”behandlas” på det sätt som framgår bl. a. av statistiken på s. 20 i den datasammanställning av Helena Berg m. fl. som jag nyss

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. behandlingen
av de s. k. särskilt
vårdkrävande inom
mentalvården*

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. behandlingen
av de s. k. särskilt
vårdkrävande inom
mentalvården*

nämnde. Där har man gått igenom statistiken för Karsudden, Sundsvalls- och Växjöklinikerna, de fasta paviljongerna på Säter och Västervik samt i viss mån Rålambshov, Västra Marks och Salberga. Värt att notera i fråga om intagningen är också att för dem som intagits före 1967 behövde ingen indikation anges för intagningen!

En sista fråga, herr talman, till socialministern:

Anser socialministern att det på sikt behövs en personalförstärkning inom socialstyrelsen hos överinspektören för den psykiatriska sjukvården för att denne skall ha en faktisk möjlighet att utföra erforderliga uppgifter?

Jag frågar detta därför att det råder ett allvarligt läge nu. I en skrivelse inom socialstyrelsen av den 1 mars i fjol påtalades orimligheten i nuvarande läge för vuxenpsykiatrin när det gäller övervakningen. Det sägs där: "Dessa brister avser såväl en önskvärd intensitet i inspektionsverksamheten avseende den psykiatriska vårdorganisationens lagenliga och medicinska adekvata sätt att fungera som en vidareutveckling inom det psykiatriska vårdfältet. Ett fortlöpande höjande av kraven på vårdformens standard ur rättssäkerhets- och medicinskt-materiell synvinkel accentuerar ytterligare byråns eftersatta läge ur arbetskraftssynpunkt. F. n. krävs emellertid i första hand personalförstärkningar som tillåter byrån att motverka de mest framträdande bristerna i verksamheten."

Och man fortsätter: "Vad beträffar överinspektören måste denne frigöras från vissa ärendegrupper, så att inspektionsverksamheten kan fullgöras. I landet finns ett sextiototal psykiatriska sjukhus och psykiatriska kliniker vid lasarett samt ca 180 vårdhem för psykiskt sjuka, varav ca 100 är enskilda. Nuvarande resurser medger endast 20-tal inspektioner om året och måste i första hand begränsas till sådana som föranletts av enskilda händelser."

Herr socialminister, så här får det helt enkelt inte vara! Varje inspektionsverksamhet kan ha vissa brister – dem kan man diskutera – men det är obestridligt att utan nämnvärd inspektion blir felet på fältet lätt fler. Inspektioner som kommer någorlunda tätt verkar förebyggande, och vid varje konkret fall då inspektion sker och goda råd och upplysningar lämnas verkar de dessutom förbättrande. Jag vill därför fråga socialministern varför han inte deklarerar sin villighet att se över detta problem för att i varje fall på längre sikt åstadkomma en rimligt stor personaluppsättning.

Herr talman! Jag beklagar att detta anförande blev ganska långt, men svaret som gavs påminde alltför mycket om en schweizerost: det var mest hålen som syntes, och de behövde fyllas ut. För min del erkänner jag att det ibland är svårt att göra en avvägning mellan de intagnas önskemål och allmänhetens skydds krav, där sådana finns. Men nuvarande förhållanden är till stora delar en skamfläck, om det skall vara någon mening med den officiella beteckningen för de människor det här gäller, de s. k. särskilt vårdkrävande.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Vi måste hålla i minnet att flertalet av de patienter det här är fråga om har begått upprepade lagöverträdelser. Ekonomiska brott

är den dominerande brottstypen, men brott mot liv och hälsa är också vanliga – i inte så få fall upprepade sådana brott. En del patienter bedöms som mycket farliga och är därför i behov av särskilda säkerhetsåtgärder. Ur medicinsk synpunkt uppvisar patienterna olika psykiska sjukdomstillstånd. Vårdorganisationen på detta område omsluter därmed många komplicerade och svåra frågor.

Herr talman! Låt mig understryka att det självfallet är angeläget att vi steg för steg kan komma fram till sådana förbättringar i vårdorganisationen och vårdmetodikerna som är möjliga och lämpliga. På detta område liksom på många andra områden av sjukvården finns det åtskilligt som kan och bör förbättras. Framför allt är det angeläget att i ökad omfattning få till stånd rehabiliterande åtgärder i vidsträckt bemärkelse. I detta sammanhang är det förslag som lagts fram inom Landstingsförbundet om en försöksverksamhet på nu ifrågavarande område av särskilt intresse. Erfarenheterna av sådan försöksverksamhet kan bli av mycket stort värde för utformningen av den framtida vårdorganisationen.

Frågan om lämpliga vårdformer för de patienter som det här gäller berörs också av arbetet inom den parlamentariska kommitté som har i uppdrag att utreda frågan om påföljder för psykiskt avvikande lagöverträdare. Även detta utredningsarbete kan sålunda i framtiden komma att påverka vårdorganisationen för de särskilt vårdkrävande patienterna.

Svaret på de tre första frågorna i interpellationen innesluts i mitt interpellationssvar och i vad jag här nu har sagt. Här vill jag återigen fästa herr Möllers uppmärksamhet på att huvudmannaskapet för den psykiatriska vården, till vilken också de här ifrågavarande patienterna hör, åvilar landstingen och de landstingsfria kommunerna. Jag är övertygad om att huvudmannen på detta område med allvar och stor ambition försöker finna de adekvata och riktiga vårdformerna. Tillsättandet av arbetsgruppen är ett uttryck för detta. Arbetsgruppens utredning om försöksverksamheten är självfallet ett uttryck för viljan till insatser.

Vad beträffar den fjärde frågan ankommer det i första hand på socialstyrelsen att göra de prioriteringar som styrelsen anser lämpliga. Vi kan naturligtvis inte här i riksdagen diskutera interna organisationsfrågor inom socialstyrelsen – jag hade en känsla av att herr Möller ville göra det. Här åvilar det socialstyrelsen att göra prioriteringar.

Låt mig, herr talman, säga att de frågor som herr Möller har tagit upp är viktiga, men de är också svåra. Det gäller å ena sidan samhällets skyldighet att skydda den enskilde medborgaren och å andra sidan samhällets uppgift att ge dessa patienter en adekvat vård och en aktiv medicinsk och social rehabilitering.

Jag kan försäkra att jag för egen del liksom de ansvariga myndigheterna och de som deltar i det pågående utredningsarbetet är medvetna om de problem som här föreligger och behovet av fortsatta aktiva insatser på detta område.

Herr MÖLLER (fp):

Herr talman! Det är alldeles rätt som socialministern sade i början av sitt anförande att flertalet av dem som gäller för att vara särskilt vårdkrävande har begått upprepade lagöverträdelser, egendomsbrott och i

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. behandlingen
av de s. k. särskilt
vårdkrävande inom
mentalvården*

många fall övergrepp i fråga om liv och hälsa för annan.

Jag kan även instämma i slutpunkten i socialministerns replik, nämligen att det här finns mycket svåra problem. I mitt första inlägg sade jag också att det gäller att göra en avvägning, där jag erkänner de behov som finns på ömse håll. Men behandlingen av de intagna, inhumana rutiner och själva inspektionen måste ses över. Intagning bör inte ske av sådana som bara begått småtjuveri.

Jag vill ändå mycket varmt tacka socialministern för det senaste inlägget, för nu var det vida mer aktiva tag. Socialministerns egen och därmed givetvis regeringens uppfattning kom fram på en rad andra punkter på ett sätt som inte var fallet i de tidigare hänvisningarna till pågående utredningar och projekt.

För min del tycker jag ofta, när det gäller andra riksdagskolleger, att det är roligt om de får ett litet fylligare svar. Man bör inte i syfte att spara tid göra ett interpellationssvar en halv eller en sida för kort. Sådant kan tvärtom förlänga debatten, då interpellanten vill ha den nödvändiga utfyllnaden.

Jag tar fasta på vad socialministern sade om att trots att detta är komplicerade frågor skall mycket göras på sikt på en del punkter, bl. a. när det gäller rehabiliteringen. Vidare skulle det som Landstingsförbundet kunde komma fram med vara av betydande intresse.

Men jag vill hålla fast vid två punkter och be om ett besked. Det gäller för det första rutinerna vid bl. a. intagningen. I ett av de dokument jag åberopade i mitt tidigare anförande, del IV om de särskilt vårdkrävande som psykologiska institutionen vid Stockholms universitet har gjort, talas det om stripping av patienter när de tas in. De tas ifrån varje sak, varje klädesplagg, sin enda kam osv. Det innebär ändå mycket av inhumanitet som är olämpligt, både därför att det skadar den intagne vid tillfället och därför att det försämrar en långsiktig återanpassning.

AÖV-gruppen anför på s. 51 i sin promemoria – om jag får nämna det för sista gången – hur man kan förbättra vårdmiljön: ”Avsikten är således att patienten på sjukhuset skall få behålla en ’egen vrå’ som han bör få möjlighet att ge en personlig prägel. Patienterna bör även få använda sina egna kläder. Om de saknar egna kläder eller av annan anledning vill ha sjukhuskläder, bör dessa inte ha prägel av uniform utan vara trivsamma, praktiska och angenäma att bära. Patientens behov av att vara individ bör alltså även i sjukhusmiljön beaktas och uppmuntras.”

Särskilt som det kan vara fråga om både 10 och 20 år som de intagna får vara på anstalten är detta enligt min mening självklara åtgärder som man borde kunna säga ja till direkt och inte bara uppskjuta i avvaktan på viss försöksverksamhet. De skulle vara av stort värde för de intagna och för den allmänna synen på dessa frågor och för de människor det gäller på andra sjukhus och anstalter där försöksverksamhet inte kommer att äga rum under de närmaste åren.

Den andra punkten där jag likaledes vill efterhöra socialministerns mer preciserade inställning gäller inspektionerna från socialstyrelsen.

Socialstyrelsen är ett ämbetsverk – som alla vet, inte minst socialministern – som har en rad ökande och viktiga uppgifter i samhället.

Om man då säger att det må vara socialstyrelsens sak att omfördela

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. behandlingen
av de s. k. särskilt
vårdkrävande inom
mentalvården*

eller prioritera exempelvis den här inspektionsverksamheten som enligt vad jag läste upp ur ett officiellt dokument inom socialstyrelsen är så svältfödd, då har man inte träffat själva kärnpunkten, nämligen att när det inte finns mycket som det går att omprioritera emellan kan det behövas en resursförstärkning, direkt inriktad och nettomässig, för socialstyrelsen att användas just på detta område. Jag vill fråga: Delar inte socialministern ändå den uppfattningen att detta på litet sikt behövs, när vi märker hur få inspektioner som sker och hur många sjukhus och avdelningar det är fråga om, och när man t. o. m. inom socialstyrelsen säger att man numera i stort sett kan rycka ut bara där det finns konkreta fall som man blivit uppmärksammas på? Det är inte en riktig inspektionsverksamhet man då har.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill med anledning av herr Möllers senaste inlägg säga att det som på sikt har mycket stort intresse och värde är den försöksverksamhet som den arbetsgrupp som har utrett dessa frågor på landstingssidan nu initierar. Låt mig med några ord beröra inriktningen av denna försöksverksamhet.

Gruppen föreslår en försöksverksamhet inom den psykiatriska sjukvårdens ram vid två eller tre psykiatriska sjukhus. För en vårdorganisation för ca 60 patienter beräknas ett upptagningsområde på i genomsnitt ca 300 000 invånare. Försöksverksamheten är principiellt inriktad på följande väsentliga och centrala punkter:

- 1) geografisk närhet till patientens naturliga hemort och sociala miljö,
- 2) den lilla gruppens princip, vilket möjliggör en differentiering av patienterna och en intensiv vård och behandling,
- 3) förändring av vårdmiljön till ökat medinflytande och medansvar för patienter och personal tillsammans,
- 4) kontinuitet i behandlingen. Vid förflyttningar mellan försöksverksamhetens olika vårdformer bör läkares, psykologs och kurators vårdansvar följa patienten,
- 5) samordning av medicinska och sociala åtgärder, dvs. att på olika sätt bearbeta och försöka förbättra de totala förutsättningarna för en återanpassning i samhället, bl. a. genom att representanter för olika väsentliga funktioner inom samhället på ett tidigt stadium i samråd med patienten gör upp ett lämpligt behandlings- och rehabiliteringsprogram,
- 6) en fungerande eftervård, som självfallet är av mycket stor betydelse. Den bör i första hand bedrivas från vårdenheten.

Jag tycker, herr Möller, att när den ansvarige huvudmannen initierar en sådan försöksverksamhet är det i hög grad värt att notera. Självfallet ställer jag mig bakom den. Det är en strävan till förnyelse och förändring av ett stort och svårt område.

Slutligen, herr talman, är den inspektionsverksamhet som socialstyrelsen bedriver på området betydelsefull och viktig. Jag trodde inte att jag behövde stryka under det i den här debatten.

När det gäller detta område, liksom många andra områden inom ett verk – i det här fallet socialstyrelsen – är förstärkningsfrågor etc. självfallet prioriteringsfrågor men också budgetfrågor, och herr Möller vet

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. landstingens
kostnader för
ambulans-
transporter*

att man näppeligen konkret kan diskutera sådana frågor i riksdagen. De får prövas i särskild ordning.

Herr MÖLLER (fp):

Herr talman! Vi kan givetvis inte nu ta upp de här frågorna konkret eller inför t. ex. just nästa budgetår. Men jag hade hoppats på att få höra inställningen på litet sikt om en utbyggnad på den här punkten. Men nu när socialministern har förklarat att inspektion i och för sig är viktig, får man väl ta fasta på det.

Jag har bara en önskan att framföra till socialministern. När man med intresse följer den här försöksverksamheten inom inte minst Landstingsförbundet, och det förekommer samtal från socialdepartementets sida med socialstyrelsen och Landstingsförbundet i dessa frågor, så betona då hur inhumana de nuvarande formerna är på anstalterna. Det är sådant som snabbt borde kunna ändras vid en rad anstalter över hela fältet och inte bara försöksvis på några få håll.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. landstingens kostnader för ambulanstransporter

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Petterssons* i Kvänum (c) den 3 april framställda interpellation, nr 70, och anförde:

Herr talman! Herr *Pettersson* i Kvänum har frågat om jag är villig medverka till en snabb och för landstingen acceptabel lösning av frågan om ersättning till landstingen för kostnader för ambulanstransporter.

Enligt lagen om allmän försäkring kan allmän försäkringskassa träffa överenskommelse med landstingskommun om skälig gottgörelse för ambulanstransporter som är ersättningsberättigade inom sjukförsäkringen. Sådan överenskommelse skall för att bli gällande fastställas av riksförsäkringsverket.

Flertalet av de överenskommelser om ersättningshelopp vid ambulanstransporter som gällt sedan år 1967 bygger på en rekommendation från riksförsäkringsverket och Landstingsförbundet. Överläggningar angående nya grunder för ersättning från sjukförsäkringen pågår och det är min förhoppning att dessa snart skall leda till en lösning av frågan.

Herr *PETTERSSON* i Kvänum (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr socialministern för svaret på min interpellation. Av det relativt korta svaret framgår att socialministern är väl förtrogen med bakgrunden till interpellationen. Socialministern erinrar i svaret om att överläggningar angående nya grunder för ersättning från sjukförsäkringen pågår och uttrycker också en förhoppning om att man skall kunna lösa frågan inom en snar framtid. Skulle man säga sanningen i det här sammanhanget, har ju förhandlingar pågått i två och ett halvt år. Dessa förhandlingar började i november 1970 och många sjukvårdshuvudmän är rätt förvånade över att man kan ha en sådan

utsträckt förhandlingstid.

Nu är det ju så att allmän försäkringskassa enligt lagen om allmän försäkring 7 § tredje stycket inte äger rätt att utan fastställelse av riksförsäkringsverket träffa avtal om ersättning till kommun, landstingskommun eller transportföretag som åtar sig att ombesörja sjuktransporter. Riksförsäkringsverket skall också fastställa den taxa eller den avgift som skall uttagas av den försäkrade. Man underhandlade om grunderna för det ersättningsystem som finns för dessa sjuktransporter år 1966 och man bedömde då som rimligt att 40 procent av kostnaderna i Jämtland, 3 kronor/km, skulle utgöra ett riktmärke för ersättning. Det är säkerligen mycket välbekant för socialministern att den kostnadsutveckling som vi har på skilda områden inte minst har träffat kostnaderna för transporter. Det är många sjukvårdshuvudmän i dag som har kostnader som ligger i närheten av 8 kronor per körd km. Då kan man säga att det är sjukvårdshuvudmännens sak att tillse att kostnaderna hålls på en annan nivå. Men här är det faktiskt fråga om en utveckling där sjukvårdshuvudmännen haft väldigt små möjligheter att påverka kostnaderna. Vi har förkortningen av arbetstiden, som inte minst för ambulanspersonalen har minskats till en enligt min mening rimlig omfattning. Den låg 1966 på 73 veckoarbetstimmar, vilket får bedömas som mycket högt. Man har vidare infört dubbelbemanning i ambulanserna och det får väl anses vara riktigt ur säkerhetssynpunkt. Det är alltså en allmän kvalitetsförhöjning på transporter som har skett under denna period.

Jag tycker det är fel att tolerera denna enorma tröghet och att försätta sjukvårdshuvudmännen i en sådan här situation. Vi vet att flera av sjukvårdshuvudmännen har låtit höra av sig till Landstingsförbundet. Men inte nog med det utan de har också vänt sig till socialdepartementet och t. o. m. till kommunikationsdepartementet. Detta får vi ta som ett symptom på att det råder en allmän missbelåtenhet med att man inte har kunnat få en rimligare ersättning.

Jag tackar statsrådet för svaret som jag i varje fall uppfattar så att statsrådet är införstådd med det olämpliga i att hantera en fråga på detta sätt. Sjukvårdshuvudmännens svårigheter i dag går ut över annan verksamhet. Erfarenheten säger mig att ett vanligt landsting, om det skulle ha rimlig ersättning, faktiskt borde få ytterligare en eller två miljoner i anslag. Vad går detta ut över? Jo det går ut över sådana angelägna områden där jag vet att socialministern är mycket intresserad av att det blir förbättringar. Det är den öppna vården och det är långtidssjukvården. Men framför allt är det kanske de nya aktiviteterna som blir lidande. Inte minst i denna kammare har många uttalanden gjorts för en utbyggnad av hälsovården. Det blir svårigheter att prioritera de här nya aktiviteterna i ett hårt och besvärligt budgetläge, vilket många sjukvårdshuvudmän nu befinner sig i.

Jag väddar alltså till socialministern att försöka på sitt sätt medverka till att sjukvårdshuvudmännen får en rimligare ersättning för sjuktransporterna.

Jag tackar än en gång för svaret.

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. landstingens
kostnader för
ambulans-
transporter*

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Pettersson i Kvänum nämnde att under relativt lång tid förhandlingar förts mellan riksförsäkringsverket och Landstingsförbundet. Verket har nu fört upp frågan till departementet. Jag vill bara stryka under att frågan nu är föremål för överläggningar mellan socialdepartementet, Landstingsförbundet och riksförsäkringsverket. Jag räknar med att det skall vara möjligt att relativt snart komma fram till en lämplig lösning av en som jag mycket väl vet angelägen fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om åtgärder för rening av vattnet i Idefjorden

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Gustafssons* i Uddevalla (s) den 28 mars framställda interpellation, nr 65, och anförde:

Herr talman! Herr Gustafsson i Uddevalla har frågat mig om jag är beredd att vidta ytterligare åtgärder för rening av vattnet i Idefjorden.

Som bekant tillsatte regeringen 1969 en delegation för att förhandla med Norge i ämnet. De svensk-norska förhandlingarna är ännu inte avslutade. Den norske utrikesministern har i stortinget den 28 mars i år framhållit att man också på norsk sida anser det viktigt att förorenings-situationen snabbt bringas under kontroll. Hänsynen till befolkningen i Idefjordsområdet och till grannstaten Sverige gör det enligt honom önskvärt att finna en lösning som tillgodoser intressen på båda sidor av gränsen. När det gäller ett eventuellt norskt statligt engagemang bekräftade han på direkt fråga att Idefjorden som en svensk-norsk gränsvik kommer att betraktas som ett särfall.

Jag ser uttalandet som en vändpunkt i förhandlingarna. Kanske kan vi äntligen få ett stopp på föroreningarna och så småningom en ren Idefjord. Jag är enig med interpellanten om att en lösning nu måste komma till stånd. Den får inte skjutas ytterligare på framtiden med de konsekvenser ett sådant uppskov kan få för norra Bohuslän. Genom miljöskyddslagen och statsbidrag till miljövårdande åtgärder har vi på svensk sida vidtagit alla åtgärder för att förhindra föroreningar. Jag räknar nu med att de åtgärder den norske utrikesministern ställt i utsikt skall leda till en snar och tillfredsställande förbättring av situationen i Idefjorden.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr jordbruksministern för det positiva svaret på min interpellation.

Frågan om förstörelsen av Idefjorden är inte ny. Utsläpp av föroreningar har pågått under flera decennier. Men det har ökat i sådan grad att fjorden i dag är i det närmaste död. Sedan flera år går det inte att bada i fjorden. Fisken dör, även laxen när den måste passera fjorden i vandrigen mellan Bullarensjöarna och havet.

För närvarande släpper Saugbruksforeningens pappersmassaindustri i

Halden ut per år 10 000 ton fasta organiska och 4 300 ton fasta oorganiska partiklar. Dessutom tillkommer kloak- och avloppsvatten från Haldens kommun. Detta senare är emellertid obetydligt i jämförelse med utsläppen från industrin. Kommunen har en plan färdig för rening av sitt avloppsvatten. Men man vill avvakta åtgärder från industrin innan kommunen fullföljer sina planer.

Utsläppen från industrin tenderar dess värre inte att minska. Tvärtom har Saugbruksforeningen planer på en avsevärd ökning av sin produktion. Detta leder givetvis till en ökning av utsläppen.

Opinionen bland befolkningen kring Idefjorden på båda sidor om gränsen är mycket stark. Socialdemokratiska partidistriktet i Bohuslän har, liksom arbeiderpartiet i Östfold, i offentliga uttalanden krävt åtgärder för fjordens rening. Liknande synpunkter har också framförts av ett gränsregionsutskott, som består av representanter för Östfold fylke liksom länsstyrelsen i Göteborg, landstinget och kommunerna i Tanum och Strömstad. I detta utskott är för övrigt landshövding Erik Huss ordförande.

Självklart har opinionen förstärkts under den senaste tiden. Planer fanns att etablera ett värmekraftverk vid Hogdal intill Idefjorden. Norska regeringen har till svenska regeringen uttalat sig mot en sådan lokalisering.

Svenska regeringen och riksdagen har i detta hänseende beaktat de norska intressena. Området har i riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen förklarats som s. k. bevarandeområde, där inga miljöstörande industrier får lokaliseras.

Om det skall bli meningsfullt med denna planering bör givetvis föroreningarna elimineras så snart som möjligt. Detta är nödvändigt om området skall kunna utnyttjas för bl. a. bad och andra fritidsaktiviteter.

Jag är väl medveten om att det är de norska myndigheterna som har huvudansvaret i denna fråga. Det är också norrmännen på det klara med.

Mig veterligt föreligger inga administrativa eller tekniska problem som hindrar frågans behandling. Svårigheterna ligger på det ekonomiska planet.

Det finns olika tekniska alternativ att välja emellan för att lösa industrins föroreningsproblem. Men för att resultatet skall bli godtagbart beräknas investeringarna till bortåt 100 miljoner norska kronor.

Den ifrågakrävande industrin i Halden säger sig inte vilja bestrida en så kostnadskrävande investering med mindre än att staten hjälper till.

Norska regeringen har i dagarna lagt fram en proposition i stortinget om statsstöd till vattenförsörjning och föroreningsbegränsande åtgärder. Den tar upp principerna för sådant statligt stöd. Men den anvisar inga medel, och det är givetvis en svaghet. Regeringen säger att frågan om statsstödet storlek får tas upp i samband med den årliga budgetbehandlingen. Av propositionen framgår också att omfattningen av det föreslagna statsstödet beräknas bli rätt begränsad och att det kommer att utgå efter en mycket restriktiv prövning.

Eftersom behovet av reningsanläggningar i Norge är mycket stort måste prioriteringen av reningsobjekt bli av mycket stor betydelse. En ljuspunkt i detta avseende är det svar den norske utrikesministern Vårvik

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

*Om åtgärder för
rening av vattnet
i Idefjorden*

Fredagen den
18 maj 1973

*Om åtgärder för
rening av vattnet
i Idefjorden*

... vilket också statsrådet Bengtsson har framhållit i sitt interpellationssvar – lämnade stortingsman Arvid Johanson den 28 mars i år, då han förklarade att Idefjorden bör betraktas som ett särfall med hänsyn till sin karaktär av gränfsjord.

Jag tror att föroreningsproblemet i Idefjorden kan lösas inom en relativt nära framtid, om Idefjorden får en hög prioritering av de intressenter som har att svara för finansieringen, dvs. norska staten och den berörda industrin. I detta hänseende bör en ytterligare personlig insats av jordbruksministern vara av utomordentligt värde.

Det positiva svaret på min interpellation tolkar jag som ett uttryck för att jordbruksministern är beredd att göra en sådan insats.

Herr MATTSSON i Skee (c):

Herr talman! De problem som föroeningen av Idefjorden har skapat för fisket liksom för möjligheterna att utnyttja fjorden för friluftsliv och den svenska sidan för fritidsverksamhet av olika slag – för vilket den skulle vara synnerligen lämpad – är någonting som myndigheterna i förutvarande Vette kommun, nu uppgången i Strömstads kommun, har sysslat med under ett par årtionden. Alltifrån sammanläggningen i början av 1950-talet har frågan varit föremål för upprepade insatser av de kommunala myndigheterna, framför allt kontakter med motsvarande myndigheter i Halden och påtryckningar hos länsstyrelsen i vårt län för att försöka få någon förbättring av förhållandena till stånd. Slutligen har också framställningar gjorts hos regeringen om att man på högsta nivå skulle ta upp överläggningar för att komma till rätta med missförhållandena.

När en sådan här fråga aktualiseras första gången kanske man inte har någon framgång. När vi hade fört upp den på regeringsnivå fick vi tyvärr bara ett svar, där man talade om vilka undersökningar som hade utförts och utfördes av framför allt de norska myndigheterna, men man ansåg inte någon åtgärd från de svenska myndigheternas sida nödvändig.

Frågan har sedan varit föremål för olika aktiviteter här i riksdagen. Jag fick i november 1971 svar på en interpellation av jordbruksminister Bengtsson. Han konstaterade då att några formella möjligheter för svenska myndigheter att utöva påtryckningar inte fanns. Detta var väl ett konstaterande av faktum, men vad som eftersträvades var att på olika sätt genom den kommitté som funnits mellan svenska och norska myndigheter försöka på något sätt föra frågan framåt och få de norska myndigheterna att förstå angelägenheten av att en förbättring kom till stånd.

Jag har därför varit mycket intresserad av det svar som jordbruksminister Bengtsson lämnat till herr Gustafsson i Uddevalla på hans interpellation om föroreningsproblemen i Idefjorden.

I år är svaret mera positivt. Jordbruksministern konstaterar att man fått en "öppning" på frågan genom den deklaration som gjorts av den norske utrikesministern. Jordbruksministern uttalar klart att det nu är nödvändigt att vidta åtgärder för att få en rening av Idefjorden till stånd. Dessa uttalanden är synnerligen värdefulla för oss som kommer från dessa områden och som tycker att det är fel att ett så fint område skall få

fortsätta att förstöras på sätt som skett.

Precis som Gunnar Gustafsson redan sagt har Strömstad behandlats som ett för friluftslivet och naturen synnerligen värdefullt område i riksplanesammanhang. Vi har i den planeringen tagit hänsyn till den norska utvecklingens intressen. Jag tycker därför att det är motiverat att vi ställer anspråk på att man även från norsk sida vidtar åtgärder för att avhjälpa den förstörelse som skett av Idefjorden. Det är riktigt som jordbruksministern konstaterar i sitt svar att vi från svensk sida satsat på rening av de utsläpp som finns. Reningsanläggningar har beslutats och faktiskt också färdigställts liksom även saneringsledningarna inom Strömstads kommun för över 6 miljoner kronor under det senaste budgetåret, till vilket vi fått mycket goda statsbidrag. Detta gör att vi kan hävda att vår kommun inte åstadkommer några föroreningar, naturligtvis inte i Idefjorden, men inte heller på det kustområde som utgör fortsättningen av Ide- och Singlefjordarna.

Det är här fråga om stora ekonomiska åtaganden som vi gjort från kommunalt håll, men som jag nämnde med mycket starkt stöd av statsbidrag. Vi anser därför att åtgärder även borde kunna sättas in på den norska sidan för att man skall komma till rätta med föroreningarna.

Även i år har motioner väckts till riksdagen men arbetsbelastningen har medfört att jordbruksutskottet uppskjutit dem till hösten. Under sommaren har utskottet möjligheter att under en resa på Västkusten titta på bl. a. det problem som föroreningarna i Idefjorden utgör. Under de 20 år som gått sedan kommunsammanläggningen i början på 1950-talet har vi nu lyckats fästa mycket stor uppmärksamhet på detta problem. Som jag redan en gång tidigare gjort vill jag uttrycka den förhoppningen att den klara deklaration som jordbruksministern gör om angelägenheten av att åtgärder nu vidtas skall möjliggöra för oss att på olika sätt få till stånd sådana åtgärder.

Jag skulle vilja sammanfatta med att säga att vi lokalt känt av problemet under mycket lång tid. Vi har försökt vinna myndigheternas förståelse för att åtgärder måste vidtas. Vi har, som Gunnar Gustafsson uttryckte det, klart för oss att detta betyder ekonomiska svårigheter både för berörda kommuner på norska sidan och för företagen, eftersom man inte kalkylerat med det från början. Vi är också helt på det klara med att våra möjligheter att få uppleva att den här fjordens vatten förbättras är mycket beroende av att centrala svenska myndigheter – precis som här har uttalats av jordbruksministern – kan påverka de norska myndigheterna att sätta de planer som faktiskt finns i verket. Då kan man nå upp till det mål som jordbruksministern angav: en ren Idefjord.

Fru JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vill helt instämma i de synpunkter som herr Gustafsson i Uddevalla framfört angående den otålighet som människor i norra Bohuslän känner inför problemet Idefjorden. Denna opinion har blivit mera orolig, eftersom föroreningarna tenderar att sprida sig till vattnen utanför Idefjorden.

Under sommaren 1972 kunde man märka hur den klart kristallgröna färgen på vattnet vid Sydkoster och långt inne i Dynekilen förvandlats till

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

*Om åtgärder för
rening av vattnet
i Idefjorden*

Fredagen den
18 maj 1973

*Om åtgärder för
rening av vattnet
i Idefjorden*

en smutsbrun och ogenomskinlig färg.

Naturligtvis är befolkningen orolig för detta. Strömstads kommun har – som ju också herr Mattsson i Skee påpekat – lagt ner stora kostnader på fritidsanläggningar. Dessutom drabbar det de tusentals människor från andra delar av landet som söker sig dit för att få njuta av salta bad, fiske och annat.

Det är möjligt att denna förorening även kommer från annat håll än Idefjorden. Stora utsläpp av föroreningar kommer också från pappersmasseindustrier vid Glommen, som mynnar ut i Oslofjorden. Men detta förringar ju inte problematiken i Idefjorden.

I Idefjorden har i vinter också dumpats ganska ansevära mängder av muddermassor från muddringar som gjorts vid fabriksutsläppen i Tista älv. Enligt överenskommelse mellan norska och svenska regeringarna skall samråd ske i sådana fall. Av jordbruksministerns interpellationssvar drar jag den slutsatsen, att något sådant samråd inte skett. Jag finner det anmärkningsvärt med hänsyn till de skadeverkningar en sådan mudderdumpning för med sig. Det är tillfredsställande att regeringen begärt att samråd skall ske i fortsättningen, och man får hoppas att sådana dumpningar därmed alltså kommer att så småningom upphöra.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Jag beklagar att herr Åberg inte är här -- dagens överläggningar har dragit ut så långt på tiden att han har tvingats resa härifrån.

När jag läste herr statsrådets svar fann jag att herr statsrådet hänvisar till den delegation som förhandlar med Norge i det här ärendet. 1968 väcktes ju i andra kammaren en motion, i vilken begärdes att Kungl. Maj:t skulle uppta förhandlingar med Norge för att förhindra vattenföroreningar inte bara i Idefjorden utan även i norra Bohuslän i övrigt. Det påpekades i motionen att föroreningarna kom från norskt håll. Motionen behandlades av allmänna beredningsutskottet och bifölls sedan av riksdagen. Såvitt jag förstår har förhandlingarna nu skötts av denna delegation som tillsattes med anledning av motionen.

Det är ju meningslöst att på ena sidan av en fjord eller ett annat vatten satsa på att hålla vattnet rent om man på den andra sidan inte har någon som helst rening. I Sverige har vi ju under många år inte minst genom en omfattande lagstiftning – som statsrådet redovisade i interpellationssvaret – gjort verkliga ansträngningar för att bevara bl. a. norra Bohuslän med utgångspunkt i att detta område har ett unikt värde. Då är det i högsta grad önskvärt att man inte från annat land släpper ut föroreningar som förstör det mycket omfattande arbete som utförts på den svenska sidan. Jag antecknar därför med tacksamhet att statsrådet tydligen drar den slutsatsen att det nu finns möjligheter att hitta en lösning. Enligt min uppfattning är läget nu sådant att svenska myndigheter har en mycket stark position i de fortsatta förhandlingarna, och efter att ha läst interpellationssvaret har jag också blivit övertygad om att statsrådet är beredd att utnyttja de möjligheter som finns för att klara föreliggande problem.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Varken interpellanten eller övriga som deltagit i denna debatt har ju deklarerat någon från interpellationssvaret avvikande mening, men jag vill ändå kommentera denna fråga med några ord. Även om interpellationen så att säga rör ett enskilt ärende är den nämligen ändå av utomordentligt stor principiell betydelse och av mycket stort intresse.

Man kan säga att i botten på detta ärende ligger frågan vilka möjligheter ett land har att påverka sådan miljöförstörrelse i ett grannland som får direkta följder på det första landets miljö. Detta var en av de frågor som diskuterades allra livligast på FN:s miljökonferens förra sommaren, och i den deklaration om den mänskliga miljön som konferensen slutligt stannade för sades det att länderna givetvis har suverän rättighet att utnyttja sina egna naturtillgångar i enlighet med landets egen miljöpolitik, men – och det är mycket viktigt – landet har också ansvaret för att verksamheten inte förorsakar skada på andra länders miljö. Detta innebär med andra ord att man i ett land skall känna samma ansvar för de följder som en miljöförstörande verksamhet kan vålla på andra sidan nationsgränsen som man känner inför det egna landets invånare. Och det kan ju vara så att invånarna i ett grannland får större obehag av den miljöförstörande verksamheten än det egna landet får. Vatten- och vindförhållanden kan ju vara sådana. Idefjorden är just ett sådant exempel. Därför är det en mycket viktig princip att hänsynstagan- det inte får upphöra vid nationsgränserna.

Likaså har man i Nordiska rådets miljöskyddskonvention, som nu håller på att utarbetas och snart torde kunna antas – jag hoppas att man kan göra det nästa år – slagit fast att vid prövning av tillåtligheten av miljöskadlig verksamhet skall störning som sådan verksamhet medför eller kan medföra i annan fördragsslutande stat likställas med störning i det egna landet. Det är en mycket viktig sak. Den konventionen har vi ännu inte, men det är heller inte alldeles nödvändigt att vänta på den, innan vi klarar upp denna konkreta fråga.

Som redan framhållits av såväl herr Gustafsson i Uddevalla som herr Mattsson i Skee och fru Johansson har vi från svensk sida gjort vad på oss ankommer för att klara detta problem, inte bara vid det vatten som det här är fråga om utan över huvud taget. Vi har här i landet en sträng miljöskyddslagstiftning, som också tillämpats på de äldre industrierna, och om vi inte samtidigt haft möjligheter att lämna statsbidrag till de gamla företagen hade vi säkert fått lägga ner även betydande företag. Vi har valt den väg som norrmännen nu är inne på, nämligen att se till att de åtgärder statsmakterna förordar också kan genomföras med statsbidrag. När jag 1971 svarade på den här frågan om Idefjorden kunde jag berätta att en kommitté i Norge hade utarbetat ett förslag till åtgärder. Nu har det gått så pass långt att den norska regeringen har lagt fram ett förslag som i princip går ut på att företag skall få lån på gynnsamma villkor. Till sådana företag som är av stor betydelse och som måste vidta åtgärder kan man emellertid lämna statsbidrag. Säsom herr Gustafsson i Uddevalla påpekat har den norske utrikesministern i stortinget sagt att det företag som ligger vid Idefjorden är av den beskaffenheten att det

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

*Om åtgärder för
rening av vattnet
i Idefjorden*

Fredagen den
18 maj 1973

*Om åtgärder för
rening av vattnet
i Idefjorden*

rimligtvis bör räknas till de kategorier som får statsbidrag.

Det är riktigt att den muddring som fru Johansson påtalade har förekommit. Vi har reagerat på den punkten, och det norska utrikesdepartementet har beklagat det inträffade. Sådant får självfallet inte ske, utan när arbetet nu skall gå vidare och man eventuellt skall utföra ytterligare dumpning kommer ansökan därom att underställas svenska myndigheter – den saken är nu alldeles klar.

Jag är alltså på den här punkten nu optimistisk, och jag bygger min optimism på de uttalanden som gjorts från norsk sida. Vid de kontakter vi har med miljöministeriet i Norge har jag givetvis redan påpekat hur allvarligt vi ser på den här frågan. Skulle nu min optimism vara förhastad är jag självfallet beredd att för våra norska vänner omtala hur allvarligt vi ser på problemet. Men jag tror inte att vi skall behöva det. Med det beslut som stortinget kommer att fatta tror jag att man kommer att kunna klara den här frågan som ett av de första miljöproblemen på den sidan.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Som motionär i den här frågan hälsar jag jordbruksministerns svar med största tillfredsställelse. Vi motionärer kräver i vår motion åtgärder för att komma till rätta med föroreningarna i Idefjorden. Motionen ligger för närvarande i jordbruksutskottet och skall behandlas först till hösten.

Fru Johansson nämnde att norra Bohuslän har stor betydelse för många människor som tillbringar större delen av året på andra platser i Sverige. Jag hör också till dem som tillbringar somrarna sedan 25 år tillbaka i norra Bohuslän. Det skrämmande, som man har kunnat konstatera nu, är att den nedsmutsning vi förut har talat om har gått med en enorm hastighet. Den har ackumulerats de senaste två-tre åren. I Dynekilen, där jag bor, har man alltså kunnat konstatera hur sjögräset har fått en helt annan utbredning än tidigare och hur vattnet – som förut alltid blev rent och klart under slutet av juli och i augusti när industrierna i Halden hade slagit igen – numera har samma pilsnerbruna färg hela året om. Om man med båt kommer söderifrån möter man i södra Kosterfjorden det bruna vattnet norrifrån, precis som en vägg!

Vid gränsen mellan Idefjorden och Dynekilen kan man också numera fånga sötvattensfisk, vilket inte brukar vara en vanlig fångst på Västkusten. Jag hälsar därför det svar som herr jordbruksministern har gett med största tillfredsställelse, och jag litar också på hans försäkran i avslutningen av anförandet att han – om det inte händer någonting från Norges sida – kommer att fortsätta att trycka på för att vi skall få en lösning av det här problemet.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Lothigius' (m) den 5 april framställda interpellation, nr 73, och anförde:

Herr talman! Herr Lothigius har frågat om jag är beredd att vidta åtgärder så att i framtiden beslutade reformer som t. ex. bilregisterreformen i praktiken kan genomföras utan alltför stora svårigheter och besvär för bilägarna.

Som jag tidigare framhållit här i riksdagen är övergången till det nya bilregistreringssystemet en stor uppgift som krävt lösandet av komplicerade frågor. Min bedömning är att övergången gått bra även om självfallet vissa problem uppstått. I icke ringa utsträckning har dessa orsakats av att vissa fordonsägare ej fullgjort föreskriven uppgiftsskyldighet eller att de på annat sätt underlåtit att lämna olika uppgifter som behövts för de maskinella rutinerna. Fel och förseningar har också orsakats av brister i de tidigare manuellt förda registren. Att misstag sker torde vara oundvikligt, och sådana förekom som bekant även inom det tidigare registreringssystemet. Redan nu kan man emellertid säga att det nya bilregistret fungerar bättre än det gamla manuella systemet.

För registrering av ett fordon åtgår nu i genomsnitt 3–5 dagar, dvs. det är den tid som förflyter från det fullständiga handlingar ingivits till länsstyrelsen och till dess fordonsägaren erhållit registreringsbevis och registreringsskyltar. Tidigare under omlägningsarbetet var expeditionstiderna i vissa fall längre, men rutinerna har fortlöpande förbättrats och snabbats upp.

Herr Lothigius nämner särskilt att de nya registreringsskyltarna ibland sänds till den tidigare ägaren. Herr Lothigius torde syfta på de registreringsskyltar som i samband med omläggningen distribueras för äldre fordon. Anledningen till att dessa skyltar ibland sänds till den tidigare ägaren av fordonet är *antingen* att såväl denne som den nye ägaren underlåtit att anmäla äganderättsövergången till registret *eller* att ägarbytet skett efter det att uppgifterna för tillverkningen av de nya skyltarna tagits ur registret. Skyltarna sänds i rekommenderad försändelse. På den avi som adressaten erhåller anges att försändelsen innehåller nya bilskyltar. Det är riktigt att skyltarna inte går att sända vidare till den nye ägaren. Självfallet är det väsentligt att skyltarna inte lämnas ut till annan än den verkliga ägaren och detta är ett av huvudsyftena med det nya tillverknings- och distributionssystemet. Förbudet mot vidareändring har alltså tillkommit av säkerhetsskäl och har givetvis inget samband med att skyltarna tillverkas av ett statsägt företag. Enligt den instruktion som utfärdats inom postverket skall skyltförsändelsen återsändas till bilregisternämnden med uppgift om anledningen till återsändningen. Den enskilde bilägaren orsakas inte någon kostnad eller direkt olägenhet genom detta system.

Herr Lothigius tar också upp kostnadsaspekterna och säger att den totala kostanden för hela omläggningen blivit ganska stor för samhället och att det visat sig att den enskilde åsamkats kostnader som skiljer sig väsentligt från de tidigare kostnaderna. Det är svårt att av interpellatio-

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. olägenheter
vid genomförande
av reformer
berörande
bilismen*

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. olägenheter
vid genomförande
av reformer
berörande
bilismen*

nen utläsa vad herr Lothigius avser. Jag erinrar om att en enhällig riksdag beslutat reformen med de kostnader den för med sig. Detta beslut fattades med hänsyn till de mycket stora fördelar i olika avseenden som det nya registreringsystemet innebär.

Sammanfattningsvis vill jag som svar på herr Lothigius' fråga säga, att regeringen givetvis alltid strävar efter att vid genomförandet av reformer förorsaka den enskilde eller annan så litet besvär som möjligt. Så har också skett beträffande bilregisterreformen, som alltså genomförts i enlighet med riksdagens beslut. Att reformen kräver viss medverkan från fordonsägarnas sida är självklart. Detta kan dock inte betecknas som onödigt besvär. Som jag inledningsvis framhöll kan ett så stort arbete som omläggningen av bilregistreringsystemet inte ske utan att vissa problem uppstår. Bilregisternämnden som leder omläggningen har emellertid hög beredskap och skärpt uppmärksamhet, så att den kan handla snabbt. Omläggningen sker i nära samarbete mellan kommunikationsdepartementet och nämnden.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Det var ett långt och ingående svar som dock, tycker jag, visar att kommunikationsministern icke är helt nöjd med utvecklingen. Varför då inte helt enkelt erkänna att det nya systemet inte fungerat riktigt som man hade tänkt när man lade upp det? Om kommunikationsministerns medhjälpare noga gått igenom departementets klipparkiv har de säkert funnit referat både från söder och från norr som visar att såväl motororganisationer som företag, enskilda bilägare och polisen har varit och är missnöjda. Denna kritik hade blivit mindre om man både i propositionen och i förhandsinformationerna hade påpekat svårigheterna i starten. I stället var man mycket optimistisk och lovade att införandet i bilregistret inklusive utsändandet av nummerplåtarna skulle ske med vändande post. Om det då tar tio dagar eller mer på grund av misstag, vid särskilda förhållanden, innan registreringshandlingarna når bilägaren, är det lätt att förstå att det uppstår kritik.

Herr kommunikationsministern har sagt att det tar genomsnittligt tre till fem dagar. Det kan kanske vara riktigt i dag, men det betyder att många människor får vänta tio dagar och däröver, och detta är otillfredsställande.

Om vi nu ser på vad man säger utifrån finner vi i tidningarna att Stockholmspolisen är kritisk mot bilregistreringssystemet. Det sägs att 1 000 fordonsägare plötsligt bara har försvunnit. Det beror på datahanteringen och på störningar i skatteavierna meddelar bilregistreringsnämnden, som förklarar att det har skett ett förbiseende. Före datorernas intåg behövde en omregistrering inte ta mer än en kvart, säger man, medan den nu i bästa fall tar tio dagar och ofta tre eller fyra veckor.

På Saab-Ana i Stockholm sysselsätts nu sex man mot tidigare endast en med registreringsärenden, säger man. På företagets kontor ligger 1 200 skyltar. Detta gällde slutet av februari och början av mars.

Bilia på Volvosidan uttrycker också sin oro och säger att man förut fick handlingarna samma dag, medan det nu ofta dröjer tre veckor.

Skattekvitton, instrument och skyltar kommer i tre olika försändelser. Det verkar inte vettigt. Allt har blivit mycket krångligare och besvärli- gare, säger man.

Motororganisationens tidning säger: "Det är väl få reformer som väckt sådan irritation och vanmäktig ilska hos den enskilde bilisten som omläggningen till ett nytt bilregister och med detta de nya registrerings- skyltarna." Då har man ändå varit positivt inställd till att det skulle ske en förändring, men man tycker att dessa felaktigheter inte skulle ha behövt förekomma i den utsträckning som har skett.

Det riktas vidare viss kritik mot skyltarnas utseende och form. Man har måst stadga dem och göra om dem osv., men det har kanske vidtagits en del förbättringar under senaste tiden.

Senare, i början på april månad, står det i tidningen *Expressen* att man fortfarande inte är belåten: "De nya registreringsskyltarna tar fortfarande så lång tid att få fram, att bilhandeln inte vågar förhandsregistrera bilarna. I väntan på skyltar och handlingar är bilarna obrukbara. I stället tar bilhandlarna ut interimsskyltar (rödplåtar) i sådan utsträckning att det börjar bli svårt att få dem."

Detta, herr kommunikationsminister, är en del av förklaringen till att jag tog mig friheten att framställa denna interpellation. Bilens betydelse för yrkesutövning och semesterresor är för stor för att man skall godkänna alltför grova misstag i sammanhanget.

Kommunikationsministern har talat om kostnadsaspekterna och und- rat vad jag avser. Jag har menat att det under övergångstiden har kostat bilföretagen stora pengar – jag nämnde de fem extra människorna som behövde anställas. Administrationen har också blivit krångligare, och sådant kostar pengar. Antalet rödplåtar har stigit. Man har på grund av resa inte kunnat återskicka dem i rätt tid, och kostnaderna för dessa har höjts till 120 kronor. Den enskilde bilägaren har orsakats merkostnader på grund av att han måst vänta med att begagna bilen.

Kommunikationsministern säger i sista stycket i sitt svar: "Samman- fattningsvis vill jag som svar på herr Lothigius' fråga säga, att regeringen givetvis alltid strävar efter att vid genomförandet av reformer förorsaka den enskilde eller annan så litet besvär som möjligt." Jag hoppas att det förhåller sig så. Att det ibland går snett kan man förstå; här har det gått ganska mycket snett under en lång tid.

I sista meningen i svaret säger kommunikationsministern: "Omläg- ningen sker i nära samarbete mellan kommunikationsdepartementet och nämnden." Genom att den sker i nära samarbete med departementet har departementet ett visst ansvar, och det har jag nu utkrävt av herr kommunikationsministern. Vi ser fram emot en förbättring i det här avseendet. Under de senaste två veckorna har en förbättring kunnat skönjas, och det är jag tacksam för.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kamma- rens förhandlingar.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag skall inte gå in i någon polemik mot något av vad

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. olägenheter
vid genomförande
av reformer
berörande
bilismen*

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. överlast-
avgifterna*

herr Lothigius har sagt, även om det i vissa stycken kunde finnas anledning därtill.

Jag vill bara ytterligare en gång slå fast att det är en stor reform som vi håller på att genomföra. Den är stor både volymmässigt och tidsmässigt. Många människor är involverade i verksamheten med den, många nya rutiner skall utföras. Man kan inte, om man realistiskt prövar vad det är fråga om, ställa samma krav på genomförandeperioden av en sådan reform som man kan göra på komplettering av en reform i något annat sammanhang. Jag tror det är viktigt att man gör det klart för sig när det gäller en så stor reform som bilregisterreformen ändå är – herr Lothigius har ju inte heller bestridit att den är en stor reform.

Jag kunde ha tyckt att det låg något i herr Lothigius' argumentering om förhållandena hade blivit sämre och sämre för varje vecka. Men herr Lothigius sade i sin sista mening att det blir ju ändå bättre. Jag är inte sämre karl än att jag kan erkänna, att när man sätter i gång något så stort som detta skulle det närmast vara märkligt om allt skulle fungera till punkt och pricka från första minuten. Naturligtvis måste det hända saker och ting i inkörningsskedet. Det kan bero på mycket, som vi båda känner till. Men det viktiga är att vi är på väg att växa i den nya kostymen. Alla de erfarenheter vi skaffar oss från den här reformen kan ju sedan nyttjas i andra sammanhang. Vi har kanske lärt oss nya rutiner som kan bli till nytta på andra områden.

Detta var ingen direkt polemik mot herr Lothigius utan närmast ytterligare ett konstaterande i anledning av mitt svar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. överlastavgifterna

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Sellgrens (fp) den 5 april framställda interpellation, nr 74, och anförde:

Herr talman! Herr Sellgren har frågat mig *dels* vilka åtgärder jag vidtagit för att påskynda utvecklingen av lastindikatorer eller jämförliga viktgivare och när dessa i så fall kan väntas komma i bruk, *dels* om jag är beredd att uppdra åt vägverket att genom skyltning eller annan åtgärd klart markera den del av vägnätet som är upplåten för fordon med ett högsta axeltryck om 8 ton och ett högsta boggitryck om 12 ton, *dels* om jag är beredd att ge länsstyrelserna tillstånd att medge generella dispenser för vissa maskintransporter, *dels* om jag är beredd att göra sådana ändringar i lagen om överlastavgift att avgift kan efterges, om det klart framgår att överlasten är oavsiktlig och att alla skäliga åtgärder vidtagits för att förhindra överlast.

Kungl. Maj:t uppdrog hösten 1972 åt statens vägverk att utreda frågan om utveckling och förbättring av olika metoder för bestämning av vikten av lastbilers och släpvagnars last. Vägverkets uppdrag är inte begränsat till att avse endast lastindikatorer utan gäller även andra metoder för att bestämma lastvikten. Lastindikatorerna är emellertid av särskilt intresse.

Vägverket bedriver sitt arbete i nära kontakt med industrin. Som ett led i undersökningen har verket nyligen beslutat att montera lastindikatorer på alla sina tyngre lastbilar, tillsammans 550 stycken.

Enligt 106 § vägtrafikkungörelsen får motordrivet fordon eller därtill kopplat fordon inte föras på väg som ej är enskild, om axeltrycket överstiger 8 ton eller boggitrycket överstiger 12 ton. Avvikelse härifrån meddelas genom lokal trafikföreskrift. Enligt vägmärkeskungörelsen skall utmärkning av högsta axeltryck eller boggitryck ske när högsta tillåtna tryck begränsats under 8 respektive 12 ton. Trafikanten har möjlighet att få reda på vilka belastningsbestämmelser som gäller för vägarna inom ett visst län genom den kungörelse om vägar och gällande lokala trafikföreskrifter inom länet som länsstyrelsen utfärdar före mars månads utgång varje år. Länsstyrelsen är också skyldig att för allmänhetens räkning hålla tillgänglig en karta över de allmänna vägar inom länet som är tillåtna för trafik med motordrivna fordon. Härutöver tillhandahåller kommunerna informationsmaterial, som successivt förbättras.

Herr Sellgren anser att länsstyrelserna bör ges möjlighet att bevilja generella dispenser på vissa förutbestämda vägar inom ramen för ett fastställt axel- och boggitryck. Denna möjlighet borde, enligt herr Sellgren, ges, eftersom lagen om överlastavgift medfört oöverstigligen svårigheter att förflytta tunga traktorer, grävmaskiner m. m. Mot detta vill jag erinra att transporter inte har försvärats genom lagen om överlastavgift, eftersom belastningsbestämmelserna är oförändrade. Lagen om överlastavgift betyder dels att transportörerna tvingas följa belastningsbestämmelserna och dels att man har kunnat höja axel- och boggitrycket på en stor del av vägnätet, eftersom man räknar med bättre efterlevnad av bestämmelserna. Lagens tillkomst har alltså inte försämrat utan snarare förbättrat möjligheterna att genomföra tunga transporter. Att bevilja generella dispenser är inte möjligt, eftersom belastningsbestämmelserna återspeglar vägars och broars bärighet. Varje enskilt dispensärende måste i princip prövas med hänsyn till fordonets vikt, axelarrangemang och vägnätets bärighet.

Frågan om eftergift av överlastavgift vid oavsiktliga överträdelser prövades och avvisades av riksdagen, när lagen om överlastavgift antogs våren 1972. Frågan har prövats och avvisats även av årets riksdag.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på mina frågor. När jag ställde interpellationen var givetvis avsikten begränsad inte endast till att få en uppräknning av gällande lagar som reglerar trafiken på våra vägar, som jag nu fått. Avsikten med min interpellation var att ge uttryck för den oro som råder inom de delar av näringslivet som nyttjar våra vägar och som ställts inför en rad problem efter införandet av den nya lagen om överlastavgift. Det är i och för sig beklagligt att behöva säga så, eftersom den nya lagen endast tillkommit som ett nödvändigt instrument för att möjliggöra efterlevnad av redan gällande lagar om hur vårt vägnät får utnyttjas. Om grundtanken med lagen om överlastavgift råder alltså inga delade meningar.

Den nya lagen har emellertid aktualiserat en rad svårigheter för

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. överlast-
avgifterna*

efterlevnaden av gällande lagar, svårigheter som är nog så besvärliga och som delvis – får man hoppas – är av övergående natur, även om det kan ta lång tid. Jag tänker bl. a. på maximitrycken på vägarna. Den som dagligen frotteras med verkligheten upplever sin situation som långt mer komplicerad än vad som framgår av statsrådets svar. Låt mig beteckna svaret som något sterilt. Jag hade nämligen hoppats att finna något spår av engagemang från statsrådets sida när det gäller de vardagsproblem som kunde spåras bakom mina frågor.

Den intressantaste delen av svaret är statsrådets uppgift beträffande lastindikatorer och andra metoder för att bestämma lastvikten. Enligt vissa tidskrifter finns prototyper till lastindikatorer. Att vägverket redan beslutat montera dylika indikatorer på hela parken av tyngre bilar visar att man funnit en typ som borde bedömas som tillräckligt noggrann och hållbar för praktiskt bruk. En sådan här investering rör sig troligen om flera, åtminstone några miljoner kronor, och jag vill därför fråga när lastindikatorerna kommer att vara inmonterade och om det ur medelsynpunkt snålt hållna vägverket har de medel som erfordras för den investeringen.

Det kan gå snabbt i utvecklingen på det här området, och i det avseendet kan lagen om överlastavgift betraktas som en pådrivande faktor. Det är positivt. Jag såg häromdagen uppgifter i dagspressen om att även ett skogsbolag utvecklat en lastgivare som kan appliceras på griplastare. En sådan metod för indikering av last är helt nödvändig för vissa slag av gods, t. ex. timmer.

Visst är det väldigt logiskt och mycket enkelt att när det gäller 8/12 tons vägnätet endast hänvisa till 106 § vägtrafikkungörelsen. Då döljer man också den enorma ojämlikhet som råder mellan landets olika delar och att transportkostnaderna är starkt avhängiga av vägnätets högsta tillåtna axel- och boggitryck.

I landets södra delar och i något av de nordliga länen kan efter den senaste genomgången de lokala trafikungörelserna redovisa en andel av 10/16 tons vägar på upp till 95 procent, och i vissa län kanske mera. Det är då angeläget att i sådana distrikt lämna den gamla regeln om att endast vägar som tillåter ett axel/boggitryck mindre än 8/12 ton skall märkas. Det bör ändras så att även 8/12-tonsvägarna märks. Jag tycker att kommunikationsministern skulle kunna hålla med mig om den principiella synen.

Den ojämna fördelningen av det tunga vägnätet mellan landets olika delar är en olägenhet som kommit till starkare uttryck genom tillkomsten av lagen om överlastavgift. Det finns inget försvar för det överutnyttjande som i vissa fall förekommit och som nu återförs till ordningen. Det ansvariga statsrådet måste ändå ha klart för sig vad det betyder i skillnader i transportkostnader mellan ett län där vägnätet är upplåtet för 10/16 ton till 95 procent och ett län, som exempelvis Västernorrland, där andelen är endast ca 51 procent. Denna andel gäller dessutom inte undantagslöst hela året. Ett från transportsynpunkt viktigt län som Göteborgs och Bohus län, för att ta ytterligare ett exempel, har en andel av 10/16 tons vägar på endast ca 52 procent. En översiktlig beräkning visar att näringslivet i Västernorrlands län, ett typiskt skogslän, i

jämförelse med de mellansvenska länen genom axel- och boggitrycksbestämmelserna – eller säg gärna det undermåliga vägnätet – belastar näringslivet med en merkostnad av storleksordningen 10 miljoner kronor per år. Detta innebär att varje procents höjning av andelen 10/16 tons vägar inom ett län betyder en sammanlagd årsbesparing för näringslivet av ca 200 000 kronor.

Det måste vara en regionalpolitiskt viktig angelägenhet att snabbt och planmässigt höja vägstandarden inom län med sådan eftersläpning. Låt mig föreslå att statsrådet – även om det är någonting utöver interpellationen – tillsammans med berörda kolleger inom regeringen undersöker möjligheterna att minska arbetslösheten inom sådana här län med att bygga och förstärka broar och förbättra vägnätet. Jag behöver inte ytterligare utveckla fördelarna med en sådan punktinsats. De är uppenbara.

I min tredje fråga hade jag velat fästa statsrådets uppmärksamhet på de speciella problem som kan uppkomma vid framförandet av vissa bruksmaskiner såsom traktorer, kranar, grävmaskiner och skogsbrukets processorer och liknande. Statsrådets svar blev även på den här punkten en redovisning över behandlingsgången av sådana ärenden. Jag respekterar den till fullo. Men nog har vi hamnat i en besvärlig situation inom de delar av landet som har onormalt stor andel 8/12 tons vägar. Det är väl inte meningen att utvecklingen mot bättre och effektivare arbetsmaskiner helt skall bestämmas av det från bärighetssynpunkt svagaste vägnätet? Den väsentligaste orsaken i det här sammanhanget är det eftersläpande vägunderhållet. Som synes kommer man gång på gång fram till att tillkomsten av lagen om överlastavgift inte enbart blivit ett korrektiv för efterlevnaden av redan förut gällande lagar utan också återfaller på samhällets förmåga att tillhandahålla ett vägnät som ger likvärdiga transportvillkor inom landets olika delar. Lagen om överlastavgift har som bieffekt blivit ett jämlikhetsmått av stort samhällsintresse.

Frågan om dispensansökningarnas handläggning är viktig. Inte sällan är tidsfaktorn helt avgörande. Det är därför angeläget att förfarandet förenklas och att handläggande myndigheter ges erforderliga resurser till dess ett över hela landet gällande dispensvägnät finnes. Enligt vad jag erfarit ökade år 1972 antalet dispensansökningar hos vägverket med storleksordningen 60 procent i förhållande till 1971. Det finns all anledning anta att under det här året blir belastningen hos vägverket betydligt högre. Är statsrådet berett att ge de statliga myndigheterna de ökade resurser som erfordras för att inte handläggningen skall försenas ytterligare?

Lika angeläget är att det dispensvägnät som uppbyggs i södra delen av landet skyndsamt byggs ut för övriga delar av landet. Där går utvecklingen enligt min mening alltför långsamt.

I min interpellation nämnde jag även bärgningsbilarna. Normalt uppstår behov av bärgning eller bogsering plötsligt och kräver från trafiksäkerhetssynpunkt snabba ingripanden. Som läget nu är kan det bli tveksamt om en bärgning kan genomföras utan att man kommer i konflikt med lagen med en kraftig överlastavgift som följd. Även ojämn belastning av bärgningsbilen – särskilt om den är stor – måste från lagens

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. överlast-
avgifterna*

synpunkt bedömas trafiksäkerhetsmässigt. Jag vill därför fråga om det inte vore skäligt att statsrådet prövar möjligheten att undantagsbestäm-
melser under vissa betingelser kan införas för bärgningsbilarna.

Frågan om ojämn belastning på ett fordon gäller inte enbart bärgningsbilar. Det är över huvud taget ett stort problem, som måste lösas på något sätt. Visst måste en jämn belastning på fordonet eftersträvas både med hänsyn till vägen och med hänsyn till trafiksäkerheten. Men har statsrådet något svar på hur man skall komma till rätta med situationer som föraren respektive fordonsägaren inte är herre över, t. ex. vid befraktning av en tullplomberad container med okänd tyngdpunkt men med känd vikt? Jag skulle kunna ange fler exempel. I modern godshantering uppträder alltså förhållanden som måste följas upp för att man skall uppnå en rimlig anpassning.

Ett speciellt problem i detta sammanhang utgör distributionsverksamheten. Denna är närmast lokaliserad till tätorter. Varudistributionen – jag skall hålla mig till den som exempel – sker vanligen med användning av rullpallar och gavelhiss på bilen. Vikten på rullpallarna varierar, vilket medför att också totallastens tyngdpunkt kan variera från last till last – dock inom måttliga gränser. Pallarnas inbördes ordning på lastflaket är helt beroende av beställarnas geografiska läge i förhållande till varandra. Det går alltså inte att utan extraordinära och orationella insatser alltid garantera hundra procentig lagenlighet i fråga om lastens tyngdpunkt. Jag vore tacksam att få veta om statsrådet uppmärksammat detta förhållande och om det finns någon möjlighet till lösning av problemet.

Slutligen några ord om frågan om eftergift av överlastavgift vid klart påvisad oavsiktlighet. Statsrådet hänvisar till två beslut i riksdagen. Jag känner till dem, eftersom jag har en icke ringa del i att frågan underställts riksdagens prövning. Visst har riksdagen avslagit förslaget om att överlastavgift skall kunna eftergivas, om det klart framgår att överlasten är oavsiktlig och alla skäliga åtgärder vidtagits för att förhindra överlast. Exempel har givits vid tidigare debatter, så jag behöver inte upprepa dem nu. Men nog har väl statsrådet noterat att vid den första omröstningen, som ägde rum i fjol, var röstövertikten endast sex röster och att vid omröstningen i år skilde det med endast *en* röst mellan avslag och bifall till yrkandet. Så smala marginaler måste om inte precis störa kommunikationsministerns sömn så åtminstone stämma till eftertanke. I någon mån borde statsrådet i rimlighetens namn göra nya sonderingar angående möjligheterna för att personer inte skall riskera att ruineras, trots att de är påvisbart klart oskyldiga. Jag tror att statsrådet har den ambitionen att lagen inte skall drabba oskyldiga människor. Eller hur?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det var många frågor som herr Sellgren ställde till mig utöver dem som jag har svarat på i interpellationssvaret. En del frågor upprepade herr Sellgren. Jag skall försöka att koncentrera mig till några av dem som jag betraktar som viktigast och som har förts ut i debatten på ett mera utvecklat sätt än andra av dem.

Låt mig börja med den allra sista frågan som herr Sellgren ställde. Han ville konstatera att jag borde lida av dålig sömn mot bakgrund av att

riksdagen vid det senaste tillfället då överlastavgifterna diskuterades tog detta beslut med, som herr Sellgren säger, en enda rösts övervikt.

Herr Sellgren! Det har hänt förut i riksdagen att man fattat viktiga beslut med en rösts övervikt. Utan alla jämförelser i övrigt vill jag peka på att ATP-reformen på sin tid genomfördes med en rösts övervikt, och jag har aldrig haft någon dålig sömn, herr Sellgren, på grund av detta beslut. Detta sagt bara för att konstatera att även mycket viktiga beslut kan fattas med så knapp majoritet. Också herr Sellgren har kanske så småningom fått den uppfattningen att det var ett bra beslut, även om det fattats med bara en rösts övervikt.

Men tillbaka till själva sakfrågan. Jag drar mig faktiskt för att närmare gå in på en ny debatt om överlastavgifterna, men det är möjligt att jag måste säga några ord om dem för att herr Sellgrens påpekanden inte skall stå helt oemotsagda.

Innan jag gör det vill jag emellertid något beröra det s. k. dispensvägnätet. Mitt svar på de olika frågor som ställdes om detta får väl bli att vägverket har undersökt en stor del av vägarna i södra Sverige upp till i höjd med Mälardalen. På det sättet har man fått fram ett vägnät, där man kan tillåta viss trafik med mycket tunga fordon. På så sätt kan man snabbt meddela beslut i dispensärenden, som berör vägarna inom detta vägnät, eftersom dispensundersökningar inte behöver företas i sådana fall. Inom dispensvägnätet kan generell dispens, gällande ett år, för 12 tons axeltryck, 22 tons boggietryck och 50 tons tågvikt ges för bl. a. maskintransport. Det är således fråga om mycket tunga transporter. Jag vill konstatera att arbetet med en utvidgning av dispensvägnätet fortsätter.

Herr Sellgren nämnde bärgningsbilarna och begärde av mig möjligheter till dispenser. Mitt svar får bli att man när det gäller bärgningsbilar kan gå dispensvägen i varje enskilt fall, vilket väl inte heller bör vara obekant för herr Sellgren.

Herr Sellgren tog i inledningen av sitt inlägg upp det spörsmål som jag hade kommenterat i mitt interpellationssvar, nämligen lastindikatorer och vägverkets installation på de egna fordonen av en viss typ av sådana, och hans fråga löd: När kan man räkna med att dessa försök är genomförda? Han ställde också en fråga beträffande kostnaderna. På den senare frågan har jag inget svar. På den förra blir svaret att – om inte mitt minne sviker mig helt – beslutet om försöken på dessa bilar fattades för ungefär en månad sedan och att montering nu pågår.

Sedan några ord om frågan om överlasterna. Jag skall inte upprepa alla de argument som förekom i den diskussion som fördes så sent som för bara några veckor eller kanske någon månad sedan, då frågan senast behandlades i kammaren, men den allmänna diskussionen i detta avseende har otivelaktigt på något vis kommit att bli snedvriden.

De intressen som skall skyddas genom systemet med överlastavgifter är väsentliga. De är i första hand trafiksäkerhetsmässiga, vägekonomiska och trafikpolitiska. Det finns personer som frågar sig om överlasterna haft den omfattningen att så kraftiga motåtgärder behövdes som införandet av dessa överlastavgifter. Jag skall bara som svar på det redovisa den statistik som fanns i min proposition, vilken på sin tid ledde

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. överlast-
avgifterna

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. överlast-
avgifterna

fram till riksdagens beslut om överlastavgifter. Förekomsten av överlast var rent kvantitativt oacceptabelt hög.

Nu har vi alltså fått en intensiv pressdebatt, som tar sig uttryck även i herr Sellgrens interpellation i så måtto att han återkommer till bl. a. möjligheterna att undslippa att betala dessa överlastavgifter, om man kan bevisa att överlastningen har varit oavsiktlig. I det måste också ligga vad i diskussionerna bör uttalas med allt högre ton – och det sades även i riksdagen när de här frågorna diskuterades – nämligen att rättssäkerheten åsidosätts.

Den här frågan har som sagt diskuterats utförligt i riksdagen. Låt mig slå fast – just med anledning av att herr Sellgren tar upp detta igen i sin interpellation – att avgiftssystemet inte åsidosätter rättssäkerheten. Avgiften, herr Sellgren, är inte något straff. Ett påförande av avgift innebär inte att någon gjort sig skyldig till ett brott. Avgiften är en ekonomisk sanktion, som motverkar det enskilda intresset av att skaffa sig ekonomiska fördelar genom överlast. Och de fördelarna uppkommer även om överlastningen är oavsiktlig. Syftet är helt enkelt att tvinga befraktare och åkare att kalkylera med de säkerhetsmarginaler som behövs. Det borde vara självklart att faran för trafiksäkerhet och nedslitning av vägar inte blir mindre därför att överlastningen skulle vara oavsiktlig.

I själva verket inser naturligtvis både herr Sellgren och transportbranschen detta – det måste ju vara så. Men man har också klart för sig att avgiftssystemet blir verkningslöst, om ett uppsåt eller en vårdslöshet måste bevisas innan avgift kan tas ut. Jag vägrar att tro att inte också herr Sellgren uppfattar det på det sättet.

Med hänsyn till de uttalanden jag tidigare har refererat till kan jag inte sätta tilltro till försäkringarna att man accepterar överlastavgiften och att man vill köra lagligt. Tyvärr visar agerandet från vissa av branschens företrädare att man vill fortsätta med överlasterna, eftersom man på många håll mer eller mindre kalkylerar med dessa i sin verksamhet. Jag skulle, om herr Sellgren så önskade, kunna återge uttalanden som ansvariga personer i hög ställning har låtit undslippa sig i tidskrifter inom denna bransch och som i och för sig är helt häpnadsväckande. Man skulle egentligen inte kunna tro att det vore sant. Eller vad säger herr Sellgren om detta uttalande i en tidning inom transportbranschen av en företrädare för näringen:

Angriper man överlasterna så angriper man samtidigt en av samhällets viktigaste grundstenar, transportekonomin.

Och samme man säger:

En laglig transport i dag kan inte utföras utan djupgående ekonomiska konsekvenser.

Jag stannar till där, eftersom den debatt som vi har fört om de här frågorna som sagt är mycket färsk. Jag vill bara med det jag nu har yttrat göra klart för herr Sellgren, som svar på hans fråga, att jag icke har för avsikt att vidta några åtgärder i den riktning som han efterlyste när det gällde överlastavgifterna.

Herr SELLGREN (fp):

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

*Ang. överlast-
avgifterna*

Herr talman! Jag har tyvärr inte fått några förtydliganden av statsrådet. Det brukar vara så att man i debatten får någon liten extra förklaring som kan göra en tillfredsställd. Snarare tycker jag nu att statsrådet har velat föra resonemanget vid sidan om åtminstone de avsikter med den här interpellationen som jag klart redovisat.

Jag har inte sagt att statsrådet borde ha haft dålig sömn, jag sade: om inte dålig sömn så dock stämd till eftertanke — det är litet skillnad. I fråga om röstövertikten är det alldeles klart att den måste stämma till eftertanke, vilken röstövertikt det än är. Är den liten så måste detta stämma till eftertanke. Det exempel som statsrådet tog sover jag gott på också. Det är helt uppenbart att det inte alltid behöver vara så, men i det här fallet tycker jag att det var en signal om att man i riksdagen har klart delade meningar i denna fråga.

Statsrådet säger att om man medgav undantag i det här fallet så skulle lagen om överlastavgift vara verkningslös. Där går en klar skiljelinje mellan våra uppfattningar. Statsrådet har inte på något sätt kunnat överbevisa mig eller någon annan om att lagen om överlastavgift skulle bli verkningslös om man där skulle lägga in en — som jag uttryckt det tidigare — säkerhetsventil när det är fullt bevisat att det är oavsiktligt som bestämmelsen överträtts. Antag att man startar på en 10/16 tons väg och att det finns klara, entydiga order om att chauffören skall följa en utstakad 10/16 tons väg, även om den är längre än vägarna för 8/12 ton. Av skäl som fordonsägaren inte är herre över — han kan ju inte sitta i varje bil som han äger — viker chauffören av på en 8/12 tons väg. Så snart hela bilen — eller kanske halva bilen — har kommit in på 8/12 tons vägnät så har han brutit mot lagen om överlastavgift. Detta kan man väl säga är en klart oavsiktlig förseelse — eller vad vi skall kalla det för — av fordonsägaren. Men han drabbas ändå av en avgift i storleksordningen nära 10 000 kronor, och hans företag orkar kanske inte bära den.

Sedan frågade statsrådet om jag var beredd att ta avstånd från vissa uttalanden som gjorts. Jag tror att vi vid det här laget känner varandra så väl att det svar statsrådet väntar av mig är ja. Sådana citat som statsrådet här har anfört tar jag avstånd från. Lagen om överlastavgift skall följas. Men vi skall ha klart för oss att vi har ett vägnät här i landet som inte är uppbyggt så, att lagen kan efterföljas på ett tillfredsställande sätt. Det finns fällor bara i vägsystemet som sådant som gör att man oavsiktligt kan bli lagbrytare.

Vi har också det här problemet med tyngdpunktsförskjutningar som man inte känner till och de andra vardagsproblemen som jag nämnde och som statsrådet inte alls berörde. Jag skulle gärna vilja ha några ord åtminstone om att detta är verkliga problem, att man är beredd att undersöka dem och se vad det finns för möjligheter att tillmötesgå sådana önskemål som jag har framfört — eller uttala att det där är saker och ting som tekniken över huvud taget får klara av. Någon reaktion skulle jag vilja ha fram.

Dispensvägnätet — det var den andra punkt där statsrådet lämnade ett svar — har kommit upp till Mälardalen, någonstans i Södertäljetrakten. Men det tar väl ytterligare mellan fem och tio år innan det kommer upp

Fredagen den
18 maj 1973

Ang. överlast-
avgifterna

till mina trakter, helt beroende på vilka insatser som kommer att göras för att förstärka svaga broar och andra punkter där förstärkningar behövs för att man skall få fram ett dispensvägnät för 12 respektive 22 tons axel/boggietryck. Därvidlag är förhållandena alltså inte särskilt tillfredsställande.

När det gäller bärgningsbilarna, herr statsråd, kan man ju få dispens för varje enskilt fall. Om det en lördagskväll på en hårt trafikerad led blir krockar och olyckor med spärrar miltals som följd vet föraren av en bärgningsbil att om han skall forsla undan någon av vagnarna kommer han att överträda lagen om överlastavgift. Trots att det är en lördagskväll måste han till varje pris komma i kontakt med den ansvarige dispensgivaren på orten för att få dispens.

Är detta en riktigt bra ordning? Kan man inte tänka sig, herr statsråd, att det för bärgningsbilar, som ändå verkar i trafiksäkerhetens tjänst, skall finnas möjlighet att överlasta bakre boggien något för att kunna forsla undan ett bilvrak som är till hinder för den övriga trafiken? Finns det inte någon möjlighet att göra ett undantag under dessa och liknande omständigheter? Finns det inga marginaler för sådana här saker?

I övrigt ber jag att få tacka för det kompletterande svar jag fick att det pågår montering av vägverkets indikatorer. Jag hoppas att arbetet kommer att gå snabbt, därför att det blir vägledande. Jag tror även att vägverket kan ha haft svårigheter med laglydnaden och att man nu vill gå före med gott exempel, vilket hedrar vägverket.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag tar mig friheten att gå in i debatten när vi ändå tar upp de här frågorna.

Med anledning av att de nya bestämmelserna nu tillämpats några veckor skulle man kunna fråga sig: Vilka erfarenheter har vi fått av detta? Jag tycker det är ganska intressant att utgå från den frågeställningen och säga: Kan det göras någon värdering av vad som redan har hänt? Egentligen är det naturligtvis alltför tidigt att göra en sådan värdering, men den som följer transportverksamheten t. ex. på skogssidan är ju ganska medveten om vad som har hänt. Man behöver bara ha ögon att se med för att märka vilken förändring som skett i fråga om lasterna.

Den seriöse åkaren som vill vara fullt säker på att han håller sig inom ramen för bestämmelserna, med de väldiga variationer som det är på skogssidan när det gäller torrt och rått virke i olika former, måste i dag lasta sin bil med underlast. Och det räcker inte med de 15 procenten, utan åkaren måste för att vara fullt säker hålla sig under den gränsen.

Då kommer jag in på det uttalande som kommunikationsministern omnämnde, att en laglig transport ej kan göras utan mycket stora samhällsekonomiska konsekvenser. Det är naturligtvis ett fullständigt oriktigt sätt att föra fram detta – i det avseendet håller jag med herr kommunikationsministern. Men vad kommer det att kosta samhället att man kör på detta sätt när det inte finns några indikatorer, när man ännu inte har någonting att bygga det hela ordentligt på? Hur mycket kommer det att kosta samhället, företagsamheten och den enskilda människan i ökade avgifter? Det kan man fråga sig. Jag är övertygad om att sådan som

situationen är, och innan vi får dessa indikatorer, kommer det att kosta samhället flera tiotal miljoner årligen. Det är en faktor som vi har att räkna med.

När man om något halvår i datamaskinerna utvärderar de siffror som finns på den kontroll som kunnat göras kommer man säkert fram till sådana kostnader som jag nämnde, och det är ju inte fördelaktigt för samhället. Och då menar jag, herr kommunikationsminister, att reformen har genomförts för tidigt. Man skulle i stället ha färdigställt den tekniska apparatur som behövs och satt den i åkarnas händer för att därigenom ge dem större möjligheter att bedöma de ekonomiska konsekvenserna. Och de kommer att bli väldigt stora även för den seriöse åkaren, det måste väl kommunikationsministern medge. Det har märkts redan i den debatt som förts, och det märks i den åkarstrejk som igångsatts på vissa områden. Vi har kommit in i ett helt annat klimat än tidigare.

Det är kanske inte så underligt att en och annan åkare frågar: Är detta också gjort enbart för att SJ:s situation skall bli bättre? Är det därför vi skall klämmas åt? Skall vi av den anledningen tvingas köra med större underlast än vad som vore naturligt om vi hade instrument för att bestämma lastens storlek, så att vi kunde veta hur man skall köra?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Diskussionen om överlastavgiften tror jag inte befrämjas av att den förs i former där man talar om den nationalekonomiska förlusten. Jag tycker att man åtminstone skall vara litet försiktig med att använda siffror i den diskussionen.

Herr Lothigius och andra gör gällande att vi med överlastavgiftens införande får räkna med kraftigt ökade fraktkostnader, men det är väl ett resonemang som kan bli en bumerang tillbaka till dem som förfäktar en sådan mening. Det skulle nämligen i realiteten innebära att den statistik vi har på överlasten fram till i dag sannerligen inte är tilltagen i underkant. Och om det är så – vilket har sagts – att vi genom införandet av denna reform har att räkna med ca 20 procent ökade fraktkostnader på våra vägar, så måste jag säga att denna avgift minsann inte har kommit till för tidigt, som herr Lothigius anser. Då har vi i stället genomfört den här reformen i grevens tid.

Det hjälper inte att herr Lothigius försöker undervisa mig och andra om vikten av låga fraktkostnader. Jag kan svara direkt med trafiksäkerhetsmässiga kostnader eller med vägekonomiska termer, och jag har talat om de trafikpolitiska konsekvenserna av denna avgift. Den diskussionen kan vi föra praktiskt taget hur länge som helst, herr Lothigius. Jag är för min del inte alls bekymrad för den debatten.

Nej, i nuvarande läge, när vi så nyss har börjat tillämpa reformen, skall man nog inte säga för mycket. Om någon tid kan det nämligen bli så att man rent av upptäcker värdet med reformen.

Herr Sellgren talade om riskerna och berättade om chauffören som av någon anledning svängde in på en väg där han tydligen egentligen inte hade att göra med sin last. Kör man dag ut och dag in lastbil med tunga laster av virke eller annat vet jag inte riktigt vad man håller på med om man helt plötsligt svänger in på vägar som är obekanta för en själv. Man

håller sig väl efter de vägar där lasten skall gå fram, och dem har man antagligen fått lära sig på morgonen, innan man börjar körningen. Och man är skyldig att veta vad de vägarna tål!

Sådana där exempel tycker jag inte precis hjälper upp diskussionen i den här frågan. Visst kan det hända, det tror jag också, att man av något alldeles exceptionellt skäl måste vika av från den utstakade vägen, men att de avvikelserna skulle ha en sådan omfattning att den här reformen skulle utgöra något hinder begriper jag inte. Nej, litet bättre argument för att bestrida riktigheten av reformen får nog föras fram!

Låt mig säga till herr Sellgren, med anledning av den återigen framställda frågan om bärgningsbilarna och de svårigheter som lagen om överlastavgifterna medfört när det gäller bärgningsbilarnas förflyttning av havererade fordon, med hänvisning till att överlastavgiften försvårar bärgning av tunga fordon, t. ex. långtradare: Eftersom det är fråga om en last av odelbart gods borde problemet kunna lösas genom dispens från de axel- och boggitrycksbestämmelser som gäller för vägarna. Men det har visat sig otillräckligt, eftersom det ofta är bärgningsbilens konstruktion som är den begränsande faktorn. Att bärgningsbilen inte tål den tunga lasten har man tidigare satt sig över, och inte ens herr Sellgren är väl beredd att ge dispens i sådant fall. Den enkla lösningen på branschens problem ligger väl, herr Sellgren, i de flesta fall i att man bogserar det skadade fordonet i stället för att lyfta upp framvagnen. Det kostar visserligen en extra förare till det skadade fordonet, men ingen kan väl finna att man därigenom skulle ställa upp orimliga krav.

Jag tror således att inte heller den frågan som herr Sellgren kan vilja diskutera – med viss rätt, tycker jag, eftersom det gäller ett specialområde – bör vara alldeles omöjlig att lösa.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Om vi skall ta upp frågan om nationalekonomiska förluster tror jag att vi först måste rikta våra blickar på det eftersläpande vägnätet. Den stora nationalekonomiska förlusten är att i första hand det sekundära och delvis det tertiära vägnätet inte genomgående tillåter 10/16 tons tryck.

Jag delar inte den uppfattningen att det skulle vara en nationalekonomisk förlust att inte få köra med överlast på ett svagt vägnät. Man kan visserligen vinna i transportkostnader, så att en sådan transport är en vinst för det enskilda företaget – och kanske även för transportören i hans konkurrens med andra – men det är de effekterna som vi tagit bort med lagen om överlastavgift, och om den saken är vi ense. Det är i stället det eftersläpande vägnätet som är den stora nationalekonomiska förlusten.

Låt mig referera ett brev från Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare till länsmyndigheten i vårt län. Där gör man en analys av merkostnaderna för skogsbruket inom Y-län. De två större skogsbolagen där uppe har var för sig kommit fram till att deras merkostnad för transport av virke jämfört med företag i skogslänen söderut uppgår till ca 1 krona 40 öre per avverkad fast kubikmeter. Man utgår då ifrån att man transporterar lagligt på 8/12-tons vägnät och nyttjar 10/12-tonsnetet där

sådant finns. Men i dessa trakter förekommer det på alltför många ställen att man till en början har ett 10/16-tonsvagnät och sedan kommer fram till en väg, kanske bara en bro, som inte är godkänd för 10/16-tons axel- och boggitryck. Man måste då antingen lossa där eller omlasta för att sedan göra nya omlastningar eller köra hela sträckan med last baserad på 8/12-tonsnät.

Det här exemplet bygger alltså på laglydnad; man kommer då fram till så stora kostnadsskillnader mellan södra Sverige och norra Sverige. Här kommer de nationalekonomiska förlusterna in.

Statsrådet underkänner mitt resonemang om risken för fordonsägaren att fordonet oavsiktligt körs in från en 10/16-tonsväg på en 8/12-tonsväg. Anledningen till att föraren går över från den ena vägtypen till den andra kan vara okänd. Det kan finnas många sådana anledningar. Han kan vara ny. Han är kanske nonchalant och tycker att det inte är så noga om han kör in där för att dricka en kopp kaffe. Han kan ha andra avsikter.

Låt mig ta ett annat exempel. Man för fram en tung last, tar i en tätort reda på – kanske inte från tillräckligt officiell källa – var det tunga vagnnätet genom orten går, blir anvisad en väg och kommer plötsligt helt ovetande in på en 8/12-tonsväg, blir fast och har inte råd att lösa den överlastavgift man blir ålagd att betala och måste lämna det hela. Detta är ett exempel som har berättats mig.

Hårdra för all del inte de här exemplen, herr statsråd. Men låt dem vara en indikation på att sådant här kan hända i livet – så perfekta är inte människorna att inte situationer kan inträffa som de inte är herre över. Då tycker jag inte att det är riktigt honnert av herr statsrådet att tillvita oss att, för att vi inte fick igenom vårt förslag, vilja hindra en reform. Jag protesterar. Vi är ense om reformen, men vi är inte ense om denna trygghetsklausul. Säg då inte att jag vill förhindra en reform. Det var väl ett förflutet ord, kan jag förstå.

Jag rönte viss förståelse för mitt resonemang om bärgningsbilarna. På den punkten bör man göra tekniska omkonstruktioner för att kunna lösa problemen. Men jag tror nog att det vore praktiskt och ganska enkelt att ge bärgningsbilarna en generell dispens att gå över boggitrycket – de flesta har ju boggin bak – något ton, om man lyfter framvagnen på en bil och på det sättet får en ojämn belastning på bärgningsbilen. Det är en ganska skäligen begäran, herr statsråd!

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag vill avsluta min del i den här debatten genom att till kommunikationsministern säga att jag inte är så pretentiös att jag tror mig ha möjlighet att undervisa honom i de här frågorna. Min pedagogik har ju också visat att herr kommunikationsministern inte har förstått vad jag har menat.

Om jag ändå skulle försöka med detta skulle jag vilja säga att vi i stället för överlastavgifter har fått någonting som kunde kallas underlastavgifter, som det svenska samhället och olika verksamheter där kommer att få betala. Dessa underlastavgifter är många gånger större än de överlastavgifter som staten skulle kunna tjäna, och dem kommer vi att få dras med tills vi har utarbetat tekniska möjligheter att få veta hur mycket

Fredagen den
18 maj 1973

*Om ett säkerhets-
system med auto-
matisk fjärrkontroll
för järnvägstrafiken
i Stockholms län*

vi gör på dessa stora bilar. Det är nödvändigt, menade jag, att få fram de möjligheterna innan vi vidtar den här åtgärden – detta tror jag hade varit riktigare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om ett säkerhetssystem med automatisk fjärrkontroll för järnvägstrafiken i Stockholms län

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Strömbergs* (fp) den 11 april framställda interpellation, nr 77, och anförde:

Herr talman! Herr Strömberg har frågat mig dels om SJ arbetar med att få fram ett säkerhetssystem med automatisk fjärrkontroll och hur långt arbetet i så fall fortskridit, dels om vilka åtgärder som vidtagits med anledning av Järnaolyckan för att förbättra trafik säkerheten för pendeltrafiken i Stockholms län.

Något färdigutvecklat säkerhetssystem med automatisk hastighetsövervakning som anpassats till våra förhållanden föreligger ännu inte. Inom den internationella järnvägsunionens tekniska forskningsorgan har sedan flera år tillbaka ett intensivt arbete pågått för att ta fram sådana säkerhetssystem lämpade för olika trafikförhållanden. Detta arbete, i vilket SJ tagit verksam del, beräknas kunna slutföras under nästa år.

Säkerhetsproblemen i samband med pendeltrafiken inom Stockholms lokaltrafikområde har ägnats stor omsorg. För att i görlig mån undvika korsande tågrörelser har sålunda stora kostnader lagts ned i spårsystemets utformning, och ett flertal planskilda spårkorsningar har anlagts. I planläggningen av spårsystemet inom lokaltrafikområdet har också ingått anläggandet av ett flertal s. k. skyddsväxlar och en utbyggnad av signalsystemet med bl. a. fjärrblockering.

Det kan också nämnas att i överenskommelsen mellan SJ och dåvarande KSL om pendeltågstrafiken har förutsetts ett eventuellt införande av automatisk hastighetsövervakning. Om och när detta kan bli aktuellt får bli beroende på bl. a. resultatet av det fortsatta utvecklingsarbetet på området som jag nyss redogjort för.

Vad beträffar pendeltågsvagnarnas hållfasthet gäller inte samma krav som för lokdragna vagnar i fjärrtrafik, bl. a. beroende på pendeltågens lägre maximi hastighet och större krav på lätt konstruktion. Det kan emellertid konstateras att de hållfasthetstal som SJ tillämpar för pendeltågen överensstämmer med bl. a. de normer som den västtyska järnvägsförvaltningen tillämpar för motsvarande trafik. Dessa värden ligger i motsats till vad herr Strömberg anför betydligt högre än de som gäller för tunnelbanevagnar.

Vad slutligen beträffar den av herr Strömberg omnämnda Järnaolyckan gäller att orsaken till denna ännu ej är slutligt fastställd. Efter olyckan har dock sådan ändring gjorts att pendeltågen numera utgår från annat spår i Järna. Härigenom har antalet korsningar mellan pendeltåg och fjärrtåg kunnat minskas.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Många människor åker med pendeltågen i Stockholms län. Budgetåret 1971/72 var det totala antalet resor 35,2 miljoner. Det betyder ungefär 100 000 resor per dag året runt – vardag som helgdag. Pendeltågen spelar alltså en enormt stor roll i länet och främst i Storstockholm. De ger invånarna goda möjligheter att förflytta sig i storstadsområdet, att relativt lätt och någorlunda bekvämt nå sina arbetsplatser, att utan större besvär ta del av områdets serviceutbud. Dessutom – och det är viktigt – ger pendeltågen ett alternativ till bilen.

Pendeltågen används alltså av många. Viktigt är då att säkerheten når upp till så hög nivå som är tekniskt och ekonomiskt möjligt.

Ökad trafiksäkerhet kan man nå huvudsakligen på tre vägar: dels genom utbyggnad av olika säkerhetssystem, dels genom högre säkerhetskrav på den rullande materielen, dels också genom separering av trafik.

Med tillfredsställelse konstaterar jag att statsrådet Norling nu kan meddela att ett säkerhetssystem med automatisk hastighetsövervakning är på väg. Nästa år – alltså någon gång under 1974 – räknar statsrådet med att forskningsarbetet är slutfört. Det är glädjande.

Situationen med olika vagn typer på samma spår, allt tätare trafik och allt högre hastigheter gör ett sådant säkerhetssystem mycket angeläget. Men det räcker inte med att vi får fram ett säkerhetssystem; vi måste också kunna använda det. Jag frågar därför: När räknar kommunikationsministern med att vi kan få ett sådant system i drift? Jag förutsätter då att man prioriterar Storstockholm, där trafikbelastningen är hårdast.

Ett speciellt problem som har aktualiserats genom Järnaolyckan är den olika hållfasthet som skilda typer av vagnar vilka trafikerar samma spår har. Statsrådet glider förbi problemet genom att konstatera att pendeltågen har samma hållfasthet som motsvarande västtyska vagnar. Men när tåg bestående av vagnar med olika hållfasthet trafikerar samma spår finns risker. Jag är något oroad av de uppgifter som säger att på grund av den nya trafiken till Jordbro och Västerhaninge kommer vissa linjer tidvis att trafikeras med äldre vagnar dragna av traditionella lok. På så sätt blandas olika typer av vagnar.

Det finns naturligtvis en radikal lösning på detta problem. Fyra spår mellan Älvsjö och Flemingsberg är en tanke som SJ har fört fram när man diskuterat Flemingsbergs station. Bakom ligger ju tanken att trafiken kommer att öka. När det då tillkommer ytterligare en station – Flemingsberg – blir kapaciteten hårt ansträngd. Jag utgår i mitt resonemang från den för regionen absolut självklara ståndpunkten att Stuvsta eller någon annan station inte får läggas ner. Fler spår skulle dels klara den kapacitetsfråga som skymtar, dels förbättra trafiksäkerheten.

De senaste dagarna – alltså efter det att jag skrev interpellationen – har jag fått tillgång till en skrivelse från SJ till Kungl. Maj:t. Den är daterad den 26 mars 1973. I den för SJ en diskussion om kapacitet och säkerhet på de linjer som berörs av pendeltrafiken. SJ begär att få i uppdrag av Kungl. Maj:t att närmare utreda frågan om ytterligare ett dubbelspår Älvsjö–Flemingsberg och en ny linje Flemingsberg–Järna. Den tanken finns också förankrad i regionplanen genom en särskild markreservation.

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

*Om ett säkerhets-
system med auto-
matisk fjärrkontroll
för järnvägstrafiken
i Stockholms län*

Fredagen den
18 maj 1973

*Om ett säkerhets-
system med auto-
matisk fjärrkontroll
för järnvägstrafiken
i Stockholms län*

Nu kan det sägas att den här frågan ligger något vid sidan av interpellationen, och jag tog därför inte heller upp den. Men det är uppenbarligen en säkerhetsfråga, och därför vill jag fråga statsrådet om han nu kan meddela om SJ får det begärda uppdraget.

Statsrådet anför i svaret att SJ har anlagt ett flertal s. k. skyddsväxlar och byggt ut signalsystemet med fjärrblockering för att öka trafiksäkerheten. I svaret specificeras inte i vilken utsträckning dessa säkerhetsåtgärder nu är införda. Jag skulle gärna vilja ha en komplettering och frågar därför: Finns nu skyddsväxlar i full utsträckning på erforderliga platser längs de linjer där vi har pendeltrafik? Finns det utbyggda signalsystemet med fjärrblockering längs pendeln mot Jordbro och Västerhaninge – den pendel som skall tas i bruk vid tidtabellsskiftet?

Allra sist, herr talman, vill jag tacka statsrådet Norling för ett som jag uppfattar det intressant och väl genomarbetat svar.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag skall bara svara på de frågor där jag kan ge besked – ett par kan jag tyvärr icke svara på.

När kan ett säkerhetssystem vara i drift, frågar herr Strömberg i anledning av det som sägs i mitt svar om att det forskningsarbete som SJ har del i beräknas kunna slutföras under nästa år. Jag vet tyvärr inte när detta säkerhetssystem kan vara i drift. Jag utgår emellertid ifrån att SJ, som är en av de europeiska järnvägsförvaltningarna, får vara med och skriva under på hur man vill att det tekniskt och på annat sätt skall se ut och att det då blir fråga om att snabbt se till att systemet kommer i drift. Men om herr Strömberg menar någon ungefärlig tidsangivelse, måste jag tyvärr säga att det kan jag inte svara på.

Sedan var det frågan om Södertäljependelns kapacitet. Det är riktigt att SJ i skrivelse till Kungl. Maj:t har redovisat hur man ser på kapacitetsförhållandena. Den redogörelsen bygger på vad Kungl. Maj:t har begärt av SJ i samband med just den fråga som herr Strömberg tog upp, nämligen anläggandet av en ny pendelstation i Flemingsberg.

Kungl. Maj:t har som bekant givit SJ i uppdrag att förbereda iordningställandet av en ny pendeltågsstation i Flemingsberg i anledning av Huddingesjukhusets färdigställande. Det är utifrån detta Kungl. Maj:ts uppdrag till SJ som man nu har fått in uppgifter om hur SJ bedömer situationen. Men SJ har naturligtvis samtidigt i olika petita under senare tid, och även i år, haft anledning att tala om hur man rent allmänt ser på kapacitetsförhållandena både på den här linjen och på andra. Läget är således nu att i den mån Kungl. Maj:t är nöjd med det redovisade materialet från SJ, har vi att utifrån det bedöma de åtgärder som regeringen eventuellt skall vidta. Jag kan emellertid inte säga huruvida vi är nöjda med materialet, eftersom beredningen av SJ:s skrivelser ännu inte är klar. Vi har att fortlöpande gå igenom dem och eventuellt skaffa in de ytterligare uppgifter som kan behövas för regeringens bedömning. Den här frågan hänger alltså, utifrån våra synpunkter, just nu samman med Flemingsbergsstationens byggnad.

Vidare sade herr Strömberg att SJ i en skrivelse i slutet av mars i år har begärt att få ta initiativ till en utredning. Jag kan inte på rak arm

Fredagen den
18 maj 1973.

*Om ett säkerhets-
system med auto-
matisk fjärrkontroll
för järnvägstrafiken
i Stockholms län*

påminna mig texten i den skrivelsen, men skulle det vara så att SJ där begärt att få ett uppdrag utifrån vad man hittills har meddelat oss i fråga om kapaciteten, så utgår jag ifrån att SJ med en sådan begäran menar att man är osäker på vissa uppgifter och vill fortsätta utredningsarbetet. I så fall skall väl inte det möta något hinder.

Slutligen frågan om skyddsväxlar. Det är den andra frågan som jag inte kan ge ett utförligt svar på. Det enda jag av erfarenhet från egen verksamhet vid SJ — det är visserligen många år sedan — vet om skyddsväxlar är att de kanske av rent tekniska skäl inte kan anläggas överallt där man vill ha dem utan mycket stora investeringskostnader. Man kan ju, herr Strömberg, föreställa sig platser där spåren går i tunnlar genom berg. Om man där skulle bygga en s. k. avvikande skyddsväxel, som kan läggas i sådant läge att tåget på grund av olycksrisk e. d. kan lämna sitt ordinarie spår, skulle det innebära kolossala investeringskostnader. Jag tar det bara som ett exempel på att det kan vara mycket svårt att snabbt anlägga skyddsväxlar på alla de platser där de skulle behövas, som herr Strömberg uttryckte det. Jag vill inte säga att det inte skulle gå att anlägga skyddsväxlar på alla ställen där det behövs, men jag har med det sagda velat konstatera att det kan vara betydligt mer komplicerat än vad man i första ögonblicket tror.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för de ytterligare svar jag har fått.

Jag är klart medveten om att det här rör sig om mycket komplicerade frågor. Inte nog med att det kan vara komplicerat rent tekniskt, det kan också vara komplicerat av de förhållanden som råder, vilket statsrådet framhöll, och det finns naturligtvis utomordentligt besvärliga ekonomiska problem invävda i väldigt mycket av detta.

Men jag reser med en av pendlarna själv, och trafiksäkerheten är också ett problem. Frågan hänger samman med situationen i Storstockholmsområdet. Vi har ju en allmän önskan att driva över så mycket trafik som möjligt mot kollektivtrafik, och då är ett av konkurrensmedlen också större säkerhet.

Jag tycker mig spåra en underton av personligt intresse hos statsrådet, när han talar om säkerhetssystemet, och jag förutsätter att statsrådet med intresse följer frågorna och driver på så att vi kan få möjlighet till en ny diskussion. Jag antar att dessa frågor också kommer att föreläggas riksdagen i form av ett ekonomiskt ärende i sinom tid.

Jag vet att statsrådet tagit intiativ när det gäller kapaciteten i samband med Flemingsbergstationen, och det är med stor tillfredsställelse jag noterar att statsrådet beställt denna utredning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkande nr 32, utrikesutskottets betänkande nr 12, socialförsäkringsutskottets betänkande nr 20 och civilutskottets betänkande nr 21.

§ 13 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för nästkommande sammanträde skulle socialförsäkringsutskottets betänkande nr 20 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 14 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 23 med anledning av propositionen 1973:123 med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen jämte motioner

Justitieukskottets betänkanden

Nr 21 i anledning av propositionen 1973:92 med förslag till lagstiftning om straff för luftfartssabotage, m. m. jämte motioner

Nr 22 i anledning av propositionen 1973:104 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

Nr 23 i anledning av propositionen 1973:89 med förslag till godkännande av fördrag mellan Sverige och Australien om utlämning

Nr 24 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 framlagda förslag rörande lokaliseringen av en central förvaltningsmyndighet för domstolsväsendet, m. m. jämte motioner

Nr 25 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Inrikesutskottets betänkande

Nr 22 i anledning av propositionen 1973:55 angående omlokalisering av viss statlig verksamhet jämte motioner

§ 15 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 17 maj av

Nr 229 Herr *Håkansson* (c) till herr jordbruksministern angående av lantbruksnämnd lämnade förvärvstillstånd för kompletteringsköp:

Anser statsrådet det riktigt att lantbruksnämnd lämnar förvärvstillstånd för kompletteringsköp vilket kan leda till tvångsfastighetsreglering trots att en sådan reglering har en för sökande ringa betydelse?

den 18 maj av

Nr 230 Herr *Blomkvist* (s) till herr jordbruksministern om åtgärder mot ambulerande fiskhandel:

Har statsrådet uppmärksammat att den skärpta livsmedelslagstiftningen har medverkat till utökad ambulerande fiskhandel med förhyrd P-plats utanför stormarknader och större livsmedelsbutiker, en utveckling som ganska snabbt kan minska utbyggnaden av den mera reguljära fiskförsäljningen, som tillgodoser de stränga hygieniska kraven, och ämnar statsrådet i anledning därav vidta några speciella åtgärder?

Nr 231 Herr *Magnusson* i Kristinehamn (vpk) till herr kommunikationsministern om rabatter för förtidspensionärer vid resor med postverkets diligenslinjer:

Kommer statsrådet att vidta åtgärder för att genomföra en utvidgning av de rabatter som gäller för resor för pensionärer vid postverkets diligenslinjer att gälla även förtidspensionärer?

Nr 232 Herr *Wikström* (fp) till herr statsrådet Moberg om förlängning av remisstiden med anledning av U 68:s huvudbetänkande:

Är statsrådet beredd medge att remisstiden med anledning av U 68:s huvudbetänkande förlängs ytterligare?

Nr 233 Herr *Wijkman* (m) till herr inrikesministern om åtgärder mot arbetslösheten bland akademiker:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta inför sommaren för att i görligaste mån motverka arbetslöshet bland akademiker, speciellt mot bakgrund av aviserade inskränkningar i beredskapsarbeten för denna grupp?

Nr 234 Herr *Strindberg* (m) till herr inrikesministern angående användningen av AMS-medel:

Anser statsrådet att AMS-medel bör användas för stöd åt tillverkning av vara, där behovet redan är tillgodosett?

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 16.53.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 92

Fredagen den
18 maj 1973

Fredagen den 18 maj

- Herr Andersson, försvarsminister 23, 27, 30, 31, 40, 45, 51, 55
" Aspling, socialminister 56, 60, 63, 64, 66
" Bengtsson, jordbruksminister 66, 71
" Björck i Nässjö (m) 24, 29, 30, 36, 38, 39
" Carlsson i Vikmanshyttan (c) 5, 13, 19
" Gustafsson i Uddevalla (s) 66
" Hernelius (m) 53, 55
" Jansson (s) 34, 40
Fru Johansson (s) 69
Herr Korpås (c) 32, 37
Fröken Ljungberg (m) 34
Herr Lothigius (m) 74, 84, 87
" Mattsson i Skee (c) 68
" Måbrink (vpk) 42, 49, 52, 54, 55, 56
" Möller (fp) 57, 61, 64
" Norling, kommunikationsminister 73, 75, 76, 80, 85, 88, 90
" Pettersson i Kvänum (c) 64
" Sellgren (fp) 77, 83, 86
" Strömberg (fp) 70, 89, 91
" Stålhammar (fp) 72
" Svanberg (s) 31, 37, 38, 39
" Takman (vpk) 21
" Wickman, utrikesminister 3, 15, 20
" Åberg (fp) 8, 17, 19
" Öhvall (fp) 39, 40